

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KORUNMA İHTİYACI OLAN VEYA SUÇA
SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARI KORUYUCU VE
DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

Günseli SEYFİKLİ

Danışman
Prof. Dr. Murat AYDOĞDU

İZMİR - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2019

Günseli SEYFİKLİ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları
Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler
Günseli SEYFİKLİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Özel Hukuk Programı

Yirminci yüzyıldan itibaren çocukların yetişkinlerden farklı ihtiyaçları olduğu ve zayıf konumda bulundukları kabul edilerek uluslararası alanda çocuk haklarının tanınması ve korunması amacıyla çalışmalar başlamıştır.

Ülkemiz çocuk haklarına ilişkin sözleşmelere taraf devlet konumundadır. Çocuk kavramı hukuk sistemimizde geniş bir anlam taşımakla birlikte bu tez çalışmamız korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuk kavramıyla sınırlandırılmıştır. Mevzuatımızda çocukları korumaya yönelik genel ve özel nitelikte çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Tez çalışmamız çocukları korumaya yönelik alınan koruyucu ve destekleyici tedbirler başlığına indirgenmiştir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ise özellikle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu olmak üzere diğer özel kanunlardaki düzenlemeler esas alınarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suça Sürüklenen Çocuk, Korunma İhtiyacı Olan Çocuk, Koruyucu ve Destekleyici Tedbir, Çocuk Koruma Kanunu

ABSTRACT
Master's Thesis
Custodial And Supporting Measure For Child Who Needs To Be Preserved And
Who Is Dragged Into Crime
Günseli SEYFİKLİ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of private law
Private Law Program

Since the twentieth century, the studies on the children's rights have been globally exerted to acknowledge, to protect and to defend the children's rights considering that the children have different needs than adults and they are regarded to be in a weaker position.

Turkey is a state party to the Convention on the rights of the child. Although the concept of child has a wide meaning in Turkish legal system, this study is limited to the concept of child who needs to be preserved and who is dragged into crime. In our legislation, there are many regulations about the protection of children with many general and special features. Our study has been reduced to the custodial and supportive measures taken to secure the children. These custodial and supportive measures are examined on the basis of all regulations, significantly the Law on the Protection of Children No. 5395.

Keywords: Child Drawn To Crime, Child in The Need of Protection, Custodial And Supporting Measure, Child Protection Law.

**KORUNMA İHTİYACI OLAN VEYA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARI
KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK KAVRAMI VE ÇOCUK HUKUKU

I. HUKUKTA ÇOCUK KAVRAMI	2
II. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI	3
A. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	3
B. Ülkemiz Özelinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	6
III. ÇOCUK MAHKEMELERİ	8
A. Çocuk Mahkemelerinin Tarihsel Gelişimi	8
B. Çocuk Mahkemelerine İlişkin Yasal Düzenlemeler	9
C. Çocuk Mahkemelerinin İşleyişi ve Kararlarının Değerlendirilmesi	12
D. Çocuk Mahkemelerine Sunulan Sosyal İnceleme Raporlarının Özellikleri	14
E. Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Atanması	16
F. Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Görevleri ve Çalışma Esasları	17
G. Sosyal İnceleme Uygulamalarına İlişkin Değerlendirme	18

IV. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI	19
V. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI	21
A. Genel Olarak	21
B. Ceza Yargılaması Açısından Çocuk Kavramı	22
C. Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Çocuk Mahkemelerinin Görevi ve İşleyişi	24
D. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Soruşturma Usulü	25
E. Suça Sürüklenen Çocukları İlişkin Kovuşturma Usulü	28
F. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri	29
G. İştirak Halinde İşlenen Suçlar	32
H. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	33
I. Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Sosyal İnceleme Raporunun Önemi	35
İ. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetlerin Önemi	36
J. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Değerlendirme	36

İKİNCİ BÖLÜM

KORUNMA İHTİYACI OLAN VEYA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARI KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

I. ÇOCUK KORUMA KANUNU UYARINCA KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER	38
A. Çocuk Koruma Kanunu	38
B. Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kavramı	39
D. Danışmanlık Tedbiri	42
1. Genel Bilgiler	42
2. Danışmanlık Tedbirin Alınmasında İzlenecek Usul	43
a. Talep Edebilecek Kişiler	43
b. Görevli ve Yetkili Mahkeme	44
c. Karar Verilirken İzlenecek Usul	46

d. Danışmanlık Tedbir Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler	48
3. Danışmanlık Tedbiri Kararının Uygulanması	49
a. Danışmanlık Tedbirinin Uygulanma Süreci	49
b. Danışmanlık Hizmetini Yerine Getiren Kurum ve Görevliler	50
c. Danışmanlık Hizmetinin Takibi ve Denetimi	52
4. Danışmanlık Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	53
5. Danışmanlık Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi	53
E. Eğitim Tedbiri	54
1. Genel Bilgiler	54
2. Eğitim Tedbirin Alınmasında İzlenecek Usul	55
a. Talep Edebilecek Kişiler	55
b. Görevli ve Yetkili Mahkeme	56
c. Karar Verilirken İzlenecek Usul	57
d. Eğitim Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler	59
3. Eğitim Tedbiri Kararının Uygulanması	60
a. Eğitim Tedbirinin Uygulanma Süreci	60
b. Eğitim Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum	60
c. Eğitim Tedbiri Kararlarının Takibi ve Denetimi	61
4. Eğitim Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	62
5. Eğitim Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi	62
F. Bakım Tedbiri	63
1. Genel Bilgiler	63
2. Bakım Tedbirinin Alınmasında İzlenecek Usul	64
a. Talep Edebilecek Kişiler	64
b. Görevli ve Yetkili Mahkeme	66
c. Karar Verilirken İzlenecek Usul	67
d. Bakım Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler	70
3. Bakım Tedbirin Kararın Uygulanması	71

a. Bakım Tedbirinin Uygulanma Süreci	71
b. Bakım Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum	71
c. Bakım Tedbiri Kararlarının Takibi ve Denetimi	72
4. Bakım Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	73
5. Bakım Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi	74
G. Sağlık Tedbiri	75
1.Genel bilgiler	75
2. Sağlık Tedbirinin Alınmasında İzlenecek Usul	75
a. Talep Edebilecek Kişiler	75
b. Görevli ve Yetkili Mahkeme	76
c. Karar Verilirken İzlenecek Usul	77
d. Sağlık Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler	79
3. Sağlık Tedbiri Kararının Uygulanması	79
a. Sağlık Tedbirinin Uygulanma Süreci	79
b. Sağlık Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum	80
c. Sağlık Tedbiri Kararının Takibi ve Denetimi	81
4. Sağlık Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	82
5. Sağlık Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi	83
H. Barınma Tedbiri	83
1. Genel Bilgiler	83
2. Barınma Tedbiri Kararının Alınmasında İzlenecek Usul	84
a. Talep Edebilecek Kişiler	84
b. Görevli ve Yetkili Mahkemesi	85
c. Karar Verilirken İzlenecek Usul	86
d. Barınma Tedbir Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler	88
3. Barınma Tedbir Kararının Uygulanması	89
a. Barınma Tedbirinin Uygulanma Süreci	89

b. Barınma Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum	90
c. Barınma Tedbiri Kararının Takibi ve Denetimi	90
4. Barınma Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	91
5. Barınma Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi	91
II. SOSYAL HİZMETLER KANUN KAPSAMINDA KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER	92
A. Sosyal Hizmet Kavramı	92
B. Sosyal Hizmetler Kanunu	94
C. Çocuklara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi	94
D. Sosyal Hizmet Kuruluşları	96
E. Sosyal Hizmetlerin Tabi Olduğu İlkeler	98
F. Çocuklara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Değerlendirilmesi	98
G. Sosyal Hizmetler Kanunu Uyarınca Alınan Koruma Kararı	99
1. Genel Olarak	99
2. Koruma Kararı Talep Edebilecek Kişiler	100
3. Görevli ve Yetkili Mahkeme	101
4. Karar Verilirken İzlenecek Usul	101
5. Koruma Kararının Uzatılması veya Kaldırılması	102
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107

KISALTMALAR

BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
CD	Ceza Dairesi
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇMK	Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
E.	Esas
f.	Fıkra
HAGB	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına
HD	Hukuk Dairesi
K.	Karar
m.	Madde
s.	Sayfa
SHK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
SİR	Sosyal İnceleme Raporu
ss.	Sayfadan Sayfaya
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Çocuklar, toplumsal alanda daha korunmasız konumda ve yetişkinlerden farklı ihtiyaçlara sahip bireyler olduklarından haklarının ve kişiliklerinin korunması noktasında özel düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmamızda öncelikli olarak çocuk haklarının tarihsel gelişimi, çocuk haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal belgeler ve çocuk mahkemeleri genel hatları ile ortaya konulacaktır.

Her çocuk özel olmakla birlikte tez çalışmamız suça sürüklenen veya korunmaya ihtiyacı olan çocuklar özeline indirgenmiştir. Öncelikli olarak bu kavramların tanımlaması ve yorumlaması yapılmıştır.

Çocukları koruma ve destekleme amacına hizmet eden pek çok genel ve özel yasal düzenleme bulunmakla birlikte tez çalışmamızda özel kanunlara ağırlık verilerek özellikle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbir kararları incelenmiştir.

Her bir koruyucu ve destekleyici tedbir kararının verilmesi, uygulanması ve sona ermesi süreci aşamalar halinde ayrıntılı olarak incelenmiş olup her ne kadar bazı noktalarda tekrara düşülmüş olarak algılanabilir olsa da her bir tedbir açısından uygulama sürecinde anlamsal bütünlüğün sağlanması ve korunması saiki ile bu sistematik benimsenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK KAVRAMI VE ÇOCUK HUKUKU

I. HUKUKTA ÇOCUK KAVRAMI

Etimolojik anlamda çocuk, küçük yaştaki erkek veya kız evlat; bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan erkek veya kız olarak tanımlanmaktadır¹.

Çocuk kavramı halk dilinden farklı olarak hukuk dilinde belirli bir ana babadan türeyen evlat olarak hısımlık anlamında kullanılmaktadır. Hukuk dilinde esas alınan temel tanımlama ise Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin (BMÇHS)² 1. maddesinde düzenlendiği haliyle on sekiz yaşını doldurmamış olup henüz erginliğini kazanamamış kişidir³. Aynı şekilde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK)⁴ 3/1-a maddesinde çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmıştır.

Türk Hukukunda, kişiliğin kazanılması ile çocukluk döneminin başladığı kabul edilmektedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun (TMK)⁵ 28. maddesine göre kişilik, çocuğun sağ ve tam olarak doğması ile başlar. Medeni Kanuna göre kişiliğin başladığının kabulü için tam ve sağ doğma koşulunun gerçekleşmesi gerekir. Tam ve sağ doğmak çocuğun anne bedeninden tam ayrılmış ve hayat belirtisi göstermiş olmasıdır. Dolayısıyla kişiliğin kazanılmış sayılması için normal ve sağlıklı doğmuş olmak veya belirli bir süre yaşamak gerekmez. Çocukluğun sona ermesine ilişkin temel düzenleme TMK' nın 11. maddesinde yer almakta olup buna göre on sekiz yaşın dolması ile erginlik başlamakta ve çocukluk dönemi sona ermektedir. TMK uyarınca evlenmek

¹Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%87OCUK, (15.05.2019)

²Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20.11.1989 tarihinde imzalanarak 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, (01.05.2019)

³Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s.3.

⁴Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), 15.07.2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak ayrıktutulan hükümler hariç yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, (19.05.2019)

⁵Türk Medeni Kanunu, 8.12.2001 tarihli ve 24607 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, (15.05.2019)

veya kazai rüşt olarak adlandırılan mahkeme kararı ile istisnai yollarla on sekiz yaşından önce ergenlik kazanmak mümkündür. Sayılı istisnai durumlar dışında medeni hakların kullanabilmesi ve hukuki sorumluluğun belirlenmesi açısından genelgeçer bir yaş sınırı bulunmamakla birlikte farklı hukuk dalları açısından kendi özel durumları içerisinde ilgili yasal düzenlemeler değerlendirilerek sonuca varılması sağlıklı olacaktır⁶.

Her ne kadar çocuk kavramı genel anlamda on sekiz yaşından küçük olan kimse olarak tanımlansa da medeni hukukta evlenme veya hâkim kararıyla on sekiz yaşından önce de ergenlik kazanılarak sınırlı ehliyetsizlik statüsünün son bulması mümkündür. Hukukun farklı dallarında yapılan işlemin türüne veya doğacak sorumluluğun niteliğine göre çocukluk kavramının ayrı şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin medeni hukuk anlamında evlenmekle ergin olan kimse ceza yargılaması açısından halen çocuktur. Yine aynı şekilde evlat edinme, ölüme bağlı tasarruf düzenlenmesi gibi işlemlerde ergenlik kazanmış olmak değil doğrudan çocuğun yaşı dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla her yasal düzenleme getirilişindeki temel amaç ışığında, sözüne ve özüne uygun biçimde değerlendirilerek herhangi bir yolla erginliğin kazanmış olmak mı yoksa belli bir yaşa ulaşmış olmak mı gerektiği belirlenmelidir⁷.

II. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI

A. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Zaman içerisinde çocukların yetişkinlerden daha farklı ihtiyaçlarının bulunduğu dolayısıyla özel bir konumda oldukları kabul edilmiştir. Söz konusu ihtiyaçlar ancak çocuklara özgü haklar tanımak suretiyle giderilebileceğinden bu yönde çeşitli girişimler başlamıştır. Çocuk haklarının tanınması yolunda atılan ilk adım Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında hazırlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi olmuştur. Beş maddeden oluşan bildiriye Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk 1928 yılında imzalamıştır. Bildirge ile çocukların özel olarak korunması

⁶Sevgi Usta, **Çocuk Hakları ve Velayet**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, ss. 9,13.

⁷Serozan, s. 11.

gerektiği vurgulanarak bu kapsamda felaket zamanında öncelikli olarak yardım edilmesi, fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin sağlanacağı ortamlarda bulundurulmaları ve her türlü istismara karşı korunmaları gerektiği düzenlenmiştir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi her ne kadar çocuk haklarının hukuken düzenlendiği ilk örnek metin olarak gösterilse de bu bildirge, yaklaşık on beş yıl sonra II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle kâğıt üzerinde kalmış ve uygulanamamıştır⁸.

On dokuzuncu yüzyılda çocuk haklarının korunması hususunda dönüm noktası Çocuk Mahkemelerinin kurulması olmuştur. Amerika'nın Chicago kentinde 1899 yılında ilk çocuk mahkemesinin kurulmasıyla birlikte çocukların korunması konusunda kurumsallaşmanın başladığı bir döneme girilmiştir. İlk başlarda yardım kuruluşları ve dini kuruluşların sahip çıktığı çocuklara refah seviyesinin artması ve sosyal devlet olgusunu gelişmesiyle birlikte devletin de ilgisi artmıştır. Bununla birlikte devletler, çocukları koruma ve destekleme konusunda sistemli çalışmalar yaparak sorumluluk almaya başlamıştır. Zaman içerisinde çocuğun özel bir toplumsal konuma sahip olduğu ve desteğe ihtiyaç duyduğu farkındalığı oluşarak çocuklara yönelik olan sosyal politikaların kapsamı genişletilmiştir. Bu farkındalık neticesinde artık sadece yoksul, hasta veya suça sürüklenen çocukları korumakla yetinilmemiş tüm çocukların sosyokültürel açıdan gelişmesi yönünde desteklemeler yapılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde çocuk haklarına dayanan çocuk koruma sistemi oluşmuştur. Çocuk hakları yaklaşımı kapsamında çocukların aileleri dışında da bağımsız bireyler oldukları dikkate alınarak ailesinin yanı sıra devletin de bağımsız bireyler olan çocukları koruması gerektiği kabul edilmiştir. Devletin çocukları koruması gerektiği hususu uluslararası alanda da kabul görmesi ile Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulunca Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi⁹ hazırlanmıştır. Hem Cenevre Bildirgesi hem de Çocuk Hakları Bildirgesi taraf devletlerce imzalanarak kabul edilse de bildirgelerin hukuksal yaptırımdan yoksun olması nedeniyle kâğıt üzerinde kaldığı görülmüştür. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu harekete geçip mevcut metinleri geliştirerek Birleşmiş

⁸Sevil Lale Kurt, “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı:36, Ocak-Haziran 2016, s.104.

⁹Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 20.11.1959 tarihinde kabul edilmiştir. http://insanhaklari.maltepe.edu.tr/sites/default/files/files/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf, (01.05.2019).

Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini (BMÇHS) ortaya koymuştur. BMÇHS ile birlikte 2 Eylül 1990 yürürlük tarihi itibariyle çocuk haklarına ilişkin mihenk taşı niteliğinde olan bir belgeye hayat verilmiştir. BMÇHS'nin ile toplumun kurucu unsuru olan çocukların sağlıklı şekilde gelişebilmesi için en uygun ortamı aileler tarafından sağlandığından ailelerin çocukları koruma noktasında üzerine düşen görevi yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu desteğin sağlanmasının zorunlu olduğu, çocuğun kişiliği oturmuş sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için huzur, güven ve sevgi ortamının hakim olduğu bir aile ortamına sahip olması gerektiği kabul edilerek çocuğun bağımsız bir birey olarak toplumla kaynaşmasını sağlamak amacıyla özgürlükçü, eşitliğin korunduğu ve işbirliği içerisinde hareket edilen bir çevre içerisinde yetiştirilmesi gerektiği hususları sözleşmenin ruhunu ortaya koyan önsözünde vurgulanmıştır¹⁰.

BMÇHS ile toplumun en küçük biriminden devlete kadar her bir kademenin çocuklara karşı taşıdıkları yükümlülükler birlik teşkil edecek şekilde düzenlenmiştir. Sözleşmedeki ilkeler incelendiğinde, çocuklara tanınan bireysel, sosyokültürel ve maddi desteğin önemine binaen ekonomik alandaki çocuk haklarının tamamının bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Hem BMÇHS hem de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda¹¹ her çocuğun kişisel, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda gelişmesini sağlamak temel ilke ve görev olarak kabul edilmiştir. Bu temel ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için ulusal mevzuatta sosyal devlet anlayışının oturması gerektiği temel koşul olarak görülmektedir¹².

¹⁰Yasemin Işıkcı Mamur ve Selma Karatepe, “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2016, s.76.

¹¹Milli Eğitim Temel Kanunu, 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>, (02.05.2019)

¹²Sedat Sever, “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)”, **Ankara Üniversitesin Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt:35, Sayı:1- 2, 2002, s. 27. ; Zihni Merey, “Türkiye ve ABD’deki İlköğretim Okullarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2012, s.96.

B. Ülkemiz Özelinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de korunmaya ihtiyacı olan çocukları koruyucu ve destekleyici tedbir olarak nitelendirilebilecek ilk kurumların kurulması 1822 yılında çocuk ıslahevlerinin açılması ile başlamıştır. 19. yüzyılda Tuna Eyaleti Valisi Mithat Paşa tarafından düzenlenen Çocuk İslahevlerine ilişkin tüzük Dâhiliye Nezareti’nce 1868 yılında bütün valiliklere uygulanmak üzere dağıtılmıştır. Cumhuriyet döneminde çocukları koruma amaçlı olarak atılan ilk adım 30 Haziran 1921 günü Atatürk’ün talimatlarıyla Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulmasıdır. Mustafa Kemal Atatürk, çocuklara verdiği büyük değeri dünyada hiçbir ülkede var olmayan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı ilan edip çocuklara armağan ederek göstermiştir. Çocukların korunmasına ilişkin diğer yasal gelişmelerin yanı sıra 1979 yılında çocuk yargılamasına ilişkin önemli kilometre taşı 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun (ÇMK)¹³ yürürlük kazanmasıdır. Bu Kanun, çocuklar ve gençler için düzenlenmiş bir ceza yasasıdır¹⁴.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla çocuk sorunu göz ardı edilemeyecek seviyeye gelerek tartışılmaya başlanmakla yapılan çalışmalar neticesinde dünya çapında büyük önem arz eden BMÇHS’nin hazırlandığından bahsedilmişti. Sözleşme ile çocukların temel hakları belirlenerek bu hakların korunması için gerekli tedbirler düzenlenmenin yanı sıra çocuğun gelişimi ve korunması hususunda ailenin önemine özel olarak vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda Sözleşmede çocuğun anne ve babasından kopartılmadan öncelikli olarak aile içerisinde desteklenmesi öngörülmüştür. Anne ve babaların iyi ebeveynler oldukları kabulü ile aileyi destekleyici yardımlar sağlanarak ailenin gereksinimlerinin karşılanması gerektiği ve ebeveynlerin çocukları üzerindeki

¹³Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (ÇMK), 21.11.1979 tarihli ve 16816 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak 07.11.1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf, (19.05.2019)

¹⁴Kurt, s. 103.

hakları göz ardı edilmeksizin çocukların ailelerinden ayrılmaması temel ilke olarak benimsenerek çocuğun aile içerisinde korunması devletin görevi olduğu belirtilmiştir¹⁵.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda¹⁶ ailenin önemi ayrıca ve açıkça vurgulanmış olup aileyi koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması devletin görevleri arasında sayılmıştır. Ailelerin korunması ile çocuk haklarının tanınması noktasında temel düzenleme olan Anayasa'nın 41. Maddesinde¹⁷ aile toplumun temeli olarak tanımlanmakla aile düzeninin eşler arasında eşitliğe dayandığı belirtilmiştir. Devlet, ailenin huzuru, öncelikle ve özellikle anneler ve çocuklarının korunması ve sağlıklı aile ortamının sağlanması amacıyla aile planlamasının eşlere öğretilmesi hususlarında gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir. Bu kapsamda her çocuğun, devletin sağladığı koruma ile bakımdan yararlanması ve yüksek yararına aykırı düşmedikçe ebeveynleri ile kişisel ilişki kurmak ve bu kişisel ilişkiyi sürdürmek hakkı olduğu düzenlenmiştir. Devletin ayrıca çocukları her anlamda istismardan ve şiddetten koruyucu tedbir alması gerekmektedir. Anayasa metninin ilk halinde çocukların öncelikli ve özel olarak devlet koruması ve bakımından yararlanması ile anne ve babasıyla kişisel ilişki kurma hakkı düzenlenmemişken 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği¹⁸ ile metne eklenmiştir.

Ülkemizde çocuk hakları uygulamaları açısından günümüzde gelinen nokta itibariyle Avrupa Birliği'nin 2018 yılı Türkiye İlerleme Raporunun Çocuk Hakları Bölümünde, çocuk hakları alanında yeterli seviyede gelişme olmadığı ve 2013 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planının gereğince uygulanmadığı kaydedilmiştir. Devletin çocukları şiddete karşı korumak noktasında ulusal çapta bir stratejisi olmadığı belirtilmiştir. Rehabilitasyon hizmeti veren kurumlarını takip sistemi olmadığı tespit edilmiştir. Çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel istismar ve kötü muamele olaylarının yeterince araştırılarak aydınlatılmaması eleştirilmiştir. Ayrıca din

¹⁵İsmet Galip Yolcuoğlu, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", **Aile ve Toplum**, Cilt:5, Sayı:18, 2009, s. 46.

¹⁶Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 20.10.1982 tarih ve 17844 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak 09.11.1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>, (01.05.2019)

¹⁷Bu maddenin kenar başlığı "I. Ailenin korunması" iken, 07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

¹⁸5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5982.html>, (19.05.2019)

eğitimine geçmişe kıyasen ağırlık verilerek önemli maddi desteğin sağlandığı rapor edilmiştir. İllerin tamamında ocuk mahkemelerinin kurulması sağlanamadığından çocukların genel mahkemelerde yargılamasının yapıldığı ve çocukların terör suları ile örgütlü suçlar nedeniyle tutuklu olduğu hususları ileri sürülerek sayılı tüm sebeplerin endişe verici olduğu belirtilmiřtir¹⁹.

III. ÇOCUK MAHKEMELERİ

A. ocuk Mahkemelerinin Tarihsel Gelişimi

ocuk haklarının gelişim sürecinde ocuk mahkemelerinin kurulmasının tarihi önemi olduğu kabul edilmektedir. ocuk mahkemeleri özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren sömürülen ve ihmal edilen çocukları korumayı ve desteklemeyi hedefleyen yaklaşımın eseri olarak kurulmuştur. İlk ocuk mahkemesi Amerika Birleşik Devletlerinde kurulmuştur. Ardından İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya gibi Avrupa lkelerinde kabul görerek kurulmaya başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle kurulmaları tamamlanan ocuk mahkemeleri ocuk adalet sisteminde en önemli aktörlerden biri olmuştur. ocuk mahkemelerini diğer mahkemelerden ayıran en temel özelliği, çocuğun kişisel durumunu araştırarak sorunları ve ihtiyaçlarının tespit edilip değerlendirildiği raporların düzenleniyor olmasıdır. Sosyal kişisel çalışma yönteminin bu denli gelişmesinde ocuk mahkemelerinin bu ayırıcı özelliği önemli katkı sağlamıştır. ocuk mahkemeleri benimsenen ve refah yaklaşımı adı verilen bu sistem içerisinde mahkemeler hukuk sistemiyle bütünleşmemiş şekilde ve adeta sosyal hizmet kuruluşu gibi çalışmasını 1960 yılına kadar srdrmştir. Ancak değişen ve gelişen koşullar içerisinde özellikle ocuk suçluluğu oranındaki ciddi artış da gerekçe gösterilerek uygulamada benimsenen refah yaklaşımı eleştirilmeye başlanmıştır. ocuk sululuğuunda artışın yanı sıra ocuk suçluların sosyal hizmet kuruluşlarına adeta kapatılıp özgürlüklerinden mahrum kalması da eleştiri konusu edilerek çocukların da

¹⁹Avrupa Komisyonu, “AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi”, **Komisyon alışma Dokümanı**,17.4.2018,https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, (28.04.2019), s.39

yetişkinler gibi adalet sistemi içerisinde tüm aşamalarda gerçek bir hukuki güvenliğe sahip olması gerektiği savunulmuştur. Yaşanan gelişmeler ışığında çocuk mahkemeleri başlangıçta olduğu gibi hukuk sistemiyle bütünleşmemiş refah sisteminden uzaklaşarak adalet yaklaşımı kapsamında hukuk sistemiyle bütünleşmiş kurumlar olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde halen çocuk mahkemelerinin işleyişi açısından benimsenen refah yaklaşımı ile adalet yaklaşımı konusu tartışılmaya devam etmektedir²⁰.

B. Çocuk Mahkemelerine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Ülkemiz özelinde çocuk mahkemelerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde bu konuda atılan ilk önemli adımın çocuk ceza yargılamasının düzenlendiği 2253 sayılı ÇMK'nın 1979 yılında yürürlüğe girmesi olmuştur. ÇMK'da yürürlükte bulunduğu sürece yedi kez değişiklik yapılmıştır. 2253 sayılı ÇMK'nın 6. maddesinde 30.07.2003 tarihinde yapılan değişiklikle çocuk mahkemelerinin fiilin işlendiği tarihte on beş yaşını bitirmiş ancak on sekiz yaşını henüz doldurmamış çocukların da yargılamasını yapacak şekilde yargılama yetkisi genişletilmiştir. Ayrıca çocukların devlet güvenlik mahkemelerinde yargılanmasına ilişkin düzenleme mülga edilmiştir. 2253 sayılı ÇMK, 5395 sayılı ÇKK'nın 48. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

ÇKK'nın 3/1-b maddesi ile Çocuk Koruma Kanununun Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin²¹ 4/1-e maddesi uyarınca ÇKK anlamında mahkeme, çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise aile ya da asliye hukuk mahkemeleri ile ceza mahkemelerini ifade etmektedir.

ÇKK'nın 26. maddesinde Çocuk mahkemesinin görevleri asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinin bakmakla görevli oldukları suçlar açısından, suça sürüklenen çocuklar hakkında yargılama yapmak, çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından

²⁰Sevda Uluğtekin, **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004, ss. 5-7. ; Mamur, s.76.

²¹Çocuk Koruma Kanununun Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliği (Uygulama Yönetmeliği), 24.12.2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>, (19.05.2019)

işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakmakla ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin koruyucu veya destekleyici tedbir kararı vermek, tedbir kararını değiştirmek veya kaldırmak olarak sayılmıştır.

Her ne kadar ÇKK'nın 26/1. maddesinde *sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar* tabiri kullanılmış olsa da 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 28 Haziran 2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile 5320 sayılı Kanuna eklenen geçici 6. maddenin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle kanunun yürürlük tarihi itibarıyla Sulh Ceza Mahkemeleri kaldırılmıştır. Dolayısıyla günümüzde sulh ceza mahkemesi bulunmadığından kanun maddesinin yalnızca asliye ceza mahkemesi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yeni düzenleme ile göreve başlayan sulh ceza hakimliklerinin görev alanı tamamen farklı olup çocuk mahkemeleri bu konularda açıkça görevlendirilmediğinden sulh ceza hakimliğinin görev alandaki tutuklama, adli kontrol kararı verilmesi gibi işlerde çocuk mahkemeleri karar verme yetkisini haiz değildir²².

Çocuk Mahkemelerinin teşkilatlanması ve kurulması ÇKK'nın 25. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Çocuk mahkemeleri, tek hâkimden oluşmaktadır. Çocuk mahkemelerinin her il merkezinde ve gerekli görülen hallerde bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirlenen ilçelerde kurulabilir. İş yoğunluğu bulunan yerlerde birden fazla çocuk mahkemesi kurulabilir. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının hazır bulunması gerekmez. Çocuk Mahkemelerin bulunduğu yerlerde görev yapan Cumhuriyet savcıları, mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna başvurma yetkisine sahiptir. Çocuk ağır ceza mahkemeleri ise bir başkan ile yeteri kadar üyeden oluşmaktadır. Bu mahkemeler de

²²“Çocuk Koruma Kanunu’nda suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına çocuk hakimi tarafından karar verilebileceği halde, adli kontrol ve tutuklama kararına hangi merciin karar verilebileceği belirtilmediğinden bir ceza muhakemesi tedbiri olan tutuklama kararı Çocuk Koruma Kanununda bir düzenleme bulunmadığından anılan Kanunun 42/1. maddesi delaletiyle Ceza Muhakemesi Kanununun "Tutuklama Kararı" başlıklı 101/1. maddesi uyarınca çocuk hakkında soruşturma evresinde tutuklama kararını Sulh ceza Hakiminin vermesi gerekir.” Y. 3. CD. , 19.4.2007 tarihli, E. 2007/4265, K. 2007/3641 sayılı kararı.

bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak ihtiyaç duyulan yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü aldıktan sonra kurulur.

Mahkemelerin yargı çevresi ise ÇKK'nın 27. maddesine göre kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir. Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi ise bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır. Coğrafi durum ve iş yoğunluğu hususları göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.

ÇKK'nın 3/1-c maddesinde bu Kanun anlamında çocuk hâkimi, hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimi olarak tanımlanmıştır. Hakkında kovuşturma olan çocuk da ÇKK anlamında suça sürüklenen çocuk olup bu çocuklar hakkında ceza yargılamasını yani kovuşturmayı çocuk mahkemeleri tarafından yapıldığından çocuk hâkimi tanımında hakkında kovuşturma olan çocukların hariç bırakılması kanımızca hatalı olmuştur.

Çocuk mahkemelerinde görev yapacak hâkimlerin atanmasına hususunda ÇKK'nın 28. maddesinde çocuk hukukunda uzman olan ve çocuk psikolojisi, sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının öncelikli olarak atanacağı, yapılan atamalarda istekli olan ve daha önce çocuk mahkemesi hâkimi olarak görev yapmış olanlara öncelik tanınacağı düzenlenmiştir.

ÇKK uyarınca kurulan çocuk mahkemesinin görevine giren ve genel mahkemelerde derdest olan dava ve işlerin yargılamasına nasıl devam edileceği hususu ÇKK'nın geçici birinci maddesi düzenlenmekle bu kapsamda çocuk mahkemeleri faaliyete geçtiğinde genel mahkemelerdeki davalar çocuk mahkemesine devredilir. Ancak ÇKK yürürlüğe girdiğinde genel ceza mahkemelerinde yargılaması devam eden ve ÇKK'nın yürürlük tarihi itibarıyla on sekiz yaşını dolduran çocuklar hakkındaki dava ve işler çocuk mahkemelerine devredilmeyecektir. Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete geçene kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturmalar genel yetkili

Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemeler tarafından yerine getirilir. Ancak yargılama ÇKK hükümlerine göre yapılır. Aynı şekilde hakkında ceza mahkemelerinde yargılaması devam eden çocuklar hariç çocuk mahkemeleri açılmayan yerlerde korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında mevcut görevli asliye hukuk veya aile mahkemeleri tarafından tedbir kararı verilir.

4878 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu'nun²³ 6. maddesinde, aile mahkemelerinin bakmakla görevli olduğu davalarda bedensel, zihinsel gelişmesi tehlike altında olan ya da manen terk edilen çocuğun, ebeveynleri yanından alınarak başka bir aile yanına, resmi veya özel kurumlara yerleştirilmesi konularında Aile mahkemelerinin karar verebileceği düzenlenmiştir²⁴.

C. Çocuk Mahkemelerinin İşleyişi ve Kararlarının Değerlendirilmesi

Çocuk yargılamasında uygulanan usul kuralları belirlenirken suça sürüklenen çocuklar ile korunmaya ihtiyacı olan çocuklar açısından ayrılması gerekmekte olup aynı şekilde koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermekle cezai sorumluluğun değerlendirilmesi farklı kurallara tabi olup kendi başlıkları altında ayrıca incelenecektir. Genel hatları ile değinilecek olursa Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 8/8 maddesi uyarınca çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmeden önce yeterli idrak gücüne sahip ise yazılı veya sözlü olarak görüşü alınır. Gerekli görüldüğü takdirde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun anası/babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu olan kimse ile Kurumu temsilcileri de hâkim tarafında dinlenebilir.

ÇKK'nın 7/7 maddesi uyarınca Çocuk mahkemeleri bakmakta oldukları davalarda TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması gereken hâllerde de karar vermeye yetkilidir. Ancak bu durumda kanun koyucu özel bir kural getirerek duruşma yapılmasını zorunlu kılmıştır. Kanun maddeleri

²³Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanun, 18.01.2003 tarihli ve 24997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/01/20030118.htm>, (19.05.2019)

²⁴Yusuf Solmaz Balo, "Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar İle Korunmaya Muhtaç Çocuklar Bakımından Görev ve Yetki Kuralları", **TBB Dergisi**, Sayı:51, 2004, s.214.

bir arada değerlendirildiğinde kural olarak idrak çağındaki çocuğun yazılı veya sözlü olarak görüşünü almakla yetinilebileceğini ve duruşma açmanın zorunlu olmadığını ancak velayet, vesayet gibi konularda karar verilirken duruşma açmanın zorunlu olduğunu sonucu çıkmaktadır.

Çocuk mahkemesince verilen koruyucu veya destekleyici tedbir talepleri 2013 yılı öncesinde “Değişik İş” olarak kayda alınırken 2013 yılı itibariyle ‘Tedbir Talep’ olarak kaydedilerek yargılama yapılmaktadır. Bu kapsamdaki uygulama yalnızca ÇKK’da korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararları için geçerli olup suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu veya destekleyici tedbirler ceza sorumluluğu kavramı içerisinde ele alınmaktadır²⁵.

Ankara 1. Çocuk Mahkemesinin 2010-2012 yılları arasında verdiği koruyucu veya destekleyici tedbir kararları üzerinde yapılan araştırmada 397 değişik iş dosyasında toplam 474 çocuk hakkında tedbir talebinin bulunduğu görülmekle bu durum bir değişik iş dosyasında birden fazla çocuk hakkında tedbir talebinin yer almasından kaynaklanmaktadır. Tedbir kararları verilmesini talep eden kurumlar bazında yapılan incelemede toplam 383 çocuk hakkında en fazla Aile ve Sosyal Politikalar il müdürlüğü tarafından ilgili mahkemeye tedbir talebinde bulunduğu tespit edilmiştir²⁶.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının mahkemece verilmesinden sonraki uygulanması süreci ÇKK’da ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve her bir tedbire ilişkin tez başlığı altında kapsamlı şekilde açıklanacak olmakla birlikte özetlenecek olursa: tedbirin türüne göre uygulamakla görevli ilgili kuruma gönderilir, tedbir kararını yerine getirmekle görevli olan kişi tarafından en geç on gün içerisinde yol haritası niteliğinde olan uygulama planı hazırlanıp tedbir kararı veren hâkiminin onayına sunulur. Uygulama plânında, uygulanacak tedbirin türü, uygulama süresi, uygulama aşamasında işbirliği yapılacak kurumlar, sağlanacak hizmetler, uygulamanın hedefi, amacı ve ilerleme değerlendirme ölçütlerine yer verilir. Uygulama planı hâkim tarafından onaylanırsa tedbirin uygulaması en geç üçer aylık sürelerle incelettirir. İnceleme görevi

²⁵Ercüment Erbay ve diğerleri, “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi, Cilt:26, Sayı:2, Ekim 2015, s.37.

²⁶Erbay ve diğerleri, s.40.

kararı uygulayan kurumda çalışan sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilir. Çocuğun yüksek yararının korunması gereken durumlarda inceleme mahkemece atanan sosyal çalışmacılara da yaptırılabilir. Üçer aylık periyotlarla düzenlenen raporlar değerlendirilerek tedbirin değiştirilmesine, uzatılmasına veya kaldırılmasına karar verilmektedir. Hakkında koruyucu veya destekleyici tedbir uygulanan çocuğun on sekiz yaşını doldurması halinde ek bir karar alınmasına gerek olmaksızın tedbir kendiliğinden sona ermektedir. Ancak çocuğun üstün yararının korunması gereken hallerde ve çocuğun rızası alınmak şartıyla çocuğun eğitim hayatına devam edebilmesi için 18 yaşını doldurmuş olsa dahi verilen tedbir kararının bir süre daha uygulanmasına karar verilebilir.

D. Çocuk Mahkemelerine Sunulan Sosyal İnceleme Raporlarının Özellikleri

Sosyal inceleme raporları çocuk hakkında bir karar vermeden önce çocuğun içinde bulunduğu koşulları, özelliklerini, toplumda yapıcı bir rol üstlenmesini ve yararlanılabilecek toplumsal kaynakları hakkında Hâkim veya mahkemenin bilgi sahibi olması amacına hizmet eder.

Sosyal inceleme raporları, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdiri noktasında büyük önem arz etmektedir. ÇKK'nın 35. maddesi uyarınca bu Kanun kapsamında yer alan çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcıları tarafından gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Acil koruma kararı alınması gereken haller gibi derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal incelemenin tedbirden sonra da yaptırılması mümkündür.

ÇKK'nın 7/2. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Kanun lafzından anlaşılaçağı üzere sosyal inceleme yaptırılması zorunlu değil mahkemenin takdirindedir. Mahkeme tarafından sosyal inceleme yapılmaması yönünde karar verildiğı durumlarda ÇKK'nın 35/3. maddesinde de düzenlendiğı üzere kararda bunun gerekçesinin açıkça gösterilmesi gerekir.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin (Tedbir Uygulama Yönetmeliği)²⁷ 8/11. maddesiyle sosyal inceleme raporu alınmasının ihtiyari olması kuralına istisna getirilmiş olup bu kapsamda fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş ancak henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ile bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılmasının zorunlu olduğu düzenlenmiştir.

Uygulama Yönetmeliğinin 20/3. maddesine göre fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda takdir yetkisi münhasıran mahkemeye aittir. Uygulama Yönetmeliğinin 21/2. maddesinde açıkça belirtildiği üzere sosyal inceleme raporunda çocuğun işlediği fiille ilgili olarak hukukî anlam ve sonuçları kavrayabilme ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı hakkında bilirkişi sonuç değerlendirmesinde bulunmaz. Sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimiyle ilgili bir rapor düzenlemekle yetinmelidir. Hâkim, 12-15 yaş grubundaki çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığını takdir ederken dosyaya sunulan sosyal inceleme raporunda yer alan gözlem, tespit ve değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak çocuğun cezai sorumluluğunun olup olmadığını bizzat kendisi karar verecektir. Sosyal inceleme raporu bu süreçte sadece yol gösterici nitelikte olmaktadır.

²⁷Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 24.12.2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>, (19.05.2019)

E. Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Atanması

ÇKK'nın 33. maddesi ile Uygulama Yönetmeliğinin 17. maddesi uyarınca Adalet Bakanlığı tarafından her çocuk mahkemesine en az bir veya iş yoğunluğuna göre ihtiyaç duyulan sayıda psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji veya sosyal hizmet alanlarında en az lisans düzeyinde eğitim almış sosyal çalışma görevlisi atanır. Bu atamalarda öncelikli olarak çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir.

Sosyal inceleme raporları, öncelikle kural olarak mahkemelere atanan görevliler tarafından düzenlenir. Ancak, Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 6 ve 7 nci maddesi hükümleri uyarınca acil durumlarda çocuk hakkında tedbir kararı alınmadan doğrudan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim edildiği hallerde Kurum görevlileri tarafından sosyal inceleme yapılması bu kurala istisna teşkil etmektedir. Kovuşturma sırasında çocuğun korunma ihtiyacı içinde olduğunun anlaşılması ve sosyal inceleme raporunun alınmamış olması hâlinde mahkemelerin rapor talepleri olduğunda da Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 6. maddesi hükmü uygulanarak il veya ilçe sosyal hizmetler müdürlüğünde çalışan sosyal çalışma görevlileri tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanır.

Sosyal çalışma görevlilerinin bulunmaması veya görevin ifasında fiilî ya da hukukî bir engel bulunması hâlinde Uygulama Yönetmeliğinin 17/3. maddesi uyarınca Kanunda aranan nitelikleri taşımak şartıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan veya serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlileri, sosyal inceleme yapmak üzere görevlendirilebilir. Eğer Sosyal çalışma görevlilerinin görev alanı haricinde farklı bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulursa yine temel koşulları taşımak şartıyla mahkemece, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra edenler arasından görevlendirme yapılabilir. Bahsi geçen yollarla da sosyal çalışma görevlisi temin edilemeyen hallerde sosyal inceleme yaptırmak için denetimli serbestlik görevlisi olarak istihdam edilen sosyal çalışmacılar görevlendirilebilir. Bu şekilde farklı kurumlardan temin edilen sosyal çalışmacılar Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik

hükümlerine göre hazırlanan bilirkişi listesinde yer alan kimseler seçilir. Görevlendirilen sosyal çalışmacılara bilirkişi sıfatıyla tayin edilecek ücret Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

Uygulama Yönetmeliğinin 17/10. maddesi gereğince hakkında sosyal inceleme yapılacak çocuğun, inceleme konusu olan çevresi mahkemenin yetki alanı dışında ise, davayı gören mahkeme ilgili yerin bulunduğu yer mahkemesine talimat yazarak çocuğun bulunduğu yerdeki mahkemece inceleme yapılmasını sağlar. Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerde bu şekilde inceleme, davayı gören mahkemeye bağlı olarak çalışan sosyal çalışma görevlileri tarafından yapılabilir.

F. Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Görevleri ve Çalışma Esasları

Sosyal çalışma görevlileri görevlerini ifa ederken Kanunda belirlenen temel ilkeler ve meslek etiği kuralları uyarınca hareket eder. Bu doğrultuda Uygulama Yönetmeliğinin 18. maddesinde benimsenen temel ilkeler uyarınca sosyal çalışmacılar görevlendirildiği çocukla, ihtiyacına göre yeterli süre ve sayıda görüşmeli, görüşme yapılmasının amacı, niteliği ve çocuğun özel durumunu gözeterek kollukta veya adliyede yapılacak olan görüşmeleri buna uygun mekânda ve şekilde yapmalı, görüşmeye başlamadan önce görüşmenin amacı, çocuğun hakları ve yükümlülükleri, görüşmenin sonuçları ve sosyal çalışma görevlisinin yasal yükümlülükleri hakkında çocuğu bilgilendirmeli, çocuğun katılım hakkına saygı çerçevesinde yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun kendisi ile ilgili alınacak kararlara katılımını sağlamalı, çocuğa ilişkin kişisel ve sosyal, bilgi ve belgelerin amacı dışında işleme konulmaması veya kullanılmaması için çalışmalarını gizlilik ilkesine riayet ederek sadece yetkililere veya yetkilendirilen yerlere verileri bildirmeli ve çocuğa psiko-sosyal açıdan destek sağlayacak rehberliği yaparak örselenmesini engellemelidir.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri Uygulama Yönetmeliğinin 19. maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiş olmakla birlikte genel anlamda suça sürüklenen çocuklar açısından özellikle adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz

etkilenmesini önlemek amacıyla yanında bulunarak onu sürece hazırlamak, korumak, hakları ve yükümlülükleriyle ilgili bilgilendirmek, çocuk hakkında verilen kararların uygulanma sürecini takip etmek ve ilgili kurumlarla işbirliği yapmak ve en önemlisi çocuk hakkında ceza tayininde mahkemenin takdirinde kilit öneme sahip sosyal inceleme raporunu hazırlamaktır. Uygulama Yönetmeliğinin 19/2. maddesinde çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması, takibi ve denetimine ilişkin inceleme yapma görevi verilmesi halinde bu görevin sosyal çalışma görevlisinin denetim görevlisi olarak sahip olduğu görev ve yetkilerini ortadan kaldırmayacağı düzenlenmiştir.

Sosyal çalışma görevlileri, sosyal inceleme yaparken Uygulama Yönetmeliğinin 19/4. maddesinde tanınan yetki kapsamında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve bunların her türlü kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlardan, yaptığı sosyal incelemenin amacına uygun olmak şartıyla çocuk ve yakın çevresi ile çocuk hakkında uygulanabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirin tespitine yönelik olarak ihtiyaç duydukları bilgi ve belgeleri isteyebilir. Sosyal inceleme esnasında muhatap olunan ilgililer, çalışmaları sırasında sosyal çalışma görevlilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır. Meslek sırrı kapsamındaki bilgiler ise istisnadır.

G. Sosyal İnceleme Uygulamalarına İlişkin Değerlendirme

Çocuk mahkemelerinde sağlıklı bir yargılama yapılabilmesi noktasında sosyal hizmet uzmanları tarafından düzenlenen sosyal inceleme raporları büyük önem arz etmektedir. Sosyal inceleme raporlarının düzenlenmesine ilişkin olarak karşılaşılan en temel sorun, sosyal hizmet uzmanlarının ev incelemesi yaparak değil çocukla adliyelerde yapılan tek seferlik görüşmede edindikleri bilgilerle rapor hazırlamak zorunda kalmalarıdır. Bir takip sistemi kapsamında çocukla tekrar görüşme imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları sağlıklı bir rapor hazırlayabilmek için ihtiyaç duydukları çocuğun yaşam koşulları, ailesiyle iletişimi gibi

kritik önemi haiz konularda sadece çocuk tarafından verilen bilgilerle yetinmek zorunda kalmaktadır. Çocuğun suça yönelmesi konusunda risk analizi yapılabilmesi için sosyal çevresinin araştırılmasının yanı sıra özellikle çocuğun ailesiyle görüşme yapılması gerekmektedir. Ancak mevcut uygulama itibariyle tek seferle sınırlı kalan ve sadece çocuk tarafından verilen sınırlı bilgilerle rasyonel çıkarımların yer aldığı rapor hazırlamak mümkün olmamaktadır. Uygulamadaki sorunların giderilebilmesi için öncelikle sosyal hizmet uzmanlarına ev incelemesi yapabilmesi için araç temin edilmeli ve çocuk kendi evinde, ailesiyle de görüşerek aile ortamı içerisinde gözlemlenip sosyal inceleme raporu hazırlanmalıdır. Sosyal inceleme uzmanlarının karşılaştıkları bir başka sorun ise görev tanımlarının net olmamasıdır. Bu duruma örnek olarak hâkimler tarafından suça sürüklenmiş çocuğun verdiği bilgilerin doğru olup olmadığının duruşmada hazır bulunan sosyal hizmet uzmanına sorulması gösterilebilir. İstisnai durumlar dışında uzmanın çocuğun gerçeği söyleyip söylemediğini bilmesi mümkün değildir. Karşılaşılan bu ve benzer sorunların yaşanmaması için sosyal çalışma uzmanlarının görev tanımlamaları kanuni düzenlemeler ile net olarak ortaya konulmalıdır²⁸.

IV. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun (SHK)²⁹ 3. maddesinin birinci fıkrasının b bendinde beden, ruh veya ahlak gelişimleri ile şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana ve/veya babasız,
2. Ana ve/veya babası belli olmayan,
3. Ana ve/veya babası tarafından terk edilen,

²⁸Gamze Erükçü ve Emrah Akbaş, “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, 2012, ss. 144-147.

²⁹Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHK), 27.05.1983 tarihli ve 18059 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/-18059.pdf>, (19.05.2019). Bu Kanunun adı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” iken, 03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı KHK’nin 35 inci maddesiyle Sosyal Hizmetler Kanunu şekilde değiştirilmiştir.

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilmiş olup fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmak gibi her çeşit sosyal tehlikeler, kötü alışkanlıklara karşı savunmasız halde olan ve başıboşluğa sürüklenmiş çocuk olarak tanımlanmıştır³⁰.

ÇKK'nın 3. maddesinde ise bedensel, zihinsel, ahlaki açıdan ve sosyal anlamda sağlıklı şekilde gelişimi yanı sıra kişisel güvenliği tehlike altında olan, çeşitli alanlarda ihmal veya istismar edilmiş veya bir suçun mağduru konumunda olan çocuk korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlanırken; suça sürüklenen çocuk kavramı ise suç olarak kabul edilen bir fiili işlediği iddiası ile hakkında mevcut soruşturma veya kovuşturma olan ya da suç teşkil eden fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş çocuk şeklinde tanımlama yaparak iki grup çocuk arasında belirgin bir ayrım yapıldığı görülmektedir. Kanunun uygulama kapsamında yer alan çocuk gruplarını belirlemek açısından tanımların ne derece önemli olduğu aşikâr olmakla düzenleme bu hali itibariyle uygulamada sorun yaratacak niteliktedir. Suça sürüklenen her çocuğun aynı zamanda korunma ihtiyacı olan çocuk olduğu gerçeği karşısında ilgili kanun maddesi ilgili çocuk hakkında ancak açıkça kanuni tanım kapsamında kaldığı zaman uygulanabilecektir. Kanun koyucu, hakkında güvenlik tedbiri uygulanan çocukları suça sürüklenen çocuk kavramına dâhil etmesine karşın hakkında hapis cezası veya adli para cezasına hükmedilen çocukları tanımlama dışında bırakmıştır. Kanun koyucu bu yöndeki iradesini farklı bir yoruma mahal vermeyecek net bir şekilde ortaya koymuştur. Hakkında hapis cezası veya adli para cezası hükmedilen ancak kanun uyarınca korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı dışında bırakılan çocukların korunması konusunda kanuni boşluk söz konusudur. Aslen hakkında hapis cezası verilen çocuklar her iki grupta yer alan çocuklardan çok daha fazla korunmaya ihtiyaç duyduklarından kanundaki tanımlamaların bir an önce değiştirilmesi gerekmektedir. ÇKK'nın 3. maddesinin gerekçesinde her ne kadar gereksiz tekrarlardan kaçınmak amacıyla tanımlamaların yapıldığından bahsedilse de bu yaklaşım hatalı olup kanunun uygulaması noktasında önemine binaen tanımlamalar, temsil ettikleri kavram veya kurumların hizmet ettikleri

³⁰Kanun metnin ilk halinde "korunmaya muhtaç çocuk" ibaresi kullanılmışken 6.2.2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanunun 30. Maddesiyle yapılan değişiklikle "muhtaç" ibaresi "ihtiyacı olan" şeklinde değiştirilmiştir

amaç göz önünde bulundurularak, kurum ve kavramların özel ve ayırıcı niteliklerini ortaya koyacak şekilde yapılmalıdır³¹.

V. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI

A. Genel Olarak

Avrupa Birliğine uyum süreci kapsamında hukuk alanında büyük önem arz eden ceza kanunlarının yenilenmesi çalışmaları yapıldı. Çocukların yargılama usullerini düzenleyen ve büyük eleştiriler alan 2253 sayılı ÇMK, uyum süreci kapsamında yürürlükten kaldırılarak yeni ceza kanunları ile uyumlu olacak şekilde çocuk yargılamasını düzenleyen Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girdi³². ÇKK'da ne yazık ki çocukların korunmasına yönelik tedbirlerden çok çocukların yargılanmasına ilişkin düzenlemelere ağırlık verildiği aşikâr olup tez çalışmamız koruyucu ve destekleyici tedbirler konusunu ele aldığından ceza yargılaması ile tez konumuzun kesişen noktalar irdelenecek olup ceza yargılaması süreci genel hatları ile açıklanacaktır.

ÇKK 3/a-2. Maddesinde suça sürüklenen çocuk, suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında devam eden soruşturma veya kovuşturma olan ya da gerçekleştirdiği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuk olarak tanımlanmıştır. Kanunun lafzı itibarıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma devam etmekte olan çocuk için şüpheli ya da sanık ifadeleri kullanılmaksızın suça sürüklenen çocuk kavramı kullanılmıştır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK)³³ 150/2. Maddesinde şüpheli veya sanığın çocuk olması halinde istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirileceği düzenlenmekle ÇKK'dan farklı olarak çocuklar için şüpheli ve sanık ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Kanun koyucu her ne kadar şüpheli ve sanık ifadelerini yumuşatmak saikiyle farklı bir kavram yaratmaya çalışsa da henüz suç

³¹Mahir Topaloğlu, **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.46.

³²Serdar Mermut, "Çocuk Koruma Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme", **Legal Hukuk Dergisi**, Sayı:37, 2006, s.105.

³³Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), 17.12.2004 tarihli ve 25673 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>, (19.05.2019)

işleyip işlemediği belli olmayan çocuk açısından masumiyet karinesi zedelenecek şekilde suça sürüklenen çocuk ifadesinin kullanılması eleştirilmektedir. Bu yaklaşımla aslında çocuğu korumak amaçlanırken daha fazla zarar görmesine neden olunmaktadır. Doktrinde suça sürüklenen çocuk kavramı, çocuğun aynı zamanda suça azmettirildiği, suçta kullanıldığı gibi anlamlara da gelmesi ve çocuğu mağdur konumuna koyarak gerçekleştirdiği fiili kamufle etmesi nedeniyle de kabul görmemektedir. Dolayısıyla suça sürüklenen çocuk kavramının hukuk dilindeki bahsi geçen anlamları itibariyle hukuka uygunluk sebebi şeklinde yorumlanması da mümkün olduğundan yarattığı hukuki sonuçlar da dikkate alınarak tekrardan düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir³⁴.

B. Ceza Yargılaması Açısından Çocuk Kavramı

Çocuklar yaşlarına göre sınıflandırılarak ceza sorumluluğu olup olmadığı noktasında değerlendirilip tespit edilen duruma göre cezalarında kanunda öngörülen oranlarda indirim yapılır. Uluslararası hukuk alanında genel olarak on sekiz yaşından küçük olanlar çocuk olarak kabul edilmektedir. BMÇHS'nin 1'nci maddesi uyarınca çocuk hakkında uygulanacak kanuna göre belirlenen daha erken yaşta reşit olma durumları hariç olmak üzere, on sekiz yaşını doldurmamış her insan çocuk sayılır. Sözleşmenin 40. maddesi uyarınca taraf Devletler, hakkında suç işlediği iddiası olan ya da ihlâl ettiği kabul edilen çocuk açısından, yalnızca çocuklar için uygulanan kanunların, usullerin, kurum ve kuruluşların oluşturulması konusunda özel çaba gösterilmelidir. Ayrıca ceza kanunlarının uygulanması açısından asgari bir yaş sınırı belirlenip, bu yaş sınırının altında kalan çocukların cezai sorumluluğunun olmadığı kabul edilmelidir. Ceza sorumluluğu yaşının, ülkeler bazında irdedeğinde kimi ülkelerde on beş yaş esas alınırken bazı ülkelerde yedi yaşa kadar düştüğü görülmektedir. Avrupa ülkelerine bakıldığında hürriyeti bağlayıcı nitelikteki cezalar ancak on dört yaş ve üzeri yaş grubundaki çocuklar hakkında hükmedilebilmektedir. Zaman içinde yaşanan gelişmeler

³⁴Berrin Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk Ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:19, Sayı:2, 2013, ss.555, 571.

neticesinde ceza sorumluluğunun var olduğu kabul edilen ve hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza verilebilen yaş sınırının giderek yükseldiği görülmektedir³⁵.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK)³⁶ 31. maddesinde ceza sorumluluğunu kaldıran sebep olarak kabul edilen yaş küçüklüğü hali belirli yaş aralıklarına göre gruplara ayrılmıştır. TCK uyarınca 0-12 yaş aralığı, 12-15 yaş aralığı ve 15-18 yaş aralığı olmak üzere üç ayrı grup oluşturulmuştur. Birinci grupta yer alan 0-12 yaş aralığındaki çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı kanunen kabul edilmekle birlikte bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. İkinci grupta yer alan 12-15 yaş aralığındaki çocuklar ise gerçekleştirdikleri fiillerinin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ya da bu konuda davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmiş olması halinde ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilir. Ancak bu çocuklar hakkında ceza sorumluluklarının olmadığı durumlarda dahi çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. Kanun koyucu burada çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmetmeyi zorunlu kılmıştır. Üçüncü grupta yer alan 15-18 yaş aralığındaki çocukların ise ceza sorumluluklarının bulunduğu kabul edilmekte olup kanunda öngörülen oranlarda indirim uygulanarak haklarında cezaya hükmedilir.

ÇKK'nın 3. maddesinde çocuk, daha erken yaşta erginliği kazansa dahi henüz on sekiz yaşını doldurmamış kimse olarak tanımlanmaktadır. Kanunun lafzından 18 yaşını doldurmamış olma halinin fiilin işlendiği zamanın mı yoksa soruşturma ve kovuşturma aşamasının mı kastedildiği anlaşılamamaktadır. Ceza hukukunun genel ilkeleri ışığında ceza belirlenirken fiilin işlendiği sırada on sekiz yaşından küçük olmak esas alınırken, ceza yargılamasına ilişkin uygulamalarda ise işlemin yapıldığı esnada on sekiz yaşından küçük olmak gerektiği anlaşılmalıdır. Aynı şekilde İnfaz hukuku bakımından da işlemin yapıldığı esnada on sekiz yaşından küçük olup olmadığına göre çocuklara özgü infaz kuralları uygulanacaktır. ÇKK'nın 7'nci maddesinde bu Kanun uyarınca verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuğun on sekiz yaşını doldurmasıyla

³⁵Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen ve A. Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, 2009, s. 485.

³⁶Türk Ceza Kanunu (TCK), 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>, (19.05.2019)

kendiliğinden sona ereceği düzenlenmekle güvenlik tedbirinin infazı esnasında çocuk olunması gerektiğini sonucu çıkmaktadır³⁷.

C. Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Çocuk Mahkemelerinin Görevi ve İşleyişi

ÇKK uygulanması noktasında çocuğun haklarının korunması amacıyla benimsenen temel ilkeler arasında çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gerektiği de yer almaktadır. Dolayısıyla çocuk hâkimleri kanunda öngörülen temel ilke ışığında çocuğu cezalandırma yönündeki kararı son çare olduğu durumlarda vermelidir.

Çocuklar hakkında açılmış olan ceza davaları, ÇKK'nın 17'nci maddesinde düzenlenen iştirak halinde suç işlenmesine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla ÇKK uyarınca kurulan çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinde görülür.

Çocuk mahkemeleri, Türk hukuku bakımından henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve suça sürüklenen çocukları yargılamakla görevlidir. Özel nitelikte bir mahkeme olan Çocuk mahkemelerinin görevi diğer mahkemelerde olduğu gibi suçun türü veya ceza miktarına göre yani niteliksel ve niceliksel ölçütler esas alınmaksızın yaş esas alınarak belirlenmektedir. Bu açıklamalar ışığında işledikleri suçun niteliği ve suç için öngörülen cezaya bakılmaksızın suç işlediği tarihte on sekiz yaşından küçük olanların ceza yargılaması çocuk mahkemelerince yapılır. Suçun işlendiği yer yargı çevresinde Çocuk mahkemesinin bulunmadığı durumlarda suça sürüklenen çocukları genel ceza mahkemeleri yargılamakla görevlidir. Genel mahkemelerce suça sürüklenen çocukların yargılandığı davalarda her ne kadar çocuk mahkemesi sıfatının kullanılması mümkün olmasa da ÇKK'da ve ilgili mevzuatta çocuklara ilişkin özel yargılama usulü hükümleri uygulanmak zorundadır³⁸.

ÇKK'nın 26. maddesi uyarınca çocuk mahkemesi, asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinin bakmakla görevli oldukları suçlar açısından, suça sürüklenen çocuklar

³⁷ Akbulut, s. 563.

³⁸ Balo, s. 220.

hakkında yargılama yapar. Her ne kadar kanun maddesinin düzenlendiği tarih itibariyle sulh ceza mahkemelerine yer verilse de günümüzde sulh ceza mahkemeleri kaldırılmış olup mevcut sulh ceza hâkimliklerinin görev tanımı tamamen farklı olup Çocuk mahkemeleri sulh ceza hâkimliğinin görev alanına giren tutuklama, adli kontrol gibi konularda karar veremezler.

Adli kontrol ve tutuklamaya ilişkin düzenlemeler ÇKK'nın 20-21 maddeleri ile Uygulama Yönetmeliğinin 9-12 maddeleri arasında yer almakta olup sulh ceza hakimi CMK'da yer alan adli kontrol tedbirlerine ek olarak belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek ya da ancak bazı yerlere gidebilmek, belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak şeklinde de adli kontrol kararı verebilir. Adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaması veyahut sonuç alınamayacağının anlaşılması ya da tedbirlere uyulmaması durumunda suça sürüklenen çocuk hakkında yetkili yargı mercii tarafından tutuklama kararı verilebilir ya da adli kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükler bütünüyle veya kısmen kaldırılabilir, değiştirilebilir veya bunlardan bazılarını uymamak şeklinde geçici olarak muaf getirilebilir. Kanun koyucu ayrıca tutuklama yasağı getirmiş olup üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında tutuklama kararı verilemeyeceğini kabul edilmiştir.

D. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Soruşturma Usulü

Çocuklar soruşturma aşamasında yetişkinlerden farklı olarak suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma ÇKK'nın 15. maddesi uyarınca çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Soruşturma kapsamında çocuğun gözetimine alınması halinde, kolluğun çocuk için özel olarak oluşturulan, bu birim mevcut olmasa dahi yetişkinlerden ayrı yerde tutulması gerekmektedir. Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınırken veya çocuk hakkında yapılan diğer işlemler esnasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Kanun lafzından anlaşılacağı üzere çocuğun dinlenmesi esnasında sosyal çalışma görevlisinin hazır bulundurulması zorunlu değildir.

Suçta sürüklenen çocukların dinlenmesi esnasında sosyal çalışma görevlisi bulundurulmasının zorunlu olmaması rağmen Uygulama Yönetmeliğinin 5/5 vd. Maddeleri uyarınca mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesinde yemin hariç CMK'daki tanıklığa ilişkin hükümleri uygulanır. İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan mağdur çocuk, bu suçla ilgili soruşturmada tanık olarak yalnız bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk görülen haller saklıdır. Mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulması ise zorunludur. Görevlendirilen bu kimseler hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır. Bu düzenlemede suç işlese dahi suçun çocuk üzerindeki muhtemel etkilerinin göz ardı edildiği ve suçta sürüklenen çocuk ile mağdur çocuklar arasında çocukların doğasına ve ihtiyaçlarına uygun olmayan yapay bir ayırım yaratıldığı görülmektedir. Kanımızca eğer amaç çocuğun korunması ise hem mağdur hem de suçta sürüklenen çocuk dinlenirken uzman bulundurulmasının zorunlu olmalıdır.

Uygulama Yönetmeliğinin 5/8. maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısı yürütmekte olduğu soruşturma kapsamında çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ederse durumu direk Kuruma bildirmek zorundadır. Kendisine savcılık kanalıyla intikal eden durumla ilgili Kurum gerekli incelemeyi derhâl yapar. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması gereken hâllerde, il veya ilçe sosyal hizmetler müdürlüğü tarafından sosyal inceleme raporu hazırlanarak, talep yazısıyla birlikte yetkili çocuk hâkimine sunulur. Kurum, aynı zamanda yaptığı inceleme neticesinde hazırladığı sosyal inceleme raporunun bir örneğini soruşturmayı yapan Cumhuriyet savcılığına da gönderir. Cumhuriyet savcısı da soruşturma sırasında gerekli gördüğü durumlarda doğrudan çocuk hâkiminden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep edebilir.

Çocukları yakalama, gözaltına alma ve ifade almaya ilişkin hususlarda Uygulama Yönetmeliğinin 5/9 maddesinin atfı ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde³⁹ yer alan çocuklara ilgili özel düzenlemeler uygulanır. İlgili Yönetmeliğin 19. maddesinde çocuklarla ilgili özel hükümler başlığı altında ayrıntılı

³⁹Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, 01.06.2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20-050601-10.htm>, (14.05.2019)

düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre çocuklar hakkında yakalama ve ifade alma yetkileri kullanılırken isnat edilen fiili işlediği zaman on iki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsiz kimseler suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir şekilde suç tespitinde kullanılamaz. Ancak bu yaş grubundaki çocuklar kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalanabilir. Ancak kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Görevlilerce tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme tarafından gerekli tedbir kararı alınmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. On iki yaşını doldurmuş, ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar suç sebebi ile yakalanabilirler. Bu yaş grubundaki çocuklar, yakınları ve müdafiyeye haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilir, çocuklarla ilgili soruşturma Cumhuriyet başsavcısı tarafından bizzat yapılır. Bu soruşturma esnasında çocuğun gözüaltına alındığı ana-baba veya vasisine bildirilerek kendi talebi olmasa dahi müdafiden yararlanması sağlanır, şüpheli çocuğun ifadesi alınırken müdafî bulundurulması zorunludur. Çocuğun üstün menfaatine aykırı olmadıkça veya farklı kanunî bir engel olmadıkça annesi, babası veya vasisi ifade alınırken hazır bulunma hakkına sahiptir. Yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulmaları gerekir. Büyüklerle iştirak halinde suç işlendiği takdirde soruşturma aşamasında çocuklarla ilgili evrak ayrılarak, soruşturmaları ayrı ayrı yürütülür. Çocukların kimlikleri ve fiilleri mutlaka gizli tutulmalıdır. Çocuklarla ilgili yürütülen işlemlerde mümkün olduğunca görevliler sivil kıyafetleri ile çalışmalıdır. ÇKK'nın 18. maddesinde de ayrıca ve açıkça düzenlendiği üzere nakilleri esnasında çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başka kimselerin can veya beden bütünlükleri açısından doğabilecek tehlikeleri önlemek için zorunlu hallerde kolluk tarafından gerekli önlemler alınabilir.

ÇKK'da çocuklar hakkında yürütülecek soruşturmaların gizliliği konusunda hiçbir düzenlemeye yer verilmemiş olsa da bu durum soruşturmanın gizliliği ilkesinin çocuklar açısından geçerli olmayacağı şeklinde yorumlanamaz. ÇKK'nın 18. maddesi ile Yakalama, Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 8. maddesinde çocuklara kural olarak kelepçe takılamayacağı düzenlenmiştir. Ancak maddenin devamında çocuğun kaçması, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri

bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için gerekli önlemlerin alınabileceği belirtilmekle kelepçe yasağına geniş şekilde yorumlamaya müsait istisna getirilmiştir.

ÇKK'nın 31. maddesinde kolluğun çocuk biriminin görevleri düzenlenmiş olup çocuğun korunma ihtiyacı içinde olduğunun bildirmesi, tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına açıkça aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, derhal durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa süre içerisinde Kurumuna teslim eder.

Çocuk Koruma Kanunu suça sürüklenen çocukların yargılanması özelinde ele alındığında her ne kadar yeni kanun olsa da uygulamadaki sorunlara cevap vermediği, birkaç yeni düzenleme dışında yürürlükten kaldırılan 2253 sayılı ÇMK'nın tekrarı niteliğinde olduğu ve henüz altyapısı oluşturulmamış kurumlara yer vererek kanunun uygulanabilirliğini zorlaştırdığından cihetle eleştirilmektedir⁴⁰.

E. Suça Sürüklenen Çocukları İlişkin Kovuşturma Usulü

Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girdiği ilk halinde suça sürüklenen çocuklar açısından kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) ve uzlaşmaya ilişkin hükümler bulunmakla birlikte 06.12.2006 tarihinde ÇKK'da yapılan değişiklikle CMK'da düzenlenen kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve uzlaşmaya ilişkin hükümlerin çocuklar için de uygulanacağı kabul edilerek ÇKK' da çocuklar için denetim ve erteleme süresilerinin yetişkinlerden farklı şekilde düzenlemekle yetinilmiştir. Bu kapsamda CMK'da kamu davasının açılmasının erteleme süresi yetişkinler için 5 yıl olarak düzenlenmiş iken ÇKK' da çocuklar açısından 3 yıl; hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında denetim süresi yetişkinler için 5 yıl olarak uygulanırken ÇKK' da çocuklar için 3 yıl ile sınırlandırılmıştır. Kanunda yapılan değişiklikle ÇKK'nın eski hali ile değişiklik sonrası hali arasında fark oluşmakla Kanunun zaman bakımından uygulama sorunu ortaya çıkmıştır. Ceza hukukunda geçerli olan temel ilke uyarınca sonraki

⁴⁰Mermut, s.110.

tarıhli düzenleme ile getirilen yeni müessese aleyhe durum yaratıyorsa değişlik tarihinden önce işlenmiş fiile uygulanmaz. Ceza muhakemesinde ise derhal uygulanma ilkesi geçerli olmakla değişikliğin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın ilgili muhakeme işleminin yapıldığı tarihte yürürlükte olan kanun hükümleri uygulanır. Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesinin niteliği doktrinde tartışmalı olmakla birlikte Yargıtay tarafından karma nitelikli bir hukuk kurum olduğu ve lehe sonuç yaratan değişikliklerin geriye etkili olacağı kabul edilmektedir. HAGB kararı infaz edilmiş, infaz edilmeye devam ediyor veya Yargıtay incelemesinde dahi olsa lehe değişiklerin geçmişe yönelik uygulanması gerektiği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir⁴¹.

 KK'nın 22. maddesi ile Uygulama Yönetmeliğinin 13. maddesi uyarınca çocukların duruşmaları kapalı şekilde yapılır ve hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.  ocuk, velisi/vasisi, görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile veya kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.  ocuk kovuşturma devam ederken on sekiz yaşını doldurursa çocuklar hakkında yargılama açık yapılır, hüküm de açık tefhim edilir. Ancak, CMK'da duruşmanın kapalı yapılmasına ilişkin sebeplerin varlığı hâlinde kapalı duruşma yapılmasına mahkemece karar verilebilir.

F. Çocuklara  zg  Güvenlik Tedbirleri

 KK'nın kapsam başlıklı 2. maddesi uyarınca bu Kanunda suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin us l ve esasları düzenlenmektedir.  KK'nın 11. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbiri kavramından bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar açısından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

⁴¹Akbulut, s. 565. ; Ceza Genel Kurulu (CGK), 03.06.2008 tarihli, Esas (E) 2008/7-133, Karar (K) 2008/162 sayılı kararı.

TCK'nın 56. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne şekilde uygulanacaklarının ilgili kanunda gösterileceği düzenlenmiştir. TCK'da bahsi geçen ilgili kanun ise ocuk Koruma Kanunudur. KK'nın 11. maddesi itibariyle koruyucu ve destekleyici tedbirler olan danışmanlık, eğitim, bakım, barınma ve sağlık tedbirleri çocuklara özgü güvenlik tedbiridir.

Çocuklar açısından ceza sorumluluğu kavramı TCK'nın 31. maddesindeki düzenlenme itibariyle çocuğun işlediği fiilin anlam ve sonuçları kavrama yeteneğine göre belirlenmektedir. TCK'nın 31/1 maddesine göre ceza kanunda suç olarak tanımlanan fiili gerçekleştirdiği tarihte henüz 12 yaşını doldurmamayan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Fiili işlediği tarihte henüz 12 yaşını doldurmamış suça sürüklenen bir ocuk hakkında işlem yapacak olan Cumhuriyet Savcısı bu durumda kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek ocuk hakkında koruyucu veya destekleyici tedbir kararı verilmesini yetkili ocuk mahkemesinden talep etmektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından ceza sorumluluğu olmadığı kabul edilen ocuk hakkında koruyucu veya destekleyici tedbir kararı verilmesi talep edildiğinde ocuk mahkemesi sosyal hizmet alanında uzman görevlilerden ocuk hakkında sosyal inceleme raporu (SİR) hazırlanmasını talep ederek düzenlenen rapora göre henüz 12 yaşını doldurmamış suça sürüklenen ocuk hakkında tedbir kararına hükmeder ya da herhangi bir tedbire yer olmadığına karar verebilir. Bu yaş grubu açısından çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmetmek ihtiyaridir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların suç işlemesi halinde ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı 12 yaşını doldurmamış çocuklar gibi kanunen doğrudan kabul edilmediğinden TCK'nın 31/2 maddesi gereği ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda da çocuğun gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda karar verme yetkisi ocuk mahkemesi hâkimine aittir. Bu durumda mahkeme KK'nın 35/1. maddesi uyarınca çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini ortaya koyan bir sosyal inceleme raporu düzenletir. ocuk mahkemesince SİR değerlendirilerek çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmadığı kanaatine varılırsa suça sürüklenen çocuğun kusurunun bulunmaması

nedeniyle ceza tayinine yer olmadığına karar verilebilir, bu durumda gerekli görülürse ayrıca koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına hükmedebilir. Çocuğun ceza sorumluluğunun bulunduğu yönünde kanaat oluştuğunda ise kovuşturmaya devam edilir ancak bu süreçte dahi sosyal inceleme raporu dikkate alınarak çocuk hakkında güvenlik tedbiri niteliğinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesi mümkündür. Bu şekilde ceza yargılamasına devam edilip aynı zamanda koruyucu veya destekleyici tedbir kararı verilmesi gereken hallerde ceza yargılamasının devam ettiği ceza dava dosyası haricinde çocuk hakkında ayrıca “Değişik İş Dosyası/Tedbir Talep Dosyası” açılarak değişik iş dosyası üzerinden çocuk hakkında koruyucu veya destekleyici tedbir kararı verilir. Tedbir kararının uygulanması bu değişik iş/tedbir talep dosyası üzerinden takip edilir. Bu durumda ceza dava dosya ve değişik iş/tedbir talep dosya uygulamaları birbirlerinden ayrılır. Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ve 18 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olduğu TCK’nın 31/3 maddesi uyarınca kabul edilmektedir. Her ne kadar kanunen 15-18 yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilse de bu yaş grubundaki çocuklar için de çocuk mahkemesi tarafından SİR hazırlanmaktadır. Hazırlanan SİR’de yer alan bilgilere göre mahkemece gerekli görüldüğünde ceza yargılaması devam ederken veya yargılama sonunda, çocuk hakkında ayrıca koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilir. Bu durumda da koruyucu ve destekleyici tedbir kararı ceza dava dosyasından ayrı esasa alınarak ayrı değişik iş/tedbir talep dosyası üzerinden karara bağlanarak takip edilmektedir⁴².

ÇKK’nın 15/3. maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısı gerekli gördüğünde çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilecektir. Kanun koyucu gerekli görüldüğünde ibaresine yer vererek Cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanımakla TCK’ın 31. maddesiyle uyumlu bir düzenleme getirmiştir. BMÇHS’nin 40. maddesi uyarınca koruma tedbirleri, danışmanlık hizmeti, şartlı salıverme, bakım için kuruma yerleştirme, eğitim, meslek öğretme programları gibi kurumsal hizmetlerde çocukların işledikleri suçlar ile orantılı ve üstün menfaatleri korunacak şekilde muamele edilmelidir. ÇKK’nın 7. maddesi tedbir kararı verilmeden

⁴²Erbay ve diğerleri, s.37.

önce sosyal inceleme raporu aldırılabilir denilmekle takdiri hâkime bırakmıştır. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in (Tedbir Uygulama Yönetmeliği)⁴³ 8/11. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Suç teşkil eden fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz kimselerin gerçekleştirdikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı hususunda sosyal inceleme yapılması mahkemenin takdirine bırakılmamış olup SİR düzenlenmesi zorunludur.

G. İştirak Halinde İşlenen Suçlar

Çocuklarla büyüklerin birlikte suç işledikleri bağlantılı davalarda yargılamanın nasıl yapılacağı ÇKK'nın 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda çocukların yetişkinlerle iştirak halinde suç işlemesi durumunda, çocuklar hakkındaki soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür. İştirak halinde işlenen suçlarda çocuklar hakkında gerekli tedbirler alınmakla beraber, mahkeme gerekli gördüğü durumlarda çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki yargılama sonuçlanana kadar bekletebilir. Çocuk Mahkemesi tarafından yetişkinler hakkındaki dava ile çocuk hakkındaki davanın birlikte yürütülmesinin zorunlu olduğu takdir edilirse genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, her iki mahkemenin de uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu durumda birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür. Yürürlükten kalkan ÇMK'nın 9. maddesinde bağlantılı davalara ilişkin benzer düzenlemeler yer almaktaydı. ÇMK'nın 6. maddesinde yapılan değişiklikle on sekiz yaşından küçüklerle ilgili olarak genel ceza mahkemelerinde devam eden yargılamalarda Çocuk Mahkemelerinin

⁴³Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 24.12.2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>, (19.05.2019)

bulunduğu yerlerde görölmekte olan davalar hakkında görevsizlik kararı verilerek dosyaların Çocuk mahkemesine gönderilmesi gerektiği düzenlenmiştir⁴⁴.

Davaların birleştirilmesi usulü Uygulama Yönetmeliğinin 7. maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiş olup bu kapsamda birleştirme kararı verilmesinin genel mahkemelerce istendiği durumda, çocuk hakkında davayı yürüten mahkeme davaların birleştirilmesini uygun bulursa genel mahkeme iki davanın birleştirilmesine dair ara karar verip, bu kararı çocuk hakkındaki davayı görmekte bulunan mahkemeye bildirir. Bunun üzerine çocuk mahkemesi de birleştirme kararı vererek dosya esasını kapatır ve genel mahkemeye gönderir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülecektir. Eğer birleştirme kararı verilmesi çocuk hakkında davayı yürüten mahkeme tarafından istenirse, genel mahkeme tarafından davaların birleştirilmesi uygun bulunursa iki davanın birleştirilmesine dair ara karar vererek, bu kararı çocuk hakkındaki davayı görmekte olan mahkemeye bildirir. Bunun üzerine çocuk mahkemesi de birleştirme kararı vererek dosyasını esastan kapatır ve dosyayı genel mahkemeye gönderir. Bu durumda da birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

H. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

ÇKK' da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler kendi içerisinde yetersiz bulunmakta olup korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar için tek başlık altında toplanması nedeniyle de eleştirilmektedir. Suça sürüklenen çocuğun ıslahı ve topluma kazandırılması amacıyla öncelikli olarak suça sürüklenen çocuklara özgü düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlere yönelik karar verilmesi, bu şekilde verilen tedbir kararının yetersiz kalması halinde terditli olarak güvenlik tedbirlerine hükmetme imkânı hakimlere tanınmalıdır. Çocuğun suça sürüklenmesini önlemek amacıyla öncelikli olarak eğitilmesi, danışmanlık tedbiri verilmesi gerekirken doğrudan cezalandırılması yoluna gitme yönündeki uygulamanın Avrupa'da uzun zaman önce terk edildiği bilinmektedir. Ancak ÇKK'daki mevcut düzenlemeler itibariyle koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen çocuklar hakkında da uygulanacağına ilişkin

⁴⁴Balo, s. 221.

Kanunda açıklık bulunmamaktadır. Benzer şekilde TCK'nın 31. maddesinde ceza sorumluluğu olduğu kabul edilen çocuklara tedbir de uygulanacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Tüm bu anlatılanlar ışığında ceza sorumluluğu olduğu kabul edilen çocuklar hakkında yargılama yapan mahkemenin sosyal inceleme yaptırarak SİR neticesinde çocuğu hemen cezalandırmak yerine terditli olarak öncelikle güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkün olacak şekilde mevzuat değişikliği yapılmalıdır⁴⁵.

Korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuk kavramlarının açıklandığı başlık altında konu ayrıntılı şekilde irdelenmiş olmakla birlikte hakkında hapis cezası veya adli parası hükmedilen çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramına dâhil edilerek tedbir kararı verilebilir mi sorusunun tartışılması gerekir. Suça sürüklenen çocuk kavramı incelendiğinde Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmakla kanımızca çocuk kovuşturma neticesinde hapis veya adli para cezası aldığı an ÇKK'nın koruma kapsamı dışında kalacağı sonucu çıkmaktadır. Aslında TCK'nın 31. maddesinde yer alan çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması düzenlemesi ile ÇKK birlikte değerlendirildiğinde dolaylı olarak suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmiş olmaktadır. Ancak bu durumda dahi sadece 12-15 yaş grubunda olup ceza sorumluluğu olmadığı değerlendirilen çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. Dolayısıyla çocuğun ceza sorumluluğunun olduğu kabul edildikten sonra hakim sadece TCK'da öngörülen indirimleri uygulamakla yetinecektir. Düzenleme bu hali itibariyle doğru değildir. Suç işlemiş çocukların koruyucu ve destekleyici tedbirlere diğer çocuklardan çok daha fazla ihtiyaç duyduğu gerçeği karşısında ÇKK dışında bırakılmakla çocuklar bir kez daha cezalandırılmaktadır.

⁴⁵ Akbulut, s. 555.

I. Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Sosyal İnceleme Raporunun Önemi

Uygulama Yönetmeliğinin 20. maddesi uyarınca hakim ve Cumhuriyet savcılarının yanı sıra soruşturma ve kovuşturma aşamalarında çocuğun, veli / vasisi, müdafî veya bu kimselerin avukatları da mahkemeye müracaat ederek çocuk hakkında sosyal inceleme yapılmasını talep edebilirler. Suça sürüklenen çocuğun 12-15 yaş grubunda olması halinde hakkında sosyal inceleme raporu alınması zorunludur. Bu durumda sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bilgi vermekle sınırlı rapor sunacak olup cezai sorumluluğun takdiri bu bilgiler ışığında tamamen hakiminkin takdirindedir. Hâkim ayrıca sosyal inceleme raporunun yanı sıra çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin belirlenebilmesi amacıyla adlî tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâlinde uzman hekimden görüş alır.

Suça sürüklenen çocukların bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarının tespit edilip aile ve sosyal çevresi belirlenerek çocuğu tanımak ve değerlendirmek ancak sosyal inceleme yapmakla mümkündür. Sosyal inceleme raporları, suça sürüklenen çocuk hakkında ceza yargılamasında doğru kararın verilmesinde ve çocuğun ihtiyaçları, suça sürüklenme sebepleri tespit edilerek gerekli koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınmasında yargılamanın bel kemiği niteliğindedir⁴⁶.

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak ceza sorumluluğu olmadığı kabul edilen hallerde çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedilirken SİR alınmasının zorunlu olmadığından rapor alınmadığı durumlarda çocuğun üstün menfaatinin gerçek anlamda korunmasının mümkün olmadığı bu sebeple suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak yaş sınırlaması olmaksızın tamamı hakkında SİR alınmasını zorunlu tutan yasal düzenleme getirilmelidir. Doktrinde 15-18 yaş grubunda olan çocuklar hakkında hükmedilmesi muhtemelen olan cezaların bireyselleştirilmesi, seçenek yaptırımların tercihi, çevrilmesi,

⁴⁶Arslan Yalçın, “Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 05 - 07 Aralık 2012, s. 195.

takdiri indirim nedenlerinin uygulanması, hapis cezasının ertelenmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi müesseslere başvurulacağı hallerde hâkim tarafından sosyal inceleme raporları dikkate alındığında daha doğru kararlar verileceği ifade edilmektedir⁴⁷.

İ. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetlerin Önemi

Suça sürüklenen çocuklara yönelik yapılan sosyal hizmetlerde temel amaç, çocukların yaşam koşulları ve sosyal çevresi etraflıca incelenip değerlendirilerek çocuğa destek olabilecek mevcut kaynakları harekete geçirip çocuğun topluma yeniden kazandırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için başvurulanan sosyal hizmet müdahaleleri multidisipliner nitelikte olup karmaşık bir yapılanma göstermektedir. Faydalı bir sosyal hizmet faaliyeti yerine getirilmesi birey, grup ve toplumun işbirliği içerisinde hareket etmesi ile mümkündür. Ülkemizdeki güncel durum itibariyle çocuk haklarına ilişkin kabul edilen evrensel ilkeler ulusal mevzuatın bir parçası haline gelmiş olup bu aşamada yasal düzenlemelerin hayata geçmesi için yatırım yapılması ve çalışmacıların nitelikli hale gelmesi gerekmektedir⁴⁸.

J. Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Değerlendirme

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak çeşitli kriterler esas alınarak yapılan bir çalışmada çocukların büyük kısmının hem okul hayatına devam etmeyip hem de çalışmadığı saptanmıştır. Suç işleme eğilimi bulunmakla risk grubunda olan çocukların eğitim hayatından uzaklaştığında başıboş kaldığı, kendileri ve diğer çocuklar için tehdit yarattığı değerlendirilmektedir. Okul yönetimi ve diğer çocukların ailelerinin risk grubundaki ve başarısız çocuklara tahammül edemedikleri ve onları okuldan

⁴⁷ Akbulut, s.555. ; Yargıtay 2. CD, 09.03.2010 gün, 2009/5720 E. ve 2010/7045 K. sayılı kararı.

⁴⁸ Mehmet Zafer Danış ve İbrahim Şahbikan, “Suça Sürüklenmiş Çocukların Yeniden Toplumsallaşma Sürecinde ve İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmet Yaklaşımlarının Yeri ve Önemi”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı:18, Haziran 2014, s. 648.

uzaklaştırma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım nedeniyle kendisini iyice güvensiz ve faydasız hisseden çocuklar suça yönelmektedir⁴⁹.

Araştırma sonucunda erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha fazla suç işlediği ve ergenliğin son dönemlerinde suç işleme oranının arttığı, suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun okula devam etmedikleri, ekonomik durumlarının iyi olmadığı ve en önemlisi ise ebeveynlerinin sağ ve boşanmamış olmasına rağmen çocuklarıyla iyi iletişim içerisinde olmadıkları tespit edilmiştir. Çocukların suça sürüklenmesinde temel faktörün ailelerinin üzerine düşen görevleri yerine getirmemesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aileler, çocuklarının hem maddi hem de duygusal ihtiyaçlarını dengeli ve tam olarak yerine getirmelidir. Çocuk sadece maddi açıdan desteklenip duygusal olarak aile sevgisi ve eğitiminden uzak kaldığında aidiyet duygusunun gelişmediği ve çocuğun aidiyet duygusunu tatmin etmek için yeni arayışlar içerisine girdiği bir gerçektir. Hayat tecrübesi olmayan ve zayıf durumda bulunan çocuk, arkasında yaptığı hataları telafi edecek aile desteği bulamadığında zaman içerisinde suça sürüklenmektedir. Suça sürüklenen çocuk sorununun kaynağına inerek çözebilmek için öncelikle ailelerin eğitimi ve desteklenmesi sağlanmalıdır⁵⁰.

⁴⁹ Özlem Karakuş ve Hasan Hüseyin Tekin, “Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği)”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:7, Sayı:29, Temmuz-Aralık 2012, s. 39.

⁵⁰ Karakuş ve diğerleri, s. 42.

İKİNCİ BÖLÜM

KORUNMA İHTİYACI OLAN VEYA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARI

KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

I. ÇOCUK KORUMA KANUNU UYARINCA KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

A. Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Koruma Kanununu dört kısımdan ve toplam elli maddeden oluşmaktadır. Kanunun koruyucu ve destekleyici tedbirler başlığı altında tedbir kararı verilmesi için başvuru ve karar alınması, tedbir kararı vermede yetki, acil korunma kararı alınabilecek haller, bakım ve barınma tedbiri kararlarının yerine getirilmesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, akıl hastalığı halinde yapılacaklar ve son olarak tedbir kararları verilirken uygulanan usul ve yasa yolu düzenlenmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu ile çocuk haklarının korunması ve güvence altına alınması, çocuğun esenliği gözetilerek, ayrımcılığa tabi tutulmasının engellenmesi, topluma katılımlarının sağlanması, çocuğun eğitim hayatı ve toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, çocuğun özgürlüğünü kısıtlayan tedbir ve hapis cezalarına son çare olarak başvurulması, kişisel verilerinin korunması gibi temel hedefi çocuğun korunması olan temel ilkeler kabul edilmiştir.

Özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ve hapis cezasına hükmedilmesi ile kurumda bakım ve kurumda tutma yönündeki tedbir kararlarının son çare olarak görülmesi gerektiği kanunda açıkça düzenlenmiştir. Böylelikle uluslararası alanda temel ilke olarak benimsenen çocuğun öncelikli olarak aile içerisinde korunması yönündeki yaklaşımın ülkemiz özelinde de kabul edilerek uygulamaya yansıtıldığı görülmektedir.

Soruşturma ve Kovuşturma başlığını taşıyan ikinci kısım iki bölümden oluşup: birinci bölümde soruşturmaya ilişkin, ikinci bölümde kovuşturmaya ilişkin düzenlenmeler yer almaktadır. Soruşturma bölümünde, çocuğun gözetiminde tutulması, iştirak halinde işlenen suçlar, çocuğun nakli, kamu davasının açılmasının ertelenmesi,

adli denetim ve tutuklama yasağı konuları düzenlenmekte; kovuşturma bölümünde ise duruşma, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile uzlaşma konuları ele alınmaktadır.

Çağdaş hukuk yaklaşımında çocuk hukuksal anlamda cezalandırılmaz, korunur. Ancak mevzuattaki düzenlemeler incelediğinde tüm ceza sistemimizde çocuk yargılanan ve cezalandırılan sıfatı ile karşımıza çıkmaktadır. Olması gereken çocuğun değil gencin yargılanarak cezalandırılmasıdır. Uluslararası hukukta çocukluk dönemi korunması gereken yaş dilimi olarak kabul edilmektedir. Çocuklar için takdir edilen cezaların yaşa göre, ıslah edici nitelikte olması hedeflenmelidir. Bu nedenle çocuklar hakkında hükmedilen ağır ceza ıslah edicilikten uzak olup yıkıcı ve toplumdan uzaklaştıran nitelik taşımaktadır. Türk hukukundaki mevcut durum itibariyle çocukların ve gençlerin korunmaları için müstakilen bir yasa çıkarılmalı, cezalandırılması ile ilgili usul ve esaslar ayrı kanunda düzenlenerek ayrılmalıdır. Çocuk Koruma Kanunu güncel haliyle çocuk korunması ile ilgili olarak hâkime başvurabileceği geniş olanaklar sunmaktadır. Bu özelliği itibariyle ceza yargılaması anlamında önemli ve değerli bir esnekliktir. Hâkimler, kanunun kendilerine tanıdığı takdir yetkisini en iyi şekilde kullanarak çocukların korunması ve desteklenmesi yönünde tavır sergilemelidir⁵¹.

B. Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kavramı

Çocuk Koruma Kanununda korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların kişiliklerinin ve haklarının korunmasında ve güvence altına alınmasında esas alınacak usul ve esaslar düzenlenmiştir. Kanunda koruyucu ve destekleyici tedbirler, danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınan ve öncelikli hedefi çocuğun kendi aile ortamında korunmasını sağlamak olan tedbirlerdir.

ÇKK'nın 1. maddesinin gerekçesinde bu Kanunun amacı, özel korunma ihtiyacı duyan çocukları, mevcut tehlikelerden uzak tutarak, çocukların temel haklarını tanıyıp onların fiziki, zihinsel ve manevi açıdan varlıklarını koruyan, kişisel gelişimlerini tamamlamaları için gerekli olan ekonomik, sosyal ve hukukî koşulları hazırlayan,

⁵¹ İlhan Tomanbay, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Koruma Anlayışı ve Türkiye’deki Çocuk Koruma Kanunu”, **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar** (Ed. Süleyman Hançerli, Bilal Sevinç, Cüneyt Güner, Muzaffer Cihat Öner), SABEV, Ankara, 2011, ss.26-29.

çocukları topluma kazandıran ve özellikle suça sürüklenen çocuklar hakkında son çare olarak cezaya başvuran, ceza hükmedilirken orantılılığı gözeten, adil yargılama ilkesini uygulayacak şekilde çocuk yargılamasını ortaya koyan usul ve esasa ilişkin hükümler olarak açıklanmıştır⁵².

ÇKK'da korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar için koruyucu ve önleyici tedbirler düzenlenmiş olmakla destekleyici tedbirler ile çocuğu ailesinin yanından ayırmadan ihtiyaç duyduğu destek sağlanarak aile içinde bulunduğu ortamın iyileştirilmesi hedeflenirken, koruyucu tedbirlere ise destek hizmetlerine rağmen çocuğun aile çevresinde kalması halinde yüksek yararının korunamadığı durumlarda başvurulmaktadır. Uygulama açısından öncelikle çocuğun kendi aile ortamı içerisinde korunması, yaşaması ve eğitimi desteklenerek kişiliğinin geliştirilmesini sağlamaya yönelik tedbirler uygulanmakta bu şekilde beklenen faydanın sağlanamaması halinde aile ortamından ayrı koruyucu tedbirlere başvurulmaktadır⁵³.

ÇKK uyarınca tedbir kararlarının verilmesine ilişkin hüküm bulunmayan hallerde Kanunun 42. maddesi uyarınca CMK, TMK, HMK ve SHK hükümleri uygulanır. Denetim konusunda ise Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır. Kanunda hüküm bulunmayan hale örnek verilecek olursa suça sürüklenen çocuk hakkında bir adli kontrol tedbiri olan tutuklama kararı verilmesi gereken hallerde bu konuda ÇKK' da düzenleme olmadığından tutuklama kararının CMK uyarınca soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından verilmesi gerekir⁵⁴.

C. Acil Koruma Kararı

Çocuğun içerisinde bulunduğu durum itibarıyla kişiliği ve hayatının tehlike altında olduğu durumlarda tedbir kararı alınması bekleminin çocuğun yüksek yararına

⁵²Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, **Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/991)**, 10.3.2005, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/ TBMM/ d22/ c091/ tbmm22091125ss0963.pdf>, (24.04.2019), s. 963, ; Akyüz, s. 454

⁵³Akyüz, s.455.

⁵⁴Ömer Uğur Gençcan, **Velayet Hukuku**, Yetkin, Ankara, 2015, s. 565. ; Yargıtay 3. Ceza Dairesi (CD), 19.04.2007 tarih, E.4265, K.3641 sayılı kararı.

açıkça aykırı olduğunun tespit edildiği durumlarda acil koruma kararı alınır.

Acil koruma kararı alınması gereken hallerde Uygulama Yönetmeliğinin 7. Maddesi uyarınca derhal koruma altına alınması gereken çocuğun sağlık kontrolü yapılarak sosyal hizmetler kurumu nezdinde bakım ve gözetim altına alınır. Kurum çocuk geldiği tarihten itibaren beş gün içerisinde acil koruma kararı alınması için mahkemeye başvurur ve hakim de üç gün içerisinde ilgili talep hakkında karar verir. Bu kararda ayrıca çocuğun kaldığı yerin gizli tutulmasına ve gerekli hallerde kişisel ilişkinin tesisine de karar verebilir.

Hâkim en fazla otuz gün süre için acil koruma kararı verebilir bu süre içerisinde Kurum tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. İnceleme neticesinde Kurum çocuk hakkında tedbir kararı alınmaması yönündeki görüşünü mahkemeye sunarsa bu durumda çocuğun ailesine teslim edilip edilmeyeceği veya farklı bir tedbire başvurulması hususunda kararı hâkim verecektir. Kurum çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiğini değerlendirirse mahkemeden bu yönde talepte bulunur.

Uygulama Yönetmeliğinin 16/7. Maddesi uyarınca kolluk korunma ihtiyacı içinde olan çocuk hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı halinde, çocuğun teslim edileceği veli/vasi, kanunî temsilcisi ya da bakımını üstlenen kimselerin sosyal, maddi ve kültürel durumları ile yaşadıkları yörenin örf ve âdetleri değerlendirilerek çocuğun yaşamı, gelişmesi, korunması, katılım hakları ile esenliğinin tehlikeye düşebileceğinin tespit ettiği takdirde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri alarak çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa süre içerisinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna çocuğu teslim eder. Korunma ihtiyacı olan çocuk suç mağduru ise bu durumda çocuğun Kurumuna teslim işlemi, Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda yapılır.

Normal koşullarda tedbir kararı verilmeden önce sosyal inceleme yapılması gerekirken tehlike anında rapor alınması beklenemeyeceğinden Uygulama Yönetmeliğinin 20/5. Maddesi uyarınca derhâl tedbir alınmasını gereken acil durumlarda sosyal inceleme sonucu beklenmeksizin tedbir kararı verilebilir. Ancak bu durum sosyal inceleme yapılması zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Acil

durumlarda sosyal inceleme daha sonra yaptırılarak, gerektiğinde tedbir konusunda verilen ilgili karar değiştirilebilir.

D. Danışmanlık Tedbiri

1. Genel Bilgiler

ÇKK'nın 5. maddesi 1. fıkrasının a bendinde danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimselere çocuk yetiştirmeye ilişkin çocuklar ise eğitim ve gelişimleri ile ilgili yaşadıkları sorunların çözümünde yol gösteren tedbir olarak tanımlanmıştır. Danışmanlık tedbirleri korunmaya ihtiyacı olan çocukların bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal anlamda gelişimlerini desteklemek, içinde bulunduğu sosyal çevresi ile uyumunu sağlamak ve güçlendirmek, yeteneklerinin farkına vararak kendisine en uygun olan mesleğe yönlendirerek hayata hazırlanmalarını sağlamak için eğitim hayatında karşılaştığı sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler geliştirerek okul başarısını artırma, kötü alışkanlıklar, ergenlik dönemi sorunları ve aile içi problemler gibi çeşitli konularda sorunun kaynağına inip bütüncül şekilde ele alarak mağduriyetlerin tekrarlanmasının önüne geçmek amacı güden ve bu kapsamda çocuğu destekleyen, gerektiğinde müdahale eden destek hizmetleri olarak nitelendirilebilir⁵⁵.

Danışmanlık tedbirinin uygulama amacı ve kapsamına ilişkin en kapsamlı ve nitelikli düzenleme Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğin (Danışmanlık Tedbiri Tebliği)⁵⁶ 5. maddesinde yer almaktadır. Bu kapsamda danışmanlık tedbirleri, çocuğu ailesinden ayırmadan ailesi yanında korunmasını sağlamanın yanı sıra tedbir kararının uygulanması sırasında çocuğa ve bakımından sorumlu olan kimselere yol göstererek onları desteklemek ya da ihtiyaç duyulan ve uygulanabilir diğer tedbirler hakkında bilgilendirmektir. Danışmanlık tedbiri bazı konularda riski azaltıcı bir müdahale olarak karşımıza çıkarken kimi zaman da diğer

⁵⁵Gençcan, s.573;

⁵⁶Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (Danışmanlık Tedbiri Tebliği), 25.12.2008 tarihli ve 27035 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm>, (23.04.2019)

tedbirlerin uygulanmasından önce veya onlarla beraber, destekleyici tedbir olarak uygulanmaktadır.

2. Danışmanlık Tedbirin Alınmasında İzlenecek Usul

a. Talep Edebilecek Kişiler

Çocuk Koruma Kanununun 6. maddesi uyarınca adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık, eğitim, sivil toplum kuruluşları ile çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimseler herhangi bir şekilde bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiği takdirde bu durumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür⁵⁷.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yukarı sayılan kurumlara ek olarak köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğundan haberdar olanların il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme itibarıyla sayılı kimselerin ve kurumların korunmaya muhtaç çocuktan haberdar olmakla birlikte tedbir kararı alınması yönünde talepte bulunmalarının yükümlülük olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/3. maddesi uyarınca il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri konuyla ilgili olarak yayın organları ile iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek bir resmî duyuru ve talep aranmaksızın harekete geçerek mevcut durumu araştırmakla yükümlüdür.

TCK'da yardım ve bildirim yükümlülüğünü yerine getirmemek suç olarak düzenlenmiştir. TCK'nın 98. maddesi uyarınca yaşı nedeniyle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye imkânların el elverdiği ölçüde yardım etmeyen veya bu durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Yardım ya da bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Yardım

⁵⁷Akyüz, s. 459. ; Gençcan, s. 590.

veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçunun faili sadece ÇKK'da sayılı bildirim yükümlülüğü olan kişilerle sınırlı olmayıp herkes olabilir. Aynı şekilde TCK'nın 278. maddesi uyarınca işlenmekte olduğunu bildiği bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun mağdurunun on beş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli bulunan ya da hamile olması nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılacağı düzenlenmiştir⁵⁸.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir.

b. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Koruyucu ve destekleyici tedbir talepleri açısından görev ve yetkili kuralı uyarınca, taleplerinin karara bağlanmasında ÇKK'nın 8. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8. Maddesi uyarınca çocuğun anası/babası veya vasisi, bakımı ve gözetiminden sorumlu bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi görevli ve yetkilidir⁵⁹.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/2. Maddesi uyarınca çocuk mahkemesi olmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararları vermede, aile mahkemeleri bulunan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemeleri görevli mahkemedir.

⁵⁸ Akyüz, s. 459.

⁵⁹ Balo, s. 235.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/3. maddesi uyarınca hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, ceza davasına bakan mahkemece alınır. Soruşturma esnasında suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da ceza davasına bakan mahkeme dışında tedbir kararı alınmış ise bu kararın bir örneği soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma yürüten merciin bilgisine sunulur.

Yukarıda bahsi geçen yetkili ve görevli çocuk mahkemelerinin yanı sıra Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/10. maddesi uyarınca Aile mahkemeleri görmekte oldukları davalarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilir.

Somut bir olayda mahkemeler arasında doğan yetki uyuşmazlığı nedeniyle Yargıtay tarafından yapılan inceleme neticesinde “*5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 8/1 maddesine göre; çocuğun anası, babası veya vasisi, bakımından ve gözetiminden bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi yetkilidir. Dosya kapsamından, küçük Zeynep Deniz'in babası tarafından zorla evlendirilmek istendiğini söyleyerek Mersin Sosyal Hizmet İl Müdürlüğü tarafından kuruluşa yerleştirildiği, daha sonra küçüğün 07.09.2012 tarihinde yazdığı dilekçe ile annesine ve babasına iftira attığını ve ailesinin yanında kalmak istediğini belirttiğini, düzenlenen durum tespit raporuna göre küçüğün ailesinin yanında kalmasının gelişimi açısından daha iyi olacağının belirtildiği ayrıca çocuk ve aile için danışmanlık tedbiri uygulanmasının yerinde olacağının belirtildiği ve Mersin 1. Çocuk Mahkemesinin 16.09.2011 Tarih 2011/196 Değişik iş sayılı kararı ile Mersin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün küçük Zeynep Deniz' in velisine teslim kararı verilmesine ilişkin talebinin kabulüne ve küçük Zeynep Deniz hakkında 5395 sayılı Kanunun 11. maddesi yollamasıyla aynı Kanunun 5. Maddesi birinci fıkrasının a bendi uyarınca danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verdiği anlaşılmaktadır. Çocuğun aileye teslim edildiği ve onlarında "Harran" adresinde ikamet ettiği anlaşılmakla,*

uyuşmazlığın yetkili ve görevli Harran Asliye Hukuk Mahkemesinde (Aile mahkemesi sıfatıyla) görülerek sonuçlandırılması gerekmektedir.”⁶⁰ şeklinde karar verilmiştir.

c. Karar Verilirken İzlenecek Usul

 KK’nın 13. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği’nin 8/8. maddesi uyarınca  ocuk hâkimi tarafından koruyucu ve destekleyici tedbir kararına hükmedilmeden önce yeterli idrak gücü olan çocuğun yazılı veya sözlü olarak görüşü alınır. Gerekli görüldüğünde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun annesi/babası, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimse ile Sosyal Hizmetler ve  ocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri de dinlenebilir. Kanunun lafzından anlaşılabacağ üzere kanun koyucu çocuğun katılım hakkını korumak saiki ile yazılı veya sözlü olarak görüşünün alınması gerektiğini düzenlemiştir. Diğer ilgilerin dinlenmesini ise mahkemenin takdirine bırakılmıştır.

 KK’nın 7/7. Maddesi uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermekle görevli olan mahkeme, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yanı sıra gerekli durumlarda Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım atanması, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği 8/9. maddesi uyarınca TMK hükümleri uyarınca velayet, vesayet gibi hususlarda karar verileceği hallerde duruşma yapılması zorunludur.

 KK’nın 13. maddesi uyarınca bu Kanunun 7. maddesinin yedinci fıkrasında  ng r len TMK hükümlerinin uygulandığı durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verilebilir. Ancak, hâkim zorunlu gördüğü durumlarda duruşma yapabilir.

Kanun koyucu bu düzenleme ile tedbir kararı verilmesi için duruşma yapılmasının zorunlu olmadığını ancak dosya kapsamı itibariyle gerekli görülen hallerde

⁶⁰Yargıtay 20. Hukuk Dairesi (HD), 12.06.2017 tarihli, E.2017/6727, K. 2017/5262 sayılı kararı

veya TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması konularında karar verileceği zaman duruşma açılmasının zorunlu olduğu ortaya koymuştur. Ayrıca mağdur çocukların tanıklığı hususundaki CMK'nın 52. maddesi uyarınca duruşmada görüntü kaydı alınması zorunlu olup çocukların tekrar tekrar dinlenerek örselenmesini engellemek amaçlanmıştır⁶¹.

ÇKK'nın 13/2 maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 8/11. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Dolayısıyla tedbir kararları verilmeden önce sosyal inceleme yaptırılması kural olarak zorunlu olmayıp mahkemenin takdirindedir. Uygulama Yönetmeliğinin 20. Maddesi itibarıyla fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda sosyal inceleme yaptırılması zorunludur. Sonuç olarak her ne kadar sosyal inceleme raporu alınması mahkemenin takdirine bırakmış olsa da 12-15 yaş grubundaki suça sürüklenen çocuklar açısından isnat edilen suça ilişkin olarak çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ile bu fiile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı hususunda rapor alınması zorunlu hale getirilmiştir. Sosyal inceleme raporunda bilirkişi tarafından çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine ilişkin değerlendirme yapılamaz bu konuda takdir yetkisi münhasıran mahkemeye aittir⁶².

Yargıtay'ın bir kararında Uygulama Yönetmeliğinin 20/2. maddesi ve ÇKK'nın 35. maddesi uyarınca fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda, sosyal yönden inceleme yaptırılmasının zorunlu olduğu

⁶¹Demet Özdamar, "Çocuk Koruma Kanunu'nda ve Türk Medeni Kanununda Çocuğu Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler", **İzmir Barosu Dergisi**, Sayı:1, 2011, s. 67.

⁶²Akbulut, s.558.

gözetilmeden eksik kovuşturma ile hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı bulunmuştur⁶³.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/14. maddesinde tedbir kararları verilirken, tedbirin belirli bir yerde uygulanması gerekecek şekilde verilen ve hizmet sunumu noktasında idarenin takdir alanını sınırlayacak veya hizmet modelleri ile sınırlarını daraltabilecek uygulamalara engel olunmasına özen gösterilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Kanun koyucu, tedbir kararını uygulayacak kurumları mevcut kapasitesi ve elindeki imkânlar dâhilinde tedbir kararını yerine getirebileceğinden mahkemelerin idarenin koşullarına vakıf olamayacağı gerçeği karşısında idarenin takdir alanını kısıtlayacak şekilde ve hizmet modellerini daraltabilecek uygulamalara sebebiyet verilmemesi amacıyla işbu düzenlemeye yer vererek uygulanabilir nitelikte olmayan mahkeme kararlarının önüne geçerek çocukların mağdur olmasını önlemeyi hedeflemiştir.

d. Danışmanlık Tedbir Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler

ÇKK'nın 14. maddesine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz, CMK'nın 267 ila 271 maddeleri arasında düzenlenmiş olup kararın öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. İtiraz merci en yakın çocuk mahkemesidir.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı temyiz incelemeleri Yargıtay ilgili ceza dairesince yerine getirilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı itiraz yoluna başvurulamaz ancak istinaf ve temyiz yoluna başvurulması mümkündür. Aynı şekilde aile mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulamasa da temyiz yoluna başvurulabilir⁶⁴.

⁶³ Yargıtay 2. CD, 16.02.2010 tarihli, E.2009/2484, K. 2010/4366 sayılı karar.

⁶⁴ Gençcan, ss. 593, 594.

ÇKK'nın 43. maddesi uyarınca çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devlet tarafından karşılanır. Ödenecek miktar mahkeme karar ile tespit edilir. TMK hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması durumunda, Devletçe ödenen bedelin tahsili için ilgililere rücu edilir.

3. Danışmanlık Tedbiri Kararının Uygulanması

a. Danışmanlık Tedbirinin Uygulanma Süreci

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 9. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri aşağıdaki hususları içerecek şekilde uygulanır. Çocuk, ailesi ya da bakmakla yükümlü olan kimseler ve ilgililerin bilgileri toplanarak incelenir. Daha sonra bu kimselerle tanışılır. Danışman, yerine getirdiği görev ve sorumlulukları hakkında çocuğu, ailesini, bakmakla yükümlü bulunan kimseyi bilgilendirir. Çocuğun yaşadığı sorunun kaynağı olabilecek aile, öğretmen, idareci gibi kimselerle görüşülerek problemin ne olduğu belirlenir. Aynı zamanda çocuğa ve ailesine tedbir kararı ve yükümlülüklerinin neler olduğu tanıtılarak uymamaları halinde veya sona ermesi durumunda sonuçlarıyla ilgili sorumlulukları anlatılır. Bir uygulama planı hazırlanır. Sürecin değerlendirilmesinde esas alınacak izleme kriterleri uygulama planında belirtilir. Çocuğun ailesinin yanında ayrılmadığı durumlarda çocuk ailesiyle birlikte sürece dâhil edilir. Çocuğun ailesinin yanından ayrıldığı durumlarda ise aile, tedbire ilişkin gelişmelerden ve kendi görevlerinden haberdar edilir. Çocukla haftada en az bir kez, aileyle ise iki haftada bir defa görüşmeler yapılmalıdır. Ayrıca duruma göre gerektiğinde öğretmen ya da diğer ilgililerle de görüşme sağlanır. Uygulama planı doğrultusunda üçer aylık dönemlerle sürecin değerlendirmesine ve varsa tedbire ilişkin öneriler içeren rapor mahkemeye sunulur.

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 8/4. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri kararını yerine getirmekle görevli danışman, kurum veya kuruluşlarca, bu tedbir kararının yerine getirilmesinde hazırlanacak uygulama plânına esas almak amacıyla bilgi

edinme ilkelerine riayet etmek şartıyla çocuk hakkında dosyada mevcut olan sosyal inceleme raporundan yararlanabilir. Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 8/6. maddesi uyarınca danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasına yönelik hazırlanan programlar, çocuğun bakımını üstlenen kimseleri, ailesini ve çocuğu tanıma ve değerlendirme amacına hizmet etmelidir. Tedbirinin uygulanması çocuğun hizmeti ifa eden kurumlarla uyumunu sağlarken bunun yanı sıra çocuğun bakımını üstlenen kimseye ve aileye yol gösterici nitelikte olmalıdır.

Yukarı bahsi geçen yasal düzenlemeler ışığında danışmanlık tedbiri kararı uygulanırken bu hizmet çocuğun sadece yetiştirilmesine ilişkin eğitsel ve sosyal sorunların çözümü ile sınırlı kalmamalı aynı zamanda tedbir kararının uygulanmasına neden olan çocuğun ve ailesinin işsizlik, yoksulluk gibi sosyal sorunlarının da kaynağına inerek bu konuda başvurulabilecek sosyal hizmet kaynaklarından yararlanmaya yönelik yol gösterici nitelikte olunmalıdır⁶⁵.

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 8/3. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri kararları, ailenin de kararlara katılımı sağlanarak diğer tedbir kararları ile denetim altına alma kararını takip eden görevliler ile iş birliği içerisinde yürütülür.

b. Danışmanlık Hizmetini Yerine Getiren Kurum ve Görevliler

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 6. maddesi uyarınca danışmanlık hizmeti, tedbir kararını uygulamakla görevlendirilen kurumda görevli sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilir. Ancak Mahkeme tarafından kurum görevlisi dışında bir kimsenin görevlendirilmesine gerek görülürse bu kimsenin Mahkemenin yetki alanı içerisinde resmi veya serbest meslek alanında görev yapan sosyal çalışma görevlileri arasından seçilmesi gerekir. Yargı çevresi içerisinde sosyal çalışma görevlilerinin bulunmaması durumunda ise resmi veya serbest meslek icra eden aile hekimi, psikiyatri, pediatri gibi konuyla ilgili uzmanlık alanlarında çalışan veya tıp alanında mezun olan görevliler ile lisans eğitimi almış hemşirelik, çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında

⁶⁵Akyüz, s. 456.

mesleki eğitim almış kimseler de mahkeme tarafından tedbiri uygulamakla görevlendirilebilir.

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 8. maddesi uyarınca danışmanlık hizmeti verecek olan sosyal çalışmacılar belirlenirken bu alanda meslekî eğitim almış ve yeterlilik sertifikaları bulunanlar ile kendi alanlarında görev aldıklarını belgesiyle ispat edenler öncelikli olarak seçilir. Ancak çocuk hakkında danışmanlık tedbirinin yanında farklı bir tedbire daha veya denetim altına alınmasına karar verilirse, ilgili tedbir kararını veya denetimi takip edecek görevli ile danışmanlık hizmetini verecek görevli aynı kişi olamaz.

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 8/7. maddesi uyarınca danışmanın, tayin olması, nakli, hastalık gibi danışmanlık hizmetini sürdürmeye engel sorunların ortaya çıkması halinde tedbiri uygulamakla görevli olan kurum tarafından yeni bir danışman tayin edilerek kararı veren ilgili mahkemeye bildirilir. Eğer danışman mahkeme tarafından kurum dışından görevlendirilmiş ise yerine ilgili mahkeme tarafından yeni danışman atanır.

Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 7. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri, Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve de yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Danışmanlık tedbiri kararının Millî Eğitim Bakanlığınca yerine getirilmesine karar verildiği durumlarda çocuğun eğitimine devam ettiği veya danışmanlık tedbirinin yanında ayrıca eğitim tedbiri kararı verildiği durumlarda, okulda ya da bulunduğu kurumda görev yapan psikolojik danışma ve rehberlik servisi tarafından bunların bulunmaması halinde ise rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yerine getirilir. Tedbirin, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunca uygulanmasına karar verildiğinde Danışmanlık Tedbiri Tebliği'nin 6. Maddesi uyarınca tedbir kararının gereği tedbir kararını uygulamakla görevlendirilen kurumda görevli sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilir. Yerel yönetimler tarafından uygulanmasına karar verildiğinde ise bu amaçla kurulmuş olan danışmanlık ya da aile eğitimi konusunda hizmet veren merkezler tarafından uygulanır.

Danışmanlık Tedbiri Tebliğinin 7/5. maddesi uyarınca danışmanlık tedbirini yerine getirmekle sorumlu olan Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk

Esirgeme Kurumu ile yerel yönetimler danışmanlık hizmetinin ifasını öncelikle kurumsal imkânları dâhilinde yerine getirir. Kurumsal kapasitelerinin yetersiz kaldığı durumlarda ise danışmanlık hizmetini özellikle danışmanlık ve aile eğitimi alanında hizmet veren sağlık kuruluşları, özel danışmanlık merkezleri, dernek ve vakıflar gibi özel veya resmî kurum ve kuruluşlarda görev yapan ve Tebliğin 6. maddesinde belirtilen nitelikleri taşıyan görevliler ile protokol yaparak ya da hizmet satın alma suretiyle de yerine getirilmesi mümkündür. Ancak, danışmanlık tedbirinin aksamaması amacıyla hizmet satın alma suretiyle danışmanlık tedbirinin yerine getirildiği durumlarda dahi tedbir asıl sorumlu olan Bakanlığın taşra biriminin ya da yerel yönetimin denetiminde uygulanacaktır.

c. Danışmanlık Hizmetinin Takibi ve Denetimi

Danışmanlık Tedbiri Tebliğinin 8/5. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri uygulaması, ihtiyaç duyulan hizmetin niteliğine göre haftalık veya on beş günlük aralıklarla ve asgari sekiz seans olacak şekilde yapılmalıdır. Bu süreç tamamlandığında tedbirin devamı hususunda karar verilmelidir.

ÇKK'nın 8/2. Maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 18/4. Maddesi tedbir kararını veren çocuk hâkimi tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden hedeflenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle incelettirir. Tedbirlerin uygulanmasına ilişkin inceleme, mahkemede görevli sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır. Değerlendirme raporlarının düzenlenmesine ilişkin yapılan bir araştırmada 534 tedbir kararına uygulanmasına ilişkin mahkeme tarafından düzenlenmesi talep edilen inceleme raporlarının yalnız 411 tedbir için hazırlandığı, geriye kalan 119 tedbir için hazırlanmadığı tespit edilmiştir. Bu durum inceleme raporlarının tedbir kararını hizmeti ifa eden birçok kurum tarafından uygulandığını, ancak halen bazı kurumlar tarafından uygulamada yetersizlikler bulunduğunu ortaya koymaktadır⁶⁶.

⁶⁶Erbay ve diğerleri, s. 46.

4. Danışmanlık Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

ÇKK'nın 8/3. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesi uyarınca mahkeme tarafından, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuk hakkında uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 10/2. Maddesi uyarınca hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması konusunda karar vermeden önce tedbir kararını yerine getiren kişi veya kurumdan tedbir kararının uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilir.

Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin kaldırılması yönünde talep olması halinde sonuçları itibariyle yükümlülük altına giren kurumları etkileyecek nitelikte olmalarından dolayı ilgili kuruma husumetin yöneltilmesi gerekir. Yine aynı şekilde ÇKK uyarınca verilen tedbir kararlarının verilmesi, değiştirilmesi ve kaldırılması taleplerinde husumetin çocuğun yasal temsilcisine yöneltilmesi gerekir⁶⁷. Dolayısıyla bu davalarda talebin kim tarafından geldiği ve kimi yükümlülük altına sokacağı hususları değerlendirilerek eksiksiz şekilde taraf teşkilinin sağlanması mümkündür.

5. Danışmanlık Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi

Danışmanlık Tedbiri Tebliğinin 9/1-h. maddesi uyarınca danışmanlık tedbiri kararı, danışmanın, bu tedbir ile hedeflenen amaca ulaşıldığına dair rapor sunması üzerine mahkeme tarafından verilecek kararla sona erer.

ÇKK'nın 7/5. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca hâkim, çocukta gözlemlenen gelişim düzeyine göre koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılması veya değiştirilmesine karar verebilir. Tedbirin kaldırılması kararını acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından verilmesi mümkündür. Bu

⁶⁷Gençcan, ss. 588, 589.

şekilde karar verildiğinde önceki kararı veren mahkemeye bildirilir. Kararın kaldırılmasını, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısı talep edebilir veya mahkeme re'sen karar verebilir.

ÇKK'nın 7/6 maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11/3. maddesi uyarınca tedbir kararının uygulanması, çocuğun on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona bulur. Ancak hâkim, çocuğun eğitim hayatına devam edebilmesi için ve rızası alınmak koşuluyla tedbir kararının uygulanmasına belli bir süre daha devamına karar verebilir. Kanunun lafzından anlaşılabacağı üzere çocuk on sekiz yaşını doldurduktan sonra tedbir kararının devamına karar verilmesi açık rızası olması halinde mümkündür.

E. Eğitim Tedbiri

1. Genel Bilgiler

BMÇHS'nin 28. maddesinde temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı düzenlenmiştir. Bu kapsamda taraf devletler, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim imkânı sağlamak ve orta öğretimi çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklar için ulaşılabilir kılmakla yükümlüdür. Taraf devletler ayrıca eğitim ve meslek seçiminde bilgi ve rehberlik imkânını bütün çocuklara sağlamakla görevlidir.

Anayasanın 42. Maddesin uyarınca ilköğretimin kız ve erkek ayrımı gözetilmeksizin bütün vatandaşlar için zorunludur. Devlet okullarının parasız olup devlet, çocuklara parasız eğitim imkânı sağlamakla yükümlüdür.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 13. maddesinde eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumunda gündüzlü veya yatılı olarak kalması, bu şekilde eğitim alması mümkün olmayan çocukların ise evde eğitim almaları, özel eğitim almaları gereken çocukların ise ihtiyaçları doğrultusunda ilgili eğitim kurumuna devamı şeklinde uygulanan tedbirdir. Eğitim tedbiri ile çocuklara, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeli ile uzman personele ihtiyaç duyduğu araç gereç sağlanması yanı sıra çocuğun

meslek sahibi olması amacıyla bir meslek ya da sanat edinme kursuna katılması veya bir ustanın yanına, kamu ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesi sağlanmaktadır⁶⁸.

Eğitim tedbirinin iki boyutlu olarak ele alınırsa öncelikli olarak zorunlu eğitim yaşında olanların eğitimlerinin sağlanması, zorunlu eğitim yaşı dışında kalanlara ise bir meslek kazandırılması olarak ayrılabilir⁶⁹.

2. Eğitim Tedbirin Alınmasında İzlenecek Usul

a. Talep Edebilecek Kişiler

Çocuk Koruma Kanununun 6. maddesi uyarınca adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık, eğitim, sivil toplum kuruluşları ile çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimseler herhangi bir şekilde bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiği takdirde bu durumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.⁷⁰

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yukarı sayılan kişi ve kurumlara ek olarak köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu haberdar olanların il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme itibarıyla sayılı kimselerin ve kurumların korunmaya muhtaç çocuktan haberdar olmakla birlikte tedbir kararı alınması yönünde talepte bulunmalarının yükümlülük olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/3. maddesi uyarınca il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri konuyla ilgili olarak yayın organları ile iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek bir resmî duyuru ve talep aranmaksızın harekete geçerek durumu araştırmakla yükümlüdür.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının

⁶⁸Gençcan, s.574.

⁶⁹Akyüz, s.456.

⁷⁰Akyüz, s. 459. ; Gençcan, s. 590.

alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir.

b. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Koruyucu ve destekleyici tedbir talepleri karara bağlanmasında ÇKK'nın 8. maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8. Maddesi uyarınca çocuğun anası/babası veya vasisi, bakımı ve gözetiminden sorumlu bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi görevli ve yetkilidir⁷¹.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/2. maddesi uyarınca çocuk mahkemesi olmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararları, aile mahkemeleri bulunan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemelerince alınır.

Suçla sürüklenen çocuklar açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/3 vd. maddeleri uyarınca hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, kovuşturmayı yürüten mahkeme tarafından alınır. Soruşturma esnasında suçla sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da ceza davasına bakan mahkeme dışında tedbir kararı alınmış ise bu kararın bir örneği soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma yürüten merciin bilgisine sunulur.

Yukarıda bahsi geçen yetkili ve görevli çocuk mahkemelerinin yanı sıra Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/10. maddesi uyarınca Aile mahkemeleri görmekte oldukları davalarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilir.

⁷¹Balo, s. 235.

c. Karar Verilirken İzlenecek Usul

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 13/2. maddesi uyarınca hâkim, eğitim tedbirine karar vermeden önce çocuğa eğitim verecek olan kişi, kamu veya özel kurumlardan konuyla ilgili bilgi isteyebilir. Bu amaca hizmet etmek üzere halk eğitimi, meslekî eğitim merkezleri ile Türkiye İş Kurumu il müdürlükleri, açtıkları ve açmayı planladıkları kurs ya da programların süresi, konusu, hedef kitlesi gibi bilgileri listeler halinde hazırlayarak periyodik olarak çocuk hâkimi ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına sunar. Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, özel eğitime ihtiyaç duyan engelli çocuklar için eğitim tedbirinin uygulanmasına ilişkin gerekli önlemleri almak zorundadır. Bu konuda il çapında yapılan faaliyet ve programlar hakkında çocuk hâkimi ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına dönemsel olarak bilgi verilir.

ÇKK'nın 13. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/8. maddesi uyarınca çocuk hâkimi veya mahkeme tarafından koruyucu ve destekleyici tedbir kararına hükmedilmeden önce yeterli idrak gücü olan çocuğun yazılı ya da sözlü olarak görüşü alınır. Gerekli görüldüğünde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri de dinlenebilir.

ÇKK'nın 7/7. maddesi uyarınca görevli olan çocuk mahkemesi, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararları yanında TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/9. maddesi uyarınca çocuk mahkemesi velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vereceği durumlarda duruşma açmak zorundadır.

ÇKK'nın 13. maddesi uyarınca velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar verileceği durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verilebilir. Ancak, hâkim zorunlu gördüğü durumlarda duruşma yapabilir. Kanun koyucu bu düzenleme ile tedbir kararı verilmesi

için duruşma yapılmasının zorunlu olmadığını ancak dosya kapsamı itibariyle gerekli görülen hallerde veya TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması konularında gerektiğinde hallerde duruşma açılmasının zorunlu olduğu ortaya koymuştur.

ÇKK'nın 7/3. maddesi uyarınca tedbir kararına hükmedildiğinde tedbirin türü kararda gösterilir. Mahkeme aynı kararda bir veya birden fazla tedbire hükmedebilir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/15. maddesi uyarınca çocuk hâkimi hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verdiği çocuğun ayrıca denetim altına alınmasına da karar verebilir.

ÇKK'nın 13/2. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/11. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Ancak, fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda sosyal inceleme yaptırılması zorunludur. Kanun koyucu kural olarak sosyal inceleme raporu alınmasını mahkemenin takdirine bırakmış olsa da sayılı ayırık durumlarda suça sürüklenen çocukların yaşlarına göre sınıflandırma yaparak isnat edilen suça ilişkin olarak çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ile bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı hususunda rapor alınması zorunlu hale getirilmiştir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/14. Maddesinde tedbir kararına hükmedilirken, tedbirin belirli bir yerde uygulanması gerekecek şekilde verilen ve hizmet sunumu noktasında idarenin takdir alanını sınırlayacak veya hizmet modelleri ile sınırlarını daraltabilecek uygulamalara engel olunmasına özen gösterilmesi gerektiği belirtmiştir. Kanun koyucu, tedbir kararını uygulayacak kurumları mevcut kapasitesi ve elindeki imkânlar dâhilinde tedbir kararını yerine getirebileceğinden mahkemelerin, idarenin koşullarına vakıf olamayacağı gerçeği karşısında idarenin takdir alanını kısıtlayacak şekilde ve hizmet modellerini daraltabilecek uygulamalara sebebiyet verilmemesi amacıyla işbu düzenlemeye yer vererek uygulanabilir nitelikte olmayan

mahkeme kararlarının önüne geçerek çocukların mağdur olmasını önlemeyi hedeflemiştir.

d. Eğitim Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler

ÇKK'nın 14. maddesine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz, CMK'nın 267 ila 271 maddeleri arasında düzenlenmiş olup kararın öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. İtiraz merci, kararı veren çocuk mahkemesine en yakın çocuk mahkemesidir.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı temyiz incelemeleri Yargıtay ilgili ceza dairesince yerine getirilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı itiraz yoluna başvurulamaz ancak istinaf ve temyiz yoluna başvurulması mümkündür. Aynı şekilde aile mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulamasa da temyiz yoluna başvurulabilir⁷².

ÇKK'nın 42. maddesi uyarınca bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile SHK hükümleri uygulanır. Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.

ÇKK'nın 43. maddesi uyarınca çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devlet tarafından karşılanır. Ödenecek miktar mahkeme karar ile tespit edilir. TMK hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması durumunda, Devletçe ödenen bedelin tahsili için ilgililere rücu edilir.

⁷²Gençcan, ss. 593, 594.

3. Eğitim Tedbiri Kararının Uygulanması

a. Eğitim Tedbirinin Uygulanma Süreci

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 13/6 maddesi uyarınca on beş yaşını doldurmuş çocuk hakkında, iş ve meslek edinmesi, çocuğun meslek sahibi olması amacıyla bir meslek ya da sanat edinme kursuna katılmasına veya bir ustanın yanına, kamu ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesine yönelik eğitim tedbiri kararında tedbirin Milli Eğitim Bakanlığınca yerine getirilmesine hükmedilmişse Bakanlığın koordinasyonundaki meslekî eğitim merkezleri; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yerine getirilmesine karar verildiği durumda ise Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünce oluşturulan iş gücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik iş gücü yetiştirme, meslekî eğitim ve iş gücü uyum programlarına yönlendirilmek suretiyle tedbir ifa edilir. Eğer bahsedilen eğitim programlarına erişimde güçlük yaşanırsa, hakkında tedbir kararı verilen çocuğun Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğüne müracaatı üzerine vasıflarına uygun işçi arayan özel iş yerleri ile bağlantısı sağlanır. Kamuda işe yerleştirme konusunda ise kamuda işe alınacaklarla ilgili kanun hükümleri uyarınca işlem yapılır.

Hiç eğitim almamış ya da zorunlu eğitimini yarıda bırakmış olanlar ile zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olup hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuklara eğitimlerini sürdürebilmeleri, iş ve meslek edinebilmeleri amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünce destek sağlanır.

b. Eğitim Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 9/1-b ve 13/8 maddeleri uyarınca eğitim tedbiri kararı ilgisine göre Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 9/3. maddesi uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararları kesinleşmesi beklenmeden derhâl uygulanır. Tedbir kararlarının, kararı veren mahkemenin bulunduğu yerde uygulanması esastır. Ancak, tedbir kararının uygulanmasının, kararın gönderildiği ildeki görevli kurum veya kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi mümkün olmadığı durumlarda çocuğun yararı gözetilerek tedbir kararını yerine getirmekle sorumlu kurum tarafından tedbirin nerede yerine getirileceğine karar verilir.

c. Eğitim Tedbiri Kararlarının Takibi ve Denetimi

Tedbir kararını veren mahkeme Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18/4. Maddesi gereği tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirle hedeflenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle incelettirir. Tedbirlerin uygulanmasına ilişkin inceleme, mahkemede görevli sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18/7 vd. maddesi uyarınca mahkemede çalışan sosyal çalışma görevlilerinin bulunmaması ya da görevin ifasında fiili ve ya hukukî bir engel bulunması durumunda, ÇKK'nın 33/1 maddesinde öngörülen nitelikleri haiz olan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar veya serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlileri, tedbirin uygulanmasını inceleme için görevlendirilebilir. Sosyal çalışma görevlisi görev alanı haricinde başka bir uzmanlık dalının görüşüne ihtiyaç duyulursa, yine ÇKK'nın 33/1 maddesinde aranan nitelikleri taşımak şartıyla mahkemece, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden kimselere de inceleme yapma görevi verilebilir. Yukarıda sayılı şekillerde de sosyal çalışma görevlisi temin edilemediği hallerde inceleme yaptırmak için denetimli serbestlik görevlisi olarak istihdam edilen sosyal çalışma görevlisinden de yararlanmak mümkündür.

4. Eğitim Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

ÇKK'nın 8/3. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesi uyarınca mahkeme, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi ya da tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine ya da re'sen çocuk hakkında uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek, tedbirin süresi uzatılabilir veya değiştirebilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 10/2. Maddesi uyarınca hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması konusunda karar vermeden önce tedbir kararını yerine getiren kişi veya kurumdan tedbir kararının uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor düzenlemesini isteyebilir.

5. Eğitim Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi

ÇKK'nın 7/6 maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11/3. maddesi uyarınca tedbir kararının uygulanması, çocuğun on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona bulur. Ancak hâkim, çocuğun eğitim hayatına devam edebilmesi için ve rızası alınmak koşuluyla tedbir kararının belli bir süre daha devamına karar verebilir. Dolayısıyla çocuk on sekiz yaşını doldurmadan önce hakkında tedbir kararı verilirken çocuğun sadece görüşünü almakla yetinip açık rızası aranmazken on sekiz yaşını doldurduktan sonra tedbirin devamı yönünde karar verilebilmesi için çocuğun açık rızası aranmaktadır.

ÇKK'nın 7/5. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca hâkim, çocukta gözlemlenen gelişim düzeyine göre koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılması karar verebilir. Kararın kaldırılmasını, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısı talep edebilir. Tedbirin kaldırılması kararının acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilmesi mümkündür. Çocuğun bulunduğu yer mahkemesi tarafından karar verildiğinde önceki kararı veren mahkemeye bu karar bildirilir.

F. Bakım Tedbiri

1. Genel Bilgiler

ÇKK'nın 5/1-c. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 14. maddesinde bakım tedbiri, çocuğun bakımdan sorumlu bulunan kimsenin herhangi bir sebeple görevini yerine getiremediği durumlarda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çocuğun resmî veya özel bakım yurduna yerleştirilmesi, koruyucu aile hizmeti veya kanunda öngörülen diğer hizmet modellerinden yararlandırılmasına yönelik tedbirler olarak tanımlanmıştır⁷³.

ÇKK'ya göre verilen bakım tedbiri kararı ile 2828 sayılı SHK'ya göre korunmaya muhtaç çocuklar hakkında verilen tedbir kararlarının doğurdukları sonuçlar itibariyle birbirleriyle çeliştiği ve uygulamada karışıklığa yol açtığı belirtilerek sonraki tarihli yasal düzenlemeler, yürürlükteki çocuk koruma sistemi yeterince irdelenmeden ve bütüncül politika geliştirilmeden yapılmış olması nedeniyle eleştirilmektedir⁷⁴.

Mahkemelerce verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına ilişkin yapılan bir araştırma sonucunda 105 çocuk hakkında yapılan tedbir talepleri incelediğinde: 49 çocuğun bakım altına alınması, 39 çocuğun acil korunma altına alınması, 14 çocuğun ise hakkındaki koruma kararının uzatılması, 2 çocuğun aileye teslimi ve 1 çocuğun ise bakım tedbirinin kaldırılması talebi olduğu belirlenmiştir. Verilen bilgiler ışığında 2010 yılında en fazla talep edilen tedbirin bakım tedbiri olduğu ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünün en fazla tedbir talep eden kurumun olduğu sonucu çıkmaktadır. Yine aynı şekilde 2010-2012 yılları arasında toplam 474 çocuk için 541 tedbir verildiği ve en fazla verilen tedbir kararının 282 rakamıyla bakım tedbiri kararına ilişkin olduğu görülmektedir⁷⁵.

⁷³Gençcan, s. 574; Akyüz, s. 457.

⁷⁴Kasım Karataş, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt:18, Sayı:2, Ekim 2007, s. 11.

⁷⁵Erbay ve diğerleri, ss. 42,44.

2. Bakım Tedbirinin Alınmasında İzlenecek Usul

a. Talep Edebilecek Kişiler

ÇKK'nın 6. maddesi uyarınca adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık, eğitim, sivil toplum kuruluşları ile çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimseler herhangi bir şekilde bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiği takdirde bu durumda çocuğun koruma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yukarı sayılan kişi ve kurumlara ek olarak köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden haberdar olanların il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme itibarıyla sayılı kimselerin ve kurumların korunmaya muhtaç çocuktan haberdar olmakla birlikte tedbir kararı alınması yönünde talepte bulunmalarının yükümlülük olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/3. maddesi uyarınca il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri konuyla ilgili olarak yayın organları ile iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek bir resmî duyuru ve talep aranmaksızın harekete geçerek durumu araştırmakla yükümlüdür.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir.

Bakım tedbiri kararı uygulaması ve sonuçları itibarıyla diğer tedbirlere kıyasen çocuk ve ailesi üzerinde önemli etki yaratan nitelikte olduğundan bakım tedbirine karar verilirken taraf teşkili ve husumet konusuna ehemmiyet gösterilmelidir⁷⁶.

Yargıtay davada temsil konusuna değindiği kararında “*Davacı kurum, davalı babanın çocuk 23.12.2008 doğumlu Mehmet Ali Bilik üzerindeki velayet hakkının*

⁷⁶Gençcan, s. 575.

kaldırılmasına ve çocuk hakkında bakım tedbirinin uygulanmasına karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece yapılan yargılama sonucunda ise davalı babanın çocuk üzerindeki velayet hakkını kötüye kullandığı gerekçesiyle babanın velayet hakkının kaldırılmasına, çocuk hakkında bakım tedbirinin uygulanmasına karar verilmiş, karar davacı baba tarafından temyiz edilmiştir. Yapılan yargılama ve toplanan delillerle, velayetin kaldırılması ve hakkında bakım tedbiri uygulanmasın istenen çocuk 23.12.2008 doğumlu olup, annesinin vefat ettiği, velayetinin babasında bulunduğu anlaşılmaktadır. Dava, kurum tarafından babaya karşı açılmış, dava sırasında çocuk bir şahıs veya kurum aracılığıyla temsil edilmemiştir. Davada, velayet sahibi baba ile çocuk arasında menfaat çatışması söz konusudur. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 4. ve 9. maddeleri ve TMK'nın 426/2. maddesi gereğince küçüklerin davada temsilini sağlamak üzere kayyım atanması için vesayet makamına ihbarda bulunulması ve bu açılan davanın sonucunun beklenilmesi, çocuğa atanan kayyımın davaya katılımının sağlanarak, ileri sürdüğü takdirde delilleri toplanıp sonucu uyarınca bir karar verilmesi gerekirken, bu yön üzerinde durulmadan yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve kanuna aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir. Kabule göre de; Mahkemece hakkında velayetin kaldırılması yönünde karar verilen küçüğe vasi atanması için yetkili vesayet makamına (Sulh Hukuk Mahkemesi) ihbarda bulunulmasına karar verilmemesi doğru görülmemiştir.”⁷⁷ şeklinde değerlendirme yapmıştır.

Yargıtay bakım tedbiri kararına ilişkin yapılan yargılamada husumete ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede “Dava, küçükler hakkında 5395 sayılı Kanun uyarınca bakım tedbiri uygulanması talebine yöneliktir. Mahkemece dosya üzerinden yapılan inceleme sonucunda, talebin kabulüne karar verilmiştir. Taraf teşkili kamu düzenine ilişkindir. Bu davada husumet, hakkında bakım tedbiri uygulanması istenilen küçüklerin yasal temsilcilerine yöneltilmelidir. Bu durumda mahkemece yapılacak iş, duruşma açılarak, talep dilekçesinin küçüğün yasal temsilcilerine tebliği ile tarafların göstereceği deliller de toplanılıp değerlendirilerek, gerçekleşecek sonucu göre karar

⁷⁷Yargıtay 2. HD, 18.01.2018 tarihli, E. 2017/6883, K. 2018/788 sayılı kararı.

*vermek gerekmektedir. Bu husus dikkate alınmadan, eksik hasım ve inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.”*⁷⁸ Şeklinde karar verilmiştir.

b. Görevli ve Yetkili Mahkeme

ÇKK'nın 8. Maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8. maddesi çocuğun anası, babası veya vasisi, bakımından ve gözetiminden bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi görevli ve yetkilidir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/2. maddesi uyarınca çocuk mahkemesi olmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararları, aile mahkemeleri bulunan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemelerince alınır.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/3. maddesi uyarınca hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı kovuşturmayı yürüten mahkemece alınır. Soruşturma esnasında suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da ceza davasına bakan mahkeme dışında tedbir kararı alınmış ise bu kararın bir örneği soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma yürüten merciin bilgisine sunulur.

Yukarıda bahsi geçen yetkili ve görevli çocuk mahkemelerinin yanı sıra Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/10. maddesi uyarınca Aile mahkemeleri tarafından görmekte oldukları davalarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilir.

Bakım tedbiri kararının verilmesine ilişkin olarak farklı illerdeki Çocuk Mahkemesi ile Aile Mahkemesi arasında doğan yetki uyuşmazlığının çözümlendiği bir dosyada Yargıtay “ 5395 Sayılı ÇKK'nın 8/1 maddesine göre; *Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, çocuğun menfaatleri gözetilerek kendisi, anası, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu*

⁷⁸Yargıtay 2. HD, 22.06.2017 tarihli, E. 2017/2096, K. 2017/7998 sayılı kararı.

yerdeki çocuk hâkimince verilir. Dosya kapsamından, Ereğli Kaymakamlığının 93645309 - 251.01.11-E.458 sayı 05.09.2017 tarihli cevabî yazısında "Ereğli Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından alınan karar neticesinde kapatılma sürecine girmiş olup çocuk hakkında istenilen değerlendirme raporları düzenlenememiştir. Adı geçen çocuk Genel Müdürlüğün kararı ile Afyonkarahisar Çocuk Destek Merkezine nakledilmiştir." denildiği anlaşılmakla, uyuşmazlığın yetkili ve görevli Afyonkarahisar Aile Mahkemesinde görülerek sonuçlandırılması gerekmektedir”⁷⁹ şeklinde karar vermiştir.

c. Karar Verilirken İzlenecek Usul

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 8/12. Maddesi uyarınca çocuk hakkında tedbir kararı verilirken ÇKK’nın 4. Maddesinde benimsenen kurumda bakım ve tutmanın son çare olarak görülmesi ilkesi ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararların verilmesi ve uygulanması noktasında toplumsal sorumluluğun paylaşılması yönündeki temel ilkeler ışığında öncelikli olarak çocuğu aile içinde destekleyen danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri kararları alınması esastır. Ancak çocuğun teslim edileceği velisi, vasisi, kanunî temsilcisi veya bakımını üstlenen kişilerin sosyoekonomik ve kültürel durumları ile yaşadıkları yörenin örf ve âdetleri dikkate alınarak, çocuğun yaşamı, gelişimi, korunması, katılım hakları ve esenliğinin tehlikeye düşebileceğinin tespit edildiği hallerde, diğer tedbirler yanında kurumda bakım ya da barınma tedbiri kararı alınması öncelikli olarak değerlendirilir.

ÇKK’nın 13. maddesi uyarınca bu Kanunun 7. maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verilebilir. Ancak, hâkim zorunlu gördüğü durumlarda duruşma yapabilir. Kanun koyucu bu düzenleme ile tedbir kararı verilmesi için duruşma yapılmasının zorunlu olmadığını ancak dosya kapsamı itibarıyla gerekli görülen hallerde veya TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması

⁷⁹Yargıtay 20. HD, 12.10.2017 tarihli, E.2017/1049, K.2017/1069 sayılı kararı.

konularında gerektiğinde hallerde duruşma açılmasının zorunlu olduğu ortaya koymuştur.

Çocuklar hakkında talep edilen bakım tedbirleri kararının verilmesi veya tedbirin kaldırılması halleri hem çocuğun hem de yasal temsilcinin haklarına etkili olduğundan duruşma açılarak hukuki dinlenilme hakkının korunması gerektiğinden dosya üzerinden inceleme yapılarak karara bağlanamayacağı kabul edilmektedir⁸⁰.

Yargıtay bakım tedbirinin kaldırılmasına ilişkin bir dosyada duruşma açılmadan dosyanın karara bağlanması hususunu eleştirerek özetle *“Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında, Kanunda öngörülen koruma tedbirlerinin alınması veya alınan tedbir kararlarının kaldırılması, küçüğün haklarına etkili olduğu gibi aynı zamanda yasal temsilcilerinin haklarına da etkilemektedir. Bu nedenle talebin duruşma açılarak değerlendirilmesini gereklidir. O halde duruşma açılarak yasal temsilcinin ve tarafına sorumluluk yüklenen kurumun gösterdikleri delillerinin toplanıp sonucu göre bir karar verilmesi gerekirken hukuki dinlenilme hakkını (HMK m. 27) kısıtlayacak şekilde karar verilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir.”*⁸¹ şeklinde karar vermiştir. Dolayısıyla Yargıtay’a göre çocuk hakkında bakım tedbiri kararı verilerek koruma altına alınması taleplerinin dosya üzerinden inceleme yapılarak verilmesi mümkün değildir⁸². Her ne kadar Yargıtay’ın benzer yönde pek çok kararı olsa da ÇKK gereğince kural olarak tedbir kararları verirken duruşma açmak zorunlu olmayıp bakım tedbir kararları da açıkça istisna olarak sayılmamış olmasına rağmen kararın niteliği gereği duruşma açmanın gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

ÇKK’nın 13/2 maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği’nin 8/11. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Ancak, fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını henüz doldurmamış sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda sosyal inceleme yaptırılması zorunludur. Bu düzenleme ile her ne kadar

⁸⁰ Gençcan, s. 575.

⁸¹ Yargıtay 2. HD, 08.02.2018 tarihli, E. 2017/6975, K. 2018/1649 sayılı kararı

⁸² Gençcan, s. 591.

sosyal inceleme raporu alınmasını mahkemenin takdirine bırakmış olsa da sayılı ayırık durumlarda suça sürüklenen çocuklar açısından yaşlara göre sınıflandırma yaparak isnat edilen suça ilişkin olarak çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ile bu fiile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı hususunda rapor alınmasını zorunlu hale getirilmiştir.

ÇKK'nın 13. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/8. maddesi uyarınca çocuk hâkimi tarafından koruyucu ve destekleyici tedbir kararına hükmedilmeden önce yeterli idrak gücü olan çocuğun yazılı veya sözlü olarak görüşü alınır. Gerekli görüldüğünde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun annesi/babası, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri de dinlenebilir. Kanunun lafzından anlaşılabacağı üzere kanun koyucu çocuğun katılım hakkını korumak saiki ile yazılı veya sözlü olarak görüşünün alınması gerektiğini düzenlemiştir. Diğer ilgilerin dinlenmesini ise mahkemenin takdirine bırakmıştır.

Bakım tedbiri uygulanması ve sonuçları itibariyle çocuğun ailesinden ayrı kalması sonucu doğurduğundan çocuğun üstün yararı kavramının bakım tedbiri kararı verilirken daha fazla ciddiyetle irdelenmesi ve çocuk için en faydalı sonuca ulaşabilmek için ayrıntılı şekilde araştırma yapmak gerekmektedir. Bu kapsamda Yargıtay emsal niteliğindeki kararında “ *Davacı kurum, tarafından küçükler hakkında 5395 sayılı ÇKK'nın 5/1-c maddesi uyarınca bakım tedbiri kararı verilmesini istemiş, mahkemece; talebin kabulüne karar verilmiş, hükmü anne ve baba temyiz etmiştir. 5395 sayılı ÇKK'nın uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ve bu kararların kaldırılması kamu düzenine ilişkin olup asıl olan çocuğun yüksek yararı ve bedensel ve zihinsel anlamda gelişimini sağlamaya yarar en uygun çözüme ulaşmaktır. Koruma kararına ilişkin davalarda re' sen araştırma ilkesi geçerlidir. Mahkemece uzman raporu alınmış ise de uzman raporlarında geçen çocukların akıl sağlığına ilişkin raporlar ile Rabiye Çifçi'nin cinsel istismara uğradığına dair iddiaya ilişkin soruşturma dosyalarının dosya arasına alınıp değerlendirilmediği görülmüştür. Yine temyiz eden anne ve baba artık birlikte yaşamaya başladıklarını, Aydıntepe Kaymakamlığı tarafından kendilerine yaşamaları için yeni ev yaptırıldığını beyan etmiştir. O halde*

mahkemece sosyal inceleme raporlarında belirtilen belgelerin toplanıp, anne ve babanın yaşam koşulları ve bakım olanaklarına yönelik çocukların üstün yararının tespiti bakımından 4787 sayılı Kanunun 5. maddesi uyarınca uzman veya uzmanlar görevlendirilip, yeniden inceleme yaptırılarak rapor düzenlenilmesi ve diğer delillerle beraber değerlendirilerek ulaşılan sonuca göre karar verilmesi gerekir.”⁸³ şeklinde hükmetmiştir.

d. Bakım Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler

ÇKK’nın 14. maddesine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz, CMK’nın 267 ila 271 maddeleri arasında düzenlenmiş olup kararın öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. İtiraz merci, kararı veren çocuk mahkemesine en yakın çocuk mahkemesidir.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı temyiz incelemeleri Yargıtay ilgili ceza dairesince yerine getirilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı itiraz yoluna başvurulamaz ancak istinaf ve temyiz yoluna başvurulması mümkündür. Aynı şekilde aile mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulamasa da temyiz yoluna başvurulabilir⁸⁴.

ÇKK’nın 43. maddesi uyarınca çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devlet tarafından karşılanır. Ödenecek miktar mahkeme karar ile tespit edilir. TMK hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması durumunda, Devletçe ödenen bedelin tahsili için ilgililere rücu edilir.

⁸³Yargıtay 2.HD, 05.04.2018 tarihli, E.2016/21935, K.2018/4625 sayılı kararı.

⁸⁴Gençcan, ss. 593, 594.

3. Bakım Tedbirin Kararın Uygulanması

a. Bakım Tedbirinin Uygulanma Süreci

ÇKK'nın bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesine ilişkin 10.maddesi uyarınca Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun, kendisine korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili olarak intikal eden olaylarda derhal gerekli önlemleri alarak çocuğu resmî veya özel bakım kuruluşlarına yerleştireceği düzenlenmiştir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 14. maddesi uyarınca hakkında bakım veya barınma tedbir kararı verilen ve ihmal veya istismara uğramış olması veya psikososyal sıkıntıları nedeniyle uyum sorunları bulunan ve bu nedende iyileşme ihtiyacı olduğu belirlenen çocukların, rehabilitasyonu tamamlanıncaya kadar korunma ihtiyacı olan diğer çocuklarla aynı ortamda bakılmamaları esastır. Bu çocukların özel durumları nedeniyle öncelikle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından rehabilitasyon amacıyla kurulmuş merkezlere yerleştirilmeleri sağlanır.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 9/3. maddesi uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararları kesinleşmesi beklenmeden derhâl uygulanır. Tedbir kararlarının, kararı veren mahkemenin bulunduğu yerde uygulanması esastır. Ancak, tedbir kararının uygulanmasının, kararın gönderildiği ildeki görevli kurum veya kuruluşlar tarafından yerine getirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda çocuğun yararı gözetilerek tedbir kararını yerine getirmekle sorumlu kurum tarafından tedbirin nerede yerine getirileceğine karar verilir.

b. Bakım Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum

ÇKK'nın 45/1-c maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 14/7. maddesi uyarınca bakım tedbiri kararları Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 14. maddesi uyarınca sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanmasına karar verildiği durumlarda öncelikle suça sürüklenen

veya korunma ihtiyacı olan çocuklardan ağır ruhsal hastalığı, madde bağımlılığı veya fiziksel rahatsızlıkları bulunması nedeniyle tedavi ihtiyacı duyanların tedavi amacıyla kurulmuş resmî veya özel sağlık kuruluşlarında tedavisi gerçekleştirilir. Sayılı durumlardan bakım tedbirini gerektiren hallerde, çocukların yatarak tedavileri tamamlandıktan sonra bakım amacıyla aile yanına veya bakım hizmeti veren resmî veya özel kuruluşa yerleştirilir. Hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocukların kolluk kuvvetleri marifetiyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim edilmesi gereken durumlarda, çocuğun ilk sağlık kontrolü yapıldıktan sonra teslimi sağlanır. Bulaşıcı hastalığı olan çocukların ise tedavisi Sağlık Bakanlığınca yerine getirilir. Bu durum bulunan çocuklar hakkında derhâl sağlık tedbiri alınması için mahkemeye başvurulur.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 17. maddesi uyarınca bakım ve barınma tedbiri kararlarının yerine getirilmesi esnasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetleri ilgili birimlerden talep edilir. Kolluğun bu talepleri geciktirmeksizin yerine getirmesi gerekmektedir.

c. Bakım Tedbiri Kararlarının Takibi ve Denetimi

Tedbir kararını veren mahkeme veya çocuk hâkimi Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18/4. Maddesi gereği tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirle hedeflenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle incelettirir. Tedbirlerin uygulanmasına ilişkin inceleme, mahkemede görevli sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır.

Sosyal inceleme raporu alınmasında görevlendirilecek kimseler açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18. maddesinde ayrıntılı düzenleme yapılmakla hakkında bakım ve barınma tedbiri kararı verilen ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda bulunan çocukla ilgili inceleme görevi öncelikli olarak hizmet veren kurumda görev yapan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır. Ancak, çocuğun yüksek yararının korunması gerektiği durumlarda inceleme görevi mahkemeye tarafından

atanan sosyal çalışma görevlilerine de yaptırılabilir. İnceleme yaptırılacak sosyal çalışma görevlisinin bulunmaması veya görevin ifasında fiili ya da hukukî bir engel olduğu durumlarda, ÇKK'nın 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri taşıyan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan veya serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlileri tarafından inceleme yapılabilir. Ayrıca sosyal çalışmacılar dışında başka bir uzmanlık dalına gereksinim duyulması hâlinde, Kanunun 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri taşıyan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra edenlere de mahkeme tarafından inceleme yapma görevi verilebilir.

Yukarıdaki sayılı yollarla sosyal çalışma görevlilerinin sağlanamaması halinde 1.6.2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adlî Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre belirlenen denetimli serbestlik görevlisi olarak istihdam edilen sosyal çalışmacılardan bilirkişi olarak yararlanılır. Bu şekilde yapılan görevlendirmelerde, incelemeyi yapanlara Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18/11. maddesi uyarınca hâkim tarafından bilirkişilik ücreti belirleme esaslarına göre tayin edilen ücret Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden karşılanarak ödenir.

4. Bakım Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

ÇKK'nın 8/3. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesi uyarınca mahkeme tarafından denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuk hakkında uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek, süresini uzatabilir veya değiştirebilir. ÇKK'nın 7/5. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca hâkim, çocukta gözlemlenen gelişim düzeyine göre koruyucu ve destekleyici tedbirin değiştirilmesi veya kaldırılması karar verebilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 10/2. Maddesi uyarınca hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması konusunda karar

vermeden önce tedbir kararını yerine getiren kişi veya kurumdan tedbir kararının uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilir.

5. Bakım Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi

Bakım tedbiri her ne kadar çocuğun on sekiz yaşını doldurması ile sona erse de hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocuk ergin olduktan sonra da, çocuğun rızası alınmak koşuluyla ve 2828 sayılı SHK'nın 22. maddesinde düzenlenen şartların varlığı halinde korunma kararının devamına karar verilebilecektir⁸⁵.

ÇKK'nın 7/6 maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11/3. maddesi uyarınca tedbir kararının uygulanması, çocuğun on sekiz yaşını doldurulmasıyla kendiliğinden sona bulur. Ancak hâkim, çocuğun eğitim hayatına devam edebilmesi için ve rızası alınmak koşuluyla tedbir kararının uygulanmasına belli bir süre daha devamına karar verebilir.

Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin kaldırılması yönünde talep olması halinde sonuçları itibariyle yükümlülük altına giren kurumları etkileyecek nitelikte olmalarından dolayı ilgili kuruma husumetin yöneltilmesi gerekir. Yine aynı şekilde ÇKK uyarınca verilen tedbir kararlarını verilmesi, değiştirilmesi ve kaldırılması taleplerinde husumetin çocuğun yasal temsilcisine yöneltilmesi gerekir⁸⁶. Dolayısıyla husumete konusunda talebin kim tarafından geldiği ve kimi yükümlülük altına sokacağı hususları değerlendirilerek eksiksiz şekilde taraf teşkilinin sağlanması mümkün olacaktır.

⁸⁵Yargıtay 2. HD, 22.02.2018 tarihli, E. 2018/193, K. 2018/2409 sayılı kararı.

⁸⁶Gençcan, ss. 588, 589.

G. Sağlık Tedbiri

1. Genel bilgiler

BMÇHS'nin 24. maddesi uyarınca taraf Devletler, çocuğun mümkün olan en üst seviyede sağlık düzeyine kavuşması ve tıbbi bakım hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanıyarak her çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun kalmamasını güvence altına alırlar.

ÇKK'nın 5/1-d maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16. maddesinde sağlık tedbiri, çocuğun bedensel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli olan geçici ya da sürekli nitelikte tıbbî bakım ve rehabilitasyonu ile madde bağımlısı olan çocukların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbir olarak tanımlanmıştır⁸⁷.

2. Sağlık Tedbirinin Alınmasında İzlenecek Usul

a. Talep Edebilecek Kişiler

Çocuk Koruma Kanununun 6. maddesi uyarınca adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık, eğitim, sivil toplum kuruluşları ile çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimseler herhangi bir şekilde bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiği takdirde bu durumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür⁸⁸.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yukarı sayılan kişi ve kurumlara ek olarak köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden haberdar olanların il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme itibarıyla sayılı kimselerin ve kurumların korunmaya muhtaç çocuktan

⁸⁷ Gençcan, s. 577.

⁸⁸ Akyüz, s. 459. ; Gençcan, s. 590.

haberdar olmakla birlikte tedbir kararı alınması yönünde talepte bulunmalarının yükümlülük olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır..

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/3. maddesi uyarınca il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri konuyla ilgili olarak yayın organları ile iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek bir resmî duyuru ve talep aranmaksızın harekete geçerek durumu araştırmakla yükümlüdür.

b. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Koruyucu ve destekleyici tedbir talepleri açısından görev ve yetkili kuralı uyarınca, taleplerinin karara bağlanmasında ÇKK'nın 8. maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8. Maddesi uyarınca çocuğun anası/babası veya vasisi, bakımı ve gözetiminden sorumlu bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi görevli ve yetkilidir⁸⁹.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/2. Maddesi uyarınca çocuk mahkemesi olmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararları, aile mahkemeleri bulunan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemeleri görevli mahkemedir.

⁸⁹Balo, s. 235.

Suça sürüklenen çocuklar açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/3. maddesi uyarınca hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, kovuşturmayı yürüten mahkemece alınır. Soruşturma esnasında suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da ceza davasına bakan mahkeme dışında tedbir kararı alınmış ise bu kararın bir örneği soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma yürüten merciin bilgisine sunulur.

Yukarıda bahsi geçen yetkili ve görevli çocuk mahkemelerinin yanı sıra Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/10. maddesi uyarınca Aile mahkemeleri tarafından görmekte oldukları davalarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilir.

c. Karar Verilirken İzlenecek Usul

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/2. maddeleri uyarınca suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan ve aynı zamanda akıl hastalığı bulunan çocuklar hakkında ruhsal sağlığının tedavisi amacıyla öncelikli olarak sağlık tedbiri kararı verilmesi esastır. Mahkeme tarafından acil korunma kararı ya da koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını vermeden önce çocuğun sağlık durumu hakkında sağlık kuruluşlarından rapor istenebilir. Söz konusu düzenlemenin lafzı itibariyle bu durumda sağlık kurulu raporu alınmasının ihtiyari olduğu anlaşılmaktadır.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/4. Maddesine göre akıl hastalığı veya madde bağımlılığı nedenleriyle çocuk hakkında sağlık tedbiri kararı ile birlikte kısıtlanmasına da karar verileceği hallerde resmî sağlık kurulu raporu alınması zorunludur. Ancak, çocuğun durumu itibariyle akıl hastalığı veya madde bağımlılığı olduğu açıkça anlaşılıyorsa çocuğun kendisinin veya annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin tedavi talep etmesi üzerine veya re'sen rapor alınmadan da sağlık tedbirine karar verilebilir. Bu madde itibariyle kural olarak akıl hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle sağlık tedbirine başvuru hallerde sağlık raporu alınması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak mevcut durum itibariyle çocuğun akıl hastası veya

madde bağımlısı olduğu açıkça anlaşılıyorsa rapor alınmadan da sağlık tedbiri kararı verilebilecektir.

Çocuk için tedbir kararı alınırken hangi tedbirin uygun olacağı yönünde uzman raporu alınması gerektiği hususunda Yargıtay “Suç mağduru ve korunmaya muhtaç olduğu gerekçesiyle hakkında 5395 sayılı Yasanın 5/1-c maddesi gereğince korunma tedbiri uygulanan çocuğun kurumca düzenlenen sosyal araştırma raporunda ailesinin yanında kalmak istediğini bildirdiği görülmektedir. Suç mağduru ve korunmaya muhtaç çocuklar bakımından alınması gereken tedbirlerin neler olduğu aynı Yasanın 5/1. maddesinde açıklanmış olup, hâkimin bunlardan birine veya bir kaçına birden karar vermesi mümkündür. Çocuğun 1996 doğumlu olarak idrak çağında olduğu BMÇHS ile md. 12; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi md. 3,6) göz önüne alınarak mahkemece bizzat veya mahkemece görevlendirilecek bir uzman (4787 s.Y. md.5) vasıtasıyla alınabilecek tedbirler konusunda görüşünün alınması; çocuğun anne ve babasının da aynı şekilde görüşleri alındıktan sonra çocuk için yasada öngörülen barınma, eğitim, danışmanlık, bakım ve sağlık tedbirlerinin hangisinin uygun olacağı ve özellikle 5395 sayılı Yasanın 5/1-d maddesinin ilk cümlesindeki sağlık tedbirinin yeterli olup olmayacağı konusunda uzman görüşü alınarak gerçekleştirilecek sonucuna göre en uygun tedbir veya tedbirlere karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile çocuğun ailesinden kopmasına yol açacak en ağır nitelikteki korunma tedbirine karar verilmesi isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir.”⁹⁰ şeklinde karar vererek uzman görüşü alınmasının önemi vurgulamıştır.

ÇKK’nın 7/3. maddesi uyarınca hâkim tarafından tedbir kararına hükmedildiğinde tedbirin türü kararda gösterilir. Mahkeme bir veya birden fazla tedbire hükmedebilir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği’nin 8/15. maddesi uyarınca çocuk hâkimi hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verdiği çocuğun ayrıca denetim altına alınmasına da karar verebilir.

ÇKK’nın 13. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği’nin 8/8. maddesi uyarınca çocuk hâkimi tarafından veya mahkemece koruyucu ve destekleyici tedbir kararı hükmedilmeden önce yeterli idrak gücü olan çocuğun yazılı veya sözlü olarak

⁹⁰Yargıtay 2.HD, 23.02.2013 tarihli, E.2012/5387, K.2013/1422 sayılı karar

görüşü alınır. Gerekli görüldüğünde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri de dinlenebilir.

d. Sağlık Tedbiri Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler

ÇKK'nın 14. maddesine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz, CMK'nın itiraza ilişkin hükümleri uyarınca en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı temyiz incelemeleri Yargıtay ilgili ceza dairesince yerine getirilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemeleri tarafından verilen kararlarda itiraza tabi olmayıp ancak temyiz yoluna başvurulması mümkündür. Aynı şekilde aile mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulmasa da temyiz yoluna başvurulabilir .

ÇKK'nın 43. maddesi uyarınca çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devlet tarafından karşılanır. Ödenecek miktar mahkeme karar ile tespit edilir. TMK hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması durumunda, Devletçe ödenen bedelin tahsili için ilgililere rücu edilir.

3. Sağlık Tedbiri Kararının Uygulanması

a. Sağlık Tedbirinin Uygulanma Süreci

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca sağlık kurulu raporunda çocuğun akıl hastalığı ve işlenen fiilin niteliğine göre güvenliğin sağlanması bakımından tıbbî kontrol ve takibinin gerekip gerekmediği, gerekiyor ise süre ve uygulama aralığı belirtilir. Tıbbî kontrol ve takip uygulamaları, raporda belirtilen süre ve aralıklarla,

çocuğun annesi, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da çocuk hakkında ayrıca bakım veya barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle görevlendirilen kurum ya da kuruluşlarca çocukların yeterli teknik donanımı ve uzmanı olan sağlık kuruluşuna gönderilmeleri ile yerine getirilir.

Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olan çocuklar hakkında verilen koruyucu ve destekleyici sağlık tedbiri kararının uygulanmasında çocuğun tedavi için rızası aranmaz. Tedbirin uygulaması süresince ilgili kurum uzmanı tarafından, çocuğa uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığının etkisi ve sonuçları hakkında bilgi verilerek sorumluluk bilincinin gelişmesine amacıyla öğütte bulunulur.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nde alkol ya da uyuşturucu madde bağımlısı çocukların tedavi altına alındığı sağlık tedbiri kararının uygulanma süreci ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamda ilgili kurumdaki uzmanın çocuğa uyuşturucu madde kullanımından uzak durması yönünde bilinç gelişmesi için öğüttü bulunacağına ilişkin düzenleme bu kapsamı itibarıyla aslen çok daha kompleks ve zor bir süreç olan madde bağımlılığının tedavisine yönelik tedavinin uygulayıcı ve madde bağımlısı çocuk açısından basite indirgediği yönünde bir algılamaya yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁹¹.

Çocukların vücut dokunulmazlığının korunması noktasında sağlık tedbiri kapsamında yapılacak tıbbi müdahalelerde kural olarak çocuğun bilgilendirilerek özgür iradesine dayalı muvafakatinin alınması ile mümkündür. Ancak kanun koyucu uyuşturucu ve madde bağımlılığı halini ayırık tutmuş olup bu durumlarda tıbbi müdahale için çocuğun rızası aranmaz⁹².

b. Sağlık Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum

ÇKK'nın 45/1-d maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/15. maddesi uyarınca sağlık tedbiri kararı uygulaması Sağlık Bakanlığı tarafından yapılır.

⁹¹Nihat Tarımeri, **Çocuk Korumama Kanunu**, SABEV, Ankara, 2007, s. 26.

⁹²Gençcan, s. 577.

Sağlık Bakanlığı, il sağlık müdürlükleri marifetiyle sağlık tedbiri kararının yerine getirileceği uygun sağlık kurum veya kuruluşunu belirleyip tedbirin uygulanmasına başlanması için ilgili kuruma çocuğun ilk müracaatını sağlamak zorundadır. Ayakta tedavisi uygun görülen çocukların tedavisi ise annesi, babası, vasisi veya bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da haklarında ayrıca bakım ve barınma tedbiri kararı verilmişse bu tedbiri yerine getiren kurum ya da kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile sağlanır. İhtiyaç duyulan hallerde kolluk birimlerinden güvenliğin sağlanması için yardım istenebilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/5. maddesi uyarınca sağlık kurulunca düzenlenen rapora göre akıl hastası olan ve toplum açısından tehlikeli olduğu tespit edilen suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında sağlık tedbiri kararı, çocuğun yüksek güvenliqli sağlık kurumlarında korunma ve tedavi altına alınması suretiyle yerine getirilir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/11. maddesi uyarınca yatarak tedavisi tamamlanan çocuklar hakkında ayrıca bakım veya barınma tedbir kararı bulunanların, kararı yerine getiren görevli kurum tarafından aile yanına, kuruma veya bu amaçla hizmet veren resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilmesi sağlanır. Sağlık tedbirleri kapsamında uygulanan tedavinin niteliğine bağılı olarak bir aile veya kurum yanında bakımı gerekli görülen çocuklar hakkında verilen sağlık ve bakım tedbirleri birlikte yerine getirilir. Bu amaçla ilgili kurum veya kuruluşlar işbirliğı yapar.

c. Sağlık Tedbiri Kararının Takibi ve Denetimi

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16. Maddesi uyarınca akıl hastası çocuğun toplum açısından tehlikeliliğinin devam edip etmediğı veya önemli ölçüde azalıp azalmadığı hususu en geç üçer aylık periyotlar hâlinde incelenerek mahkemeye bilgi verilir. Çocuğun yerleştirildiğı kurumunun sağlık kurulu tarafından, akıl hastalığının ve işlenen fiilin niteliğine göre güvenliğin sağlanması bakımından çocuğun tıbbî kontrol ve takibinin gerekip gerekmediğı, gerekiyor ise tedbirin süresi ve aralıkları belirtilir.

Yatarak tedavisi tamamlanan çocuk hakkında ayrıca bakım veya barınma tedbir kararı olanlar, kararı uygulamakla görevlendirilen kurum tarafından aile yanına, kuruma veya bu amaçla hizmet veren resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir. Sağlık tedbirleri kapsamında uygulanan tedavinin niteliğine göre çocuğun bir aile veya kurum yanında bakımı gerekiyorsa verilen sağlık ve bakım tedbirleri birlikte uygulanır. Bu durumda ilgili kurum veya kuruluşlar işbirliği içerisinde çalışır.

Yerleştirildiği kurumun sağlık kurulu tarafından çocuğun toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığı veya önemli ölçüde azaldığını tespit edilirse mahkeme kararıyla çocuk hakkında verilen yüksek güvenlikli sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınmasına ilişkin karar kaldırılarak çocuk serbest bırakılabilir.

4. Sağlık Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 16/10. Maddesi uyarınca tıbbî kontrol ve takip sonucunda, çocuğun akıl hastalığı nedeniyle toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı anlaşılırsa, hazırlanan rapor uyarınca çocuk hakkında yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak sağlık tedbirine hükmedilir. Bu durumda, koruyucu tedbir kararı verilmesine ilişkin işlem tekrarlanır.

ÇKK'nın 8/3. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesi uyarınca mahkemece tarafından, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re' sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek, süresini uzatabilir veya değiştirebilir. Hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması konusunda karar vermeden önce tedbir kararını yerine getiren kişi veya kurumdan tedbir kararının uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilir.

5. Sağlık Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16/7. maddesi uyarınca yerleştirildiği kurumun sağlık kurulu tarafından çocuğun toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığı veya önemli ölçüde azaldığı tespit edilirse mahkeme kararıyla çocuk hakkında verilen yüksek güvenliqli sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınmasına ilişkin karar kaldırılarak çocuk serbest bırakılabilir.

ÇKK'nın 7/5. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca hâkim, çocukta gözlemlenen gelişim düzeyine göre koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılması karar verebilir. Tedbirin kaldırılması kararını acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından verilmesi mümkündür. Bu şekilde karar verildiğinde önceki kararı veren mahkemeye bildirilir. Kararın kaldırılmasını, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısı talep edebilir.

H. Barınma Tedbiri

1. Genel Bilgiler

ÇKK'nın 5/1-e maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 15. maddesinde barınma tedbiri, yaşamını devam ettirmek için yeterli ve sağlıklı barınma alanı olmayan çocuklu kişiler veya hayatı tehlikede olan hamileler ile bunların çocuklarına uygun barınma alanı sağlamaya yönelik tedbirler olarak tanımlanmıştır⁹³.

ÇKK'nın 5/2. maddesinde barınma tedbiri uygulanan kimseler tarafından talepte bulunulması halinde kimlik bilgileri ve adreslerinin gizli tutulacağı düzenlenmiştir.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/12. maddesinde mahkeme tarafından birden fazla tedbire karar verebilir. Tedbir kararı verilirken, kurumda bakım ve tutma yönündeki tedbire son çare olarak başvurulması gerekir. Tedbir kararların verilmesinde ve icrasında toplumsal sorumluluk paylaşarak işbirliğinin sağlanması temel ilke olarak

⁹³ Gençcan, s. 578. ; Akyüz, s. 458.

belirlenmiştir. Çocuk hakkında öncelikle onu ve özellikle aile yanında destekleyen danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirlerinin alınması esastır. Ancak; çocuğun teslim edileceği kimselerin ekonomik ve kültürel imkânları ve çocuğun yaşadığı çevrenin örf ve âdetleri dikkate alındığında çocuğun yaşama, gelişme, korunma hakkı ile üstün menfaatinin tehlikeye düşebileceğinin tespiti edilirse diğer tedbirlerin yanı sıra kurum bakımı veya kurumda barınma şeklinde tedbiri kararı verilmesi yoluna gidilecektir. Bu düzenleme ile çocuğun ailesine tesliminin belli koşullara bağladığı görülmektedir. Kanun maddesinde sadece tehlike kelimesi kullanılıp tehlike kavramı açıklanmamış olmakla keyfi uygulamaların önünü açacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁹⁴.

2. Barınma Tedbiri Kararının Alınmasında İzlenecek Usul

a. Talep Edebilecek Kişiler

Çocuk Koruma Kanununun 6. maddesi uyarınca adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık, eğitim, sivil toplum kuruluşları ile çocuğun bakımından sorumlu bulunan kimseler herhangi bir şekilde bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiği takdirde bu durumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür⁹⁵.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yukarı sayılan kişi ve kurumlara ek olarak köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden haberdar olanların il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme itibarıyla sayılı kimselerin ve kurumların korunmaya muhtaç çocuktan haberdar olmakla birlikte tedbir kararı alınması yönünde talepte bulunmalarının yükümlülük olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/3. maddesi uyarınca il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri konuyla ilgili olarak yayın organları ile iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu

⁹⁴Tarımeri, s. 29.

⁹⁵Akyüz, s. 459. ; Gençcan, s. 590.

ihbar kabul ederek bir resmî duyuru ve talep aranmaksızın harekete geçerek durumu araştırmakla yükümlüdür.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 6/2. maddesinde çocuğun korunma altına alınması amacıyla çocuk veya çocuğun bakımından sorumlu kimselerin tedbir kararının alınmasına ilişkin başvurusunu il ve ilçelerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerine yapabilecekleri düzenlenmiştir.

b. Görevli ve Yetkili Mahkemesi

Koruyucu ve destekleyici tedbir talepleri açısından görev ve yetkili kuralı uyarınca, taleplerinin karara bağlanmasında ÇKK'nın 8. maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8. Maddesi uyarınca çocuğun anası/babası veya vasisi, bakımı ve gözetiminden sorumlu bulunan kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun üstün yararının gerekli kıldığı durumda kendisinin, annesi, babası, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimi görevli ve yetkilidir⁹⁶.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/2. Maddesi uyarınca çocuk mahkemesi olmayan yerlerde, çocuk mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararları, aile mahkemeleri bulunan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemeleri görevli mahkemedir.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/3. maddesi uyarınca hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, kovuşturmayı yürüten mahkemece alınır. Soruşturma esnasında suçta sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da ceza davasına bakan mahkeme dışında tedbir kararı alınmış ise bu kararın bir örneği soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma yürüten merciin bilgisine sunulur.

⁹⁶Balo, s. 235.

Yukarıda bahsi geçen yetkili ve görevli çocuk mahkemelerinin yanı sıra Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/10. maddesi uyarınca Aile mahkemeleri görmekte oldukları davalarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilebilir.

Çocuk mahkemeleri ile aile mahkemeleri arasında çıkan görev uyuşmazlığı nedeniyle Yargıtay Hukuk Genel Kurulu önüne gelen bir dosyada yapılan inceleme neticesinde hem genel kurul kararı hem de kanun lafzı itibarıyla müstakilen çocuk mahkemelerinin bulunduğu yerlerde aile mahkemesinin çocuklar hakkında koruyucu destekleyici tedbir kararı verilmesi açısından görevli olmayacağı açıktır⁹⁷.

c. Karar Verilirken İzlenecek Usul

Korunmaya ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklara ilişkin olarak verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ve uygulanması aşamalarında çocuğun kimliği, adresi, fotoğrafları, kişisel bilgileri, özel hayatına dair çocuğa ve ailesine ilişkin her türlü bilgi ve belgelerin çocuğun avukatı dışındaki kimselerden gizli tutulması gerekir. Tedbir kararlarına ilişkin resmi yazışmaların gizlilik içerisinde yerine getirilmesi gerekir. Çocuğa ilişkin bilgiler kişisel veri niteliğinde olmakla kişisel verilerin hukuka aykırı olarak bir başkasına verilmesi, yayılması veya ele geçirilmesi halinde TCK'nın 136. maddesinde düzenlenen verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme suçunu oluşacaktır⁹⁸.

ÇKK'nın 13. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/8. maddesi uyarınca çocuk hâkimi tarafından koruyucu ve destekleyici tedbir kararına hükmedilmeden önce yeterli idrak gücü olan çocuğun yazılı veya sözlü olarak görüşü alınır. Gerekli görüldüğünde koruyucu ve destekleyici tedbir kararını istemeye yetkili olan çocuğun annesi/babası, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimse ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri de dinlenebilir. Kanun lafzından anlaşılacağı üzere kanun koyucu çocuğun katılım hakkını korumak saiki ile yazılı veya

⁹⁷Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), 21.11.2012 tarihli, E.2012/2-654, K. 2012/817 sayılı kararı

⁹⁸Cengiz Bağdat, **5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunundaki Danışmanlık Tedbirinin Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi; Ankara Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 51.

sözlü olarak görüşünün alınması gerektiğini düzenlemiştir. Diğer ilgilerin dinlenmesini ise mahkemenin takdirine bırakmıştır.

ÇKK'nın 7/7. Maddesi uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermekle görevli olan mahkeme, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yanı sıra gerekli durumlarda Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım atanması, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Tedbir Uygulama Yönetmeliği 8/9. maddesi uyarınca TMK hükümleri uyarınca velayet, vesayet gibi hususlarda karar verilecek hallerde duruşma yapılması zorunludur.

ÇKK'nın 13. maddesi uyarınca bu Kanunun 7. maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen TMK hükümlerinin uygulandığı durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verilebilir. Ancak, hâkim zorunlu gördüğü durumlarda duruşma yapılabilir.

ÇKK'nın 13/2 maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 8/11. maddesi uyarınca tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Dolayısıyla tedbir kararları verilmeden önce sosyal inceleme yaptırılması kural olarak zorunlu olmayıp mahkemenin takdirindedir. Uygulama Yönetmeliğinin 20. Maddesi itibarıyla fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup henüz on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin gerçekleştirdiği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda sosyal inceleme yaptırılması zorunludur. Sonuç olarak her ne kadar sosyal inceleme raporu alınması mahkemenin takdirine bırakmış olsa da 12-15 yaş grubundaki suça sürüklenen çocuklar açısından isnat edilen suça ilişkin olarak çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ile bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı hususunda rapor alınmasının zorunlu hale getirilmiştir. Sosyal inceleme raporunda bilirkişi tarafından çocuğun algılama ve

davranışlarını yönlendirme yeteneğine ilişkin değerlendirme yapılamaz bu konuda takdir yetkisi münhasıran mahkemeye aittir⁹⁹.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 8/14. maddesinde tedbir kararları verilirken, tedbirin belirli bir yerde uygulanması gerekecek şekilde verilen ve hizmet sunumu noktasında idarenin takdir alanını sınırlayacak veya hizmet modelleri ile sınırlarını daraltabilecek uygulamalara engel olunmasına özen gösterilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Kanun koyucu, tedbir kararını uygulayacak kurumların mevcut kapasitesi ve elindeki imkânlar dâhilinde tedbir kararını yerine getirebileceğinden mahkemelerin, idarenin koşullarına vakıf olamayacağı gerçeği karşısında idarenin takdir alanını kısıtlayacak şekilde ve hizmet modellerini daraltabilecek uygulamalara sebebiyet verilmemesi amacıyla işbu düzenlemeye yer vererek uygulanabilir nitelikte olmayan mahkeme kararlarının önüne geçerek çocukların mağdur olmasını önlemeyi hedeflemiştir.

d. Barınma Tedbir Kararına Karşı İtiraz ve Çeşitli Hükümler

ÇKK'nın 14. maddesine göre, çocuk hâkimi tarafından verilen tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz, CMK'nın itiraza ilişkin hükümleri uyarınca en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı temyiz incelemeleri Yargıtay ilgili ceza dairesince yerine getirilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemeleri tarafından verilen kararlarda itiraza tabi olmayıp ancak temyiz yoluna başvurulması mümkündür. Aynı şekilde aile mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulmasa da temyiz yoluna başvurulabilir¹⁰⁰.

ÇKK'nın 43. maddesi uyarınca çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devlet tarafından karşılanır. Ödenecek miktar mahkeme

⁹⁹Akbulut, s.558.

¹⁰⁰Gençcan, ss. 593, 594.

karar ile tespit edilir. TMK hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması durumunda, Devletçe ödenen bedelin tahsili için ilgililere rücu edilir.

3. Barınma Tedbir Kararının Uygulanması

a. Barınma Tedbirinin Uygulanma Süreci

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 15. maddesi uyarınca hakkında barınma tedbiri kararı verilen çocukların, kolluk kuvvetleri tarafından tedbir kararını yerine getirecek Kuruma teslim edileceği durumlarda, bu kimselerin ilk sağlık kontrolü gerçekleştirildikten sonra teslimi sağlanır. Bulaşıcı hastalığı olanların ise tedavisi Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilir. Bu durumdaki kimseler hakkında derhâl sağlık tedbiri alınması için mahkeme başvurulur. Sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan giderlerin tamamı Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanır.

Hakkında sağlık tedbiri kararı verilmiş olup yatarak tedavisi tamamlanan çocuk hakkında ayrıca barınma tedbir kararı olanların, Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca kararı yerine getiren görevli kurum tarafından aile yanına, kuruma veya bu amaçla hizmet veren resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilmesi sağlanır.

Tedbir Uygulama Yönetmeliğinin 16/4. Maddesi uyarınca barınma tedbirin uygulanmasında Kurum tarafından ilgili mevzuat çerçevesinde yabancı uyruklu kimseler açısından vatandaşı olduğu ülkenin konsoloslukları ile irtibata geçilir.

Haklarında bakım veya barınma tedbiri kararı bulunmakla kararın uygulanması için kurum ve kuruluşlara teslim edilen çocuklarla ilgili nakiller, kuruluştan izinsiz ayrılan çocuklara ilişkin işlemler ve izin, ziyaret, maddi yardım, giyim desteği, kırtasiye gibi konulardaki yardımlar, tedbiri yerine getiren kurum veya kuruluşların kendi mevzuatı uyarınca yürütülür.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 9/3. maddesi uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararları kesinleşmesi beklenmeden derhâl uygulanır. Tedbir kararlarının, kararı veren mahkemenin bulunduğu yerde uygulanması esastır. Ancak,

tedbir kararının uygulanmasının, kararın gönderildiği ildeki kurum veya kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi mümkün olmadığı takdirde çocuğun yararı gözetilerek tedbir kararını yerine getirmekle sorumlu kurum tarafından tedbirin nerede yerine getirileceğine karar verilir

b. Barınma Tedbirini Uygulayacak Görevliler ve Hizmeti Verecek Kurum

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 15. maddesi uyarınca barınma tedbiri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından uygulanır.

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 17. maddesi uyarınca barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi esnasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetleri ilgili birimlerden talep edilir. Kolluk tarafından bu talepler geciktirmeksizin yerine getirilmek zorundadır. Barınma tedbir kararı alınan kişiler ile çocukların iyileşmesi ve eğitimi gibi diğer bakanlıkların da görev alanına giren konularda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından talep edilen her türlü yardım ve destek, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi ilgili diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeden yerine getirilir.

c. Barınma Tedbiri Kararının Takibi ve Denetimi

Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18. maddesi uyarınca barınma tedbirinin uygulanmasına ilişkin inceleme, mahkemede görev yapan sosyal çalışmacılara yaptırılır. Hakkında barınma tedbiri kararı verilen ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda barınan çocuklar hakkındaki inceleme görevi öncelikle barındığı kurumda görev yapan sosyal çalışma görevlilerince yerine getirilir. Ancak, çocuğun yüksek yararının korunması gereken hallerde inceleme görevi mahkemeye atanan sosyal çalışma görevlilerine de yaptırılabilir.

Sosyal inceleme raporu alınmasında görevlendirilecek kimseler açısından Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 18. maddesinde ayrıntılı düzenleme yapılmakla hakkında

bakım ve barınma tedbiri kararı verilen ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda bulunan çocukla ilgili inceleme görevi öncelikle bu kurumda çalışan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır ancak çocuğun yüksek yararının korunması gerektiği durumlarda inceleme görevi mahkemeye tarafından atanan sosyal çalışma görevlilerine de yaptırılabilir. İnceleme yaptırılacak sosyal çalışma görevlisinin bulunmaması veya görevin ifasında fiili ya da hukukî bir engel olduğu durumlarda, ÇKK'nın 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri taşıyan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan veya serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlileri tarafından inceleme yapılabilir. Ayrıca sosyal çalışmacılar dışında başka bir uzmanlık dalına gereksinim duyulması hâlinde, Kanunun 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri taşıyan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra edenlere de mahkeme tarafından inceleme yapma görevi verilebilir.

4. Barınma Tedbiri Kararının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

ÇKK'nın 8/3. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesi uyarınca mahkeme tarafından, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuk hakkında uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması konusunda karar vermeden önce tedbir kararını yerine getiren kişi veya kurumdan tedbir kararının uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilir.

5. Barınma Tedbiri Kararının Kaldırılması veya Sona Ermesi

ÇKK'nın 7/6 maddesi ve Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11/3. maddesi uyarınca tedbir kararının uygulanması, çocuğun on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona bulur. Ancak hâkim, çocuğun eğitim hayatına devam edebilmesi için

ve rızası alınmak koşuluyla tedbir kararının uygulanmasına belli bir süre daha devamına karar verebilir.

ÇKK'nın 7/5. maddesi ile Tedbir Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca hâkim, çocukta gözlemlenen gelişim düzeyine göre koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılması karar verebilir. Tedbirin kaldırılması kararını acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından verilmesi mümkündür. Bu şekilde karar verildiğinde önceki önceki kararı veren mahkemeye bildirilir, denetim yapan görevli, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kişi veya tedbir kararını yerine getiren kişi ile Cumhuriyet savcısı bulunabilir.

II. SOSYAL HİZMETLER KANUN KAPSAMINDA KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER

A. Sosyal Hizmet Kavramı

Sosyal hizmet kavramı bir bilim dalı ve mesleğin adı iken sosyal hizmetler kavramı ise devletin üzerine düşen görevi ifa amacıyla organize ettiği sistemli hizmetlerin adıdır. Sosyal hizmet, insan hakları temelinde bireyleri sosyal sorunlarını çözerek onları güçlü ve bağımsız hale getirmeyi hedefler. Bireyi kendi sosyal çevresi içinde değerlendirerek sorunların kaynağına ulaşp müdahale eder. Sosyal hizmetler ise sosyal devletin yerine getirmesi gereken temel görevleri olan sağlık, barınma ve eğitim gibi alanlarda verilen hizmetleri ifade etmektedir¹⁰¹.

Sosyal hizmetler kavramı 2828 sayılı SHK'nın 3. maddesinde ise bireylerin ve ailelerin kendi yaşam şartlarında veya istekleri dışında oluşan sosyal, ekonomik ve manevi yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının engelleyerek ve çözümlenmesine yardımcı olan ve hayat standartlarının düzeltilmesini hedefleyen sistemli hizmetler bütünü olarak tanımlanmıştır.

Sosyal devletin vatandaşlarına karşı olan görevlerinin ifası kapsamında karşılaşılan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar ile bu sorunlarla mücadeleye yönelik

¹⁰¹Zihni Meray (Ed.), **Çocuk Hakları**, Pegem Akademi, Ankara, 2016, s. 121.

sosyal yardımın sağlanması gibi çeşitli sorunların çözümü noktasında sosyal politika kavramı giderek önem kazanmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde meydana gelen toplumsal ve ekonomik sorunlardan en çok çocuklar etkilenmektedir. Ekonomik yetersizlikler nedeniyle bazı çocukların temel gereksinimleri dahi karşılanamamaktadır. Günümüzde çocuklar artık çalışmak zorunda kalmaktadır. Diğer taraftan ekonomik ve sosyal haklardan faydalanma noktasındaki mevcut dengesizlikler maddi ve manevi yönden zayıf durumda olan çocukların diğer çocuklarla eşit nitelikte eğitim ve sağlık imkânlarından yararlanmalarını engellemektedir. Sayılı sebeplerle toplumun en zayıf kesimini oluşturan çocuklar açısından söz konusu olan adaletsizlik ve mağduriyetlerin giderilmesi adına ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki tedbirlerin alınması sosyal devletin temel yükümlülüğüdür¹⁰².

1982 Anayasasının 60. maddesinde her vatandaşın sahip olduğu sosyal güvenlik hakkı düzenlenmiştir. Devlet, sosyal güvenlik hakkının sağlanması için gerekli tedbirleri alır. Anayasanın 61. maddesinde harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri, malul ve gaziler, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken kimseler olarak sayılmıştır. Devlet bu kişilerin toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesinin sağlanması, korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

Türkiye’de ilk defa 1982 Anayasası ile tüm çocukların sosyal güvenlik hakkının olduğu kabul edilerek çocuklar özel olarak korunması gereken kimseler statüsünde sayılmıştır. Anayasamızda muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbirler alınarak, gerekli teşkilat ve tesisleri kuracağı düzenlenmekle bu kapsamda kurulan çocuk esirgeme kurumları ve sevgi evleri Anayasanın 61. maddesinde bahsi geçen tedbirler kapsamında faaliyete geçen kurumlar olarak sayılabilir¹⁰³.

¹⁰²Yasemin Mamur Işıkcı ve Selma Karatepe, “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt:7, Sayı1, 2016, s.73.

¹⁰³Merey (Ed.), s.121.

B. Sosyal Hizmetler Kanunu

2828 sayılı SHK ilk yürürlük kazandığı tarihte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu olarak adlandırılmış olsa da 03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35 inci maddesiyle kanun adı Sosyal Hizmetler Kanunu olarak değiştirilmiştir. Bu Kanunun amacı; korunma, bakım veya desteğe ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı grubundaki kimselere sunulan sosyal hizmetler ve bu hizmetleri yürütmek üzere oluşturulan teşkilatın yapılanması, görev, yetki ve yükümlülük ile faaliyet ve bütçelerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

C. Çocuklara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı döneminde özellikle Birinci Dünya Savaşı olmak üzere savaşlar nedeniyle kimsesiz ve yetim kalanları barındırma ihtiyacına hizmet etmek üzere Darüleytam, Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey'in teklifi üzerine ve Enver Paşa'nın destekleriyle kurulmuştur. Darüleytam 1915 yılından itibaren İttihat ve Terakki Fırkası'na bağlı olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ancak savaşın uzaması nedeniyle maddi sorunlar yaşamaya başlayan bu kurumlar 2 Nisan 1917 tarihinde devletin himayesine alınmıştır. 1918 Mondros Mütarekesi akabinde İtilaf devletlerinin İstanbul'u işgali üzerine kurum tarafından kullanılacak bina kalmayıp yeterli ekonomik destek sağlanamadığından İstanbul'daki kurum 1918 yılında kapanmıştır¹⁰⁴.

Ankara Hükümeti, 5 Aralık 1922 tarihinde Darüleytamlar Talimatnamesini çıkararak kuruma sahip çıkmıştır. Talimatname ile kuruma yapılacak maddi yardımlar düzenlenmiştir. Darüleytamların işleyişi belirlenerek yeni düzenleme ile şehit, göçmen ve mülteci, yoksul durumdaki çocukların barınma ve eğitim görevi kuruma verilmiştir. Darüleytam 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Maarif Vekaleti'ne bağlanmış ve farklı isimlerle varlığını devam ettirmiştir¹⁰⁵.

¹⁰⁴Salih Özkan, "Türkiye'de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:19, 2006, ss. 217, 219.

¹⁰⁵Özkan, s. 220.

5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanununun¹⁰⁶ 1. maddesinde beden ve ruhen bakım ve gözetim altında olmayıp ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve TMK'ya göre hakkında tedbir kararı alınması zorunlu olan çocuklar mahkeme kararıyla ve reşit kılınıncaya kadar kanundaki koşullar yerine getirilmek kaydıyla bakımları ve meslek sahibi olmaları köy ihtiyar heyetleri, mahallî idareler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığınca sağlanacağı düzenlenmiştir. Kanunla korunmaya ihtiyacı olan çocuklar tanımlanarak ve tedbirleri uygulayacak kurumlar düzenlenmiştir. 5387 sayılı Kanun, 6972 sayılı Kanunun kabul edilmesine kadar yaklaşık yedi yıl yürürlükte kalmıştır¹⁰⁷.

6972 sayılı kanun 1983 yılında yürürlükten kalkana kadar korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan sosyal hizmetlerin uygulanmasında esas alınmıştır. 6972 sayılı kanunla korunmaya muhtaç çocuklara hizmet verme görevi belediyeler, il özel idareleri ile Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu Kanun döneminde Çocuk Esirgeme Kurumu faaliyet göstermeye devam etmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici hizmetlere ilişkin yasal düzenlemelerde bütünsellik bu kanun döneminde de sağlanamamıştır¹⁰⁸.

2828 sayılı SHK'nın 38. maddesi uyarınca Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununda ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun teşkiline ait mevzuat ve diğer kanunların SHK'nın hükümleri aykırı olan hükümleri, 2828 sayılı Kanunun 1983 yılında yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁰⁶ 5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf> , (28.04.2019)

¹⁰⁷ Aydın Zevkliler, "Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı:1, 1957, s. 173.

¹⁰⁸ M. Işık ve Karatepe, s. 87.

D. Sosyal Hizmet Kuruluşları

2828 sayılı SHK'da 3/1-f. maddesinde sosyal hizmet kuruluşları; Kanun amacını gerçekleştirmek üzere organize edilen kuruluşlar mevcut olup bunlardan:

1. Çocuk Yuvaları, 0 ve 12 yaşları arasında korunmaya muhtaç çocuklar ile bazı hallerde 12 yaşını bitiren kız çocuklarının bedenlen, ruhen ve eğitim alanında kendilerini geliştirmelerini sağlayacak, topluma faydalı ve kendisi açısından da iyi alışkanlıklar edinmeleri sağlayacak yatılı hizmet kurumlarını,

2. Yetiştirme Yurtları, korunmaya muhtaç 13 ve 18 yaşları arasında bulunan çocukların bakım, eğitim ve mesleki gelişimlerini sağlamakla sorumlu sosyal hizmet kuruluşlarını,

3. Kreş ve Gündüz Bakımevleri, yatılı olmayıp 0 ve 6 yaş arasında çocukların bakıcı hizmetlerini gerçekleştirmek ve çocukların sosyal ve ruhsal eğitimlerini sağlamak amacıyla kurulan sosyal hizmet kuruluşlarını,

4. Huzurevleri, bakıma muhtaç olan yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan sosyal hizmet kurumlarını,

5. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, normal yaşantısını sürdüremeyecek durumda bedensel, zihinsel ve ruhsal engelleri sebebiyle yardıma muhtaç olan kişilerin hareket engelini ve toplumsal yaşama katılımlarını sağlamak amacıyla kurulan sosyal hizmet kurumlarını,

6. Çocuk Destek Merkezleri, hakkında bakım ve koruma tedbiri uygulanan suç işlemiş, suç mağduru olmuş ya da bakım gözetim eksikliğinden kaynaklanan bir takım sosyal tehlikelerle karşılaşmış psikolojik olarak yardıma ihtiyacı olan çocukların ihtiyacının gidermek amacıyla geçici süre olmak üzere bakım ve korumasının sağlanmasıyla için sosyal çevresiyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi amacıyla çalışmaların yapıldığı ve çocukların suçla karşılaşma durumları ve yaş ve cinsiyeti dikkate alınarak farklı düzenlemeler yapılan veya uzmanlaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını,

7. Çocuk evleri, korunmaya muhtaç olup 0 ve 18 yaş arası çocukların kaldığı evleri,

8. Çocuk Evleri Sitesi, korunmaya muhtaç çocukların bakım ve gözetimlerinin yapıldığı ve aynı alanda bulunan çok sayıda ev tipi sosyal hizmet birimlerinden oluşan kuruluşu,

9. Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri, korunma ve bakıma ihtiyacı olan çocuk, engelli veya yaşlılar için kurulan ev niteliğindeki yatılı sosyal tesisleri,

10. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, kanun kapsamında yapılan çocuk evlerinin işleyiş ve düzeninin sağlanması, denetlenmesi ve ekonomik işleyişinin sağlanması ve çocuk evleri arasındaki iletişimin sağlanması kapsamında kurulan merkezleri ifade eder.

Yukarıda yer verilen kanun maddesi özetlenecek olursa çocuk hizmetleri, aile yanında bakım hizmetleri ve kurum bakım hizmetleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aile yanında bakım hizmetleri ise kendi ailesi yanında bakılmak veya koruyucu aile tarafından bakılmak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Önceki dönemlerde her ne kadar kurum bakımına ağırlık verilse de günümüzde çocuğun aile ortamında yetişme hakkı ve çocuk için çok daha faydalı olduğunun kabulü ile birlikte aile yanında bakım tedbirine öncelikli olarak başvurulmaktadır.

Kurum bakımının kapsamında 12 yaşından küçük çocuklara çocuk yuvalarında, 13 ila 18 yaş arası çocuklara ise yetiştirme yurtlarında bakılmaktadır. Kanuna 1997 yılında eklenen Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin adı 2014 yılında Çocuk Destek Merkezi olarak değiştirilmekle suç işlemiş, suç mağduru olmuş ya da bakım gözetim eksikliğinden kaynaklanan bir takım sosyal tehlikelerle karşılaşmış psikolojik olarak yardıma ihtiyacı olan çocukların ihtiyacının gidermek amacıyla geçici süre olmak üzere bakım ve korumasının sağlanması için sosyal çevresiyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi amacıyla hizmet vermektedir. Koşulları itibariyle çocuk evleri ve sevgi evleri toplu olarak hizmetin ifası yerine aile ortamına benzer şekilde yapılandırılmıştır. Her ne kadar küçük yapılara bölünerek aile ortamı sağlanması amaçlansa da yapılan araştırmalar sunulan en iyi koşullarda hizmet veren kurum bakımının bile çocuğun fiziksel, ruhsal ve

sosyal gelişimine uygun olmadığını ve aile ortamında yaşayan çocukla aynı gelişimin sağlanamadığını ortaya koymaktadır¹⁰⁹.

E. Sosyal Hizmetlerin Tabi Olduğu İlkeler

2828 sayılı SHK'nın 4. maddesinde sosyal hizmetlere ilişkin genel esaslar düzenlenmiştir. Bu ilkeler uyarınca sosyal hizmet programlarının uygulanmasında: korunmaya muhtaç çocuklara fırsat verilerek çocukların fiziksel ve psikolojik durumları ve engelli olmaları halinde engel durumları esas alınarak, çocuklar arasında bağın kurulması amacıyla çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının düzenlenmesi ve küçük yaştaki çocukların aile bağlarına ilişkin düşüncelerinin kuvvetlendirilmesi amacıyla aynı mahalde huzurevleri ile konumlandırılması dikkate alınarak, verilen hizmetlerin insan onuruna uygun nitelikte olması için özen gösterilerek, düzenleme kapsamındaki çocukların toplumun temel taşı olan örf, gelenek, inanç ve ahlaka uygun, birlikte yaşama sevgi ve isteği içinde kendisine ve çevresine saygı ve sevgiyle davranan, Atatürk'ün ilke ve inkılaplarına uygun olarak topluma kazandırılmaları ve geleceğe güvenle bakan vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri ve meslek sahibi olmaları konusunda her zaman desteklenmesi gerektiği genel ilke olarak belirlenmiştir¹¹⁰.

F. Çocuklara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Değerlendirilmesi

Çocuklardaki benlik kavramı onları yetiştiren büyüklerin kendilerine karşı sergiledikleri davranışlarının bir yansımadır. Kurumda bakım görevinde çalışanların sürekli değişmesi, ilgisiz tavırları ve kabul gördüğü aile ortamının bulunmaması çocuğun kendisini değersiz hissetmesine neden olmaktadır. Kurum ortamında olumlu davranışları ödüllendirilmeyen veya hatalı davranışları cezalandırılmayan çocuklar doğru ve yanlışın ne olduğunu öğrenememektedir. Böyle bir ortamda yetişen çocuklarda sağlıklı benlik duygusu gelişmesi beklenemez. Sağlıklı bir şekilde benlik duygusunun

¹⁰⁹Yolcuoğlu, s.50.

¹¹⁰İsmail Özmen, **Velayet Hukuku Davaları ve Çocuk Mahkemeleri**, Kartal Yayınevi, Ankara, 2005, s. 259.

gelişebilmesi için kurum çalışanlarının uygun rol model olabilecek kimselerden seçilerek çocukların öz benliklerini bulmalarına profesyonel katkı sağlanmalıdır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki ne kadar organize edilmiş olursa olsun çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimi ve öğrenmeye karşı motivasyonu kurum bakım ortamında yeterli değildir. Kurum bakımının olumsuz sonuçlarını gidermek amacıyla kuruma alternatif olarak koruyucu aile müessesine başvurularak çocuğun ihtiyacı olan sıcak aile ortamı içinde yetiştirilmesi sağlanabilir¹¹¹.

Aileleri yanında yaşayanlar ile yuvada yaşayan 7-11 yaş grubundaki çocukların psikososyal ve zihinsel gelişiminin incelendiği bir araştırma kapsamında maddi imkansızlık içerisinde olan ailesinin yanında barınan 60 çocuk ile kurum bakımından faydalanan 60 çocuk karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, yuvada aile sevgisi ve sosyal çevreden uzak şekilde yetişen çocukların zihinsel ve duygusal gelişiminin, ailesi yanında kalan çocuklara kıyasen daha düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Yuvada kalan çocukların dil gelişiminin, toplumla kaynaşmasının ve bağımsızlaşmasının aile yanında kalan çocuklara kıyasen geride oldukları ve uyum sorunları yaşadıkları gözlemlenmiştir¹¹².

G. Sosyal Hizmetler Kanunu Uyarınca Alınan Koruma Kararı

1. Genel Olarak

SHK'nın 22. maddesinde koruma kararı alınması düzenlenmiştir. Bu kapsamda korunmaya muhtaç çocukların 18 yaşının dolduruncaya kadar SHK kapsamında sosyal hizmet kuruluşlarında bakılması ve meslek edinmesi için alınması gereken tedbirlerin ÇKK kapsamında mahkemece alınması gerektiği ve bu kanun kapsamında toplanması gereken belgelerin kurum tarafından düzenlenerek yetkili ve görevli mahkemeye gönderileceği kabul edilmiştir.

¹¹¹Elif Üstün ve Berrin Akman, "Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlin Algısının İncelenmesi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:23, 2002, s. 232.

¹¹²Yolcuoğlu, s.51.

SHK kapsamında kalan korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı Kanunun 3. Maddesinde düzenlenmiş olmakla anne veya babasız; anne veya babası veya her ikisi de belli olmayan, anne ve babası veya her ikisi tarafından terkedilmiş, anne veya babası tarafından bakılmayıp fuhuş, dilencilik, alkol veya uyuşturucu madde kullanma gibi tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız olan ve sahipsiz bırakılan çocuk olarak tanımlanmıştır¹¹³.

2. Koruma Kararı Talep Edebilecek Kişiler

SHK'ın 21. Maddesi uyarınca aile, çocuk, engelli ve yaşlılardan bakım ve koruma ihtiyacı içerisinde olanları belirlemek ve gerekli araştırmaları yapmak Kurumun görevleri arasındadır. Kanun kapsamında sayılan kişilerin tespiti aşamasında mahalli mülki amirleri sağlık kuruluşları ve muhtarlar ile kolluk ve zabıta kurumla koordinasyon kurmakla sorumludur.

SHK'nın 3. Maddesine göre "kurum" kavramı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ifade edilmektedir. Dolayısıyla Kurum korunmaya muhtaç çocukları hem belirlemek hem de koruma altına alınması için gerekli başvuruları yapmakla yükümlüdür. Kurum çocuğun koruma ihtiyacı içerisinde olduğunu tespit ettiğinde gerekli bilgi ve belgeler toplandıktan sonra koruma kararı alınması talebiyle birlikte evrakların tamamı o yer mülki idare amiri aracılığıyla Cumhuriyet Savcılığının havalesi ile görevli ve yetkili mahkemeye ulaştırılacaktır.¹¹⁴

SHK'nın 22/2. Maddesine göre kanun kapsamında derhal tedbir alınması zorunlu olan çocuklar için mahkemece karar verilmeye kadar, mahalli mülki amirin kararı ile kuruluşlarda ya da güvenli bir aile yanında bakım altına alınır. Bakım altına alınan çocuk hakkında sosyal hizmet kuruluşunca düzenlenecek raporda 5395 sayılı ÇKK'nın 9 uncu maddesindeki şartlara göre çocuk hakkında derhal korunmasına dair şartların oluşmadığının ve ailesinin yanında kalmasının çocuk açısından zararının olmayacağı

¹¹³ Özmen, s.259.

¹¹⁴ Özmen, s.262.

sonucuna ulaşılması durumunda yine aynı şekilde mülki idare amirinin onayı ile çocuk ailesine teslim edilebilir.

3. Görevli ve Yetkili Mahkeme

SHK'nın 22. Maddesine göre tedbir kararı ÇKK'ya göre yetkili ve görevli mahkeme tarafından alınır. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında koruma kararı alma ve bu kararın şartları oluştuğunda kaldırılması karar verilmesi 5395 sayılı ÇKK'nın yürürlüğe girmesiyle Çocuk Mahkemelerinin görev ve yetkisi alanında olduğu düzenlenmiştir.

Korunma ihtiyacında olan çocukların 18 yaşının dolduruncaya kadar Kanun kapsamında bakım ve gözetimi ve meslek edinmelerine ilişkin tedbirlerin Kurum tarafından yerine getirilmesi için gereken kararlar ÇKK'ya göre yetkili ve görevli mahkeme tarafından karara bağlanır. ÇKK'nın 26/3 maddesinde çocuk mahkemesi hâkimince alınacak tedbir karar kararları düzenlendiğinden aynı kapsamda yer alan 2828 sayılı SHK'nın 24. maddesindeki tedbirlerde de çocuk mahkemesi görevlidir¹¹⁵.

4. Karar Verilirken İzlenecek Usul

SHK'nın 3. maddesi uyarınca mahkeme tarafından öncelikli olarak çocuğun fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimleri veya şahsi güvenliklerinin tehlikede olup olmadığı araştırılır. Mahkemece Kurum tarafından yapılan incelemede tespit edilen fiili durum özenle incelenerek gerçekten tehlike içerisinde olup olmadığı değerlendirilecektir. Burada tehlike kavramını kullandığından Kanun koyucunun somut bir durum aradığı ve muhtemel tehdit yaratan durumların koruma kararı alınması için yeterli ve geçerli olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Koruma kararının verilmesi ve kaldırılması halleri koruma kararı altına alınacak çocuğun kendisi ve ebeveynlerinin hak ve menfaatleri ile yakından ilgilidir. Bu sebeple

¹¹⁵ YHGK, 16.01.2013 tarih, E.2012/2- 563, K. 2013/69 sayılı kararı

tedbir kararına ilişkin davanın, koruma kararı talep edilen kişi küçük ise veli veya vasisine, erginlik kazanmışsa koruma altına alınan kişiye karşı yöneltilmesi gerekir¹¹⁶.

Yargıtay koruma kararı alınmasında izlenmesi gereken yargılama usulünü ortaya koyduğu kararında özetle “Dava, 2828 sayılı Kanuna göre alınmış olan koruma kararının kaldırılması talebine ilişkindir. 2828 sayılı SHK uyarınca alınmış olan korunma kararının kaldırılmasına yönelik istek, hakkında korunma kararı verilmiş olan çocuklara, çocuklar ergin değilse yasal temsilcisine (velisi veya vasisine) yöneltilmesi gerekmekte olup, onların da sunacağı deliller toplanıp, SHK’nın 24 ve müteakip maddeleri çerçevesinde değerlendirilerek ulaşılabilecek sonuç uyarınca karar oluşturulmalıdır. Somut olayda, korunma kararı, davacı kurumun başvurusu üzerine evrak üzerinde yapılan inceleme ile yetinilerek kaldırılmış, çocuğun yasal temsilcisine husumet yöneltilmemiş ve karar da tebliğ edilmemiştir. Koruma altına alınmasına karar verilen çocuklar daha sonra ergin olduğuna göre, onlara husumet yöneltilmeden ve ileri sürüldüğü takdirde delilleri toplanmadan karar verilmesi de doğru görülmemiştir.”¹¹⁷ Şeklinde hükmetmiştir.

5. Koruma Kararının Uzatılması veya Kaldırılması

SHK’nın 24. Maddesi uyarınca koruma altına alınan ve 18 yaşını tamamlamakla birlikte korunma ihtiyacı devam eden çocuklardan eğitimleri devam ediyorsa buna göre yapılacak değerlendirmede Ortaöğrenimde 20 yaşına kadar, yükseköğrenimde ise 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir. Öğrenime devam etmemekle birlikte 18 yaşını dolduran çocukların ise 20 yaşına kadar koruma kararları uzatılabilir. Bu konuda amaç koruma tedbiri altındaki çocuğun meslek ve iş sahibi olarak kendi ayakları üzerinde duracak seviyeye ulaşmasıdır. Destek olmadan tek başına yaşamını idame ettiremeyecek durumda olan kız çocukları ise Kurumca korunur. Bu kapsamdaki çocukların ekonomik ihtiyaçları emek karşılığı Kurum ihtiyaçları için çalışmak suretiyle karşılanır. Sürekli olarak bakım ve gözetime ihtiyacı olup çalışamayacak durumda olan

¹¹⁶Yargıtay 2. HD, 07.02.2019 tarihli, E. 2018/8262, K. 2019/712 sayılı kararı.

¹¹⁷Yargıtay 2. HD, 08.11.2016 tarihli, E.2016/12380, K. 2016/14514 sayılı kararı.

çocukların ise yine koruma kararı uzatılır. Koruma kararı kaldırılan çocuklarında yine kurumla olan bağlantıları devam ederek ihtiyaç duyduklarında imkânlar kapsamında yardım sağlanır.

Kanun, koruma kapsamın alınan çocukların 18 yaşının dolduruncaya kadar kurumlarda bakım ve gözetiminin sağlanması konusunda karar almak görev ve yetkisini çocuk mahkemelerine vermiş olup mahkemece yapılacak inceleme ile SHK'nın 24 maddesi uyarınca kanun kapsamında koruma kararının gerektirdiği şartların sonradan değişmesi durumunda kurum yetkililerinin de önerisi ile yasa da gereken yaştan önce kaldırılabilmesi gibi, 18 yaşını doldurduktan sonra yine yasada aranan şartların varlığı halinde koruma tedbirlerinin devamına karar verilebileceği düzenlenmiştir¹¹⁸.

SHK'nın 24. Maddesi uyarınca korunma kararı kural olarak çocuk reşit olana kadar devam etmektedir. Ancak koruma kararı, kararın verilmesine neden olan şartların ortadan kalkması halinde Kurum yetkililerinin öneri ve talebi üzerine mahkeme tarafından çocuk reşit olmadan önce kaldırılabilmesi gibi reşit olduktan sonra da çocuğun rızası alınmak kaydıyla devamına yönelik karar verilebilir.

¹¹⁸Yargıtay 2. HD, 07.02.2019 tarihli, E.2018/8262, K. 2019/712 sayılı kararı.

SONUÇ

Yirminci yüzyıl itibariyle çocukların yaşadıkları mağduriyetlerin devlet tarafından göz ardı edilemeyecek seviyeye ulaşması ve ülkelerin refah seviyesinin artmasıyla birlikte çocuk hakları alanında yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. İlk başlarda sosyal ve dini kurumlar veya bireysel seviyede kalan çocukları koruma tedbirleri konusunda devletler sorumluluk alarak ciddi sosyal hizmet politikaları geliştirmeye başlamıştır. Çocukların yetişkinlerden ayrı ihtiyaçlarının olması yanı sıra anne ve babasından ayrı bireyler olarak kendilerine ait haklarının olması gerektiği kabul edilerek çocuk hakları ayrıca ve açıkça düzenleme alanı bulmuştur. Çocuk hakları ve kişiliğinin korunması noktasında çocuk mahkemelerinin kurulması yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Çocuk mahkemeleri, çalışmaya başladığı ilk zamanlarda âdete sosyal hizmet kurumu gibi görev yaptığı ve adalet sistemine tam anlamıyla entegre olamadığı gerekçesiyle eleştirilse de müstakil bir çocuk mahkemesinin varlığı ve kendine özgü yapısı itibariyle önemi göz ardı edilemez.

Çocuk yargılamasında çocukları koruma temel saikıyla benimsenen özel usul kuralları uygulanmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu bir bütün olarak ele alındığında ağırlıklı olarak çocukların ceza yargılamasına ilişkin hükümlerden oluştuğu ve çocuğun korunmasına ilişkin tedbirlere ise sınırlı ve üstün körü şekilde yer verildiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde çocukların değil gençlerin yargılanması ve cezaya son çare olarak hükmedilmesi esastır. Ulusal yasal düzenlemeler itibariyle sınırlı haller hariç hâkim doğrudan çocuk hakkında belli oranlarda indirimler uygulayarak cezaya hükmetmek zorundadır. Kanun sadece cezai sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesini zorunlu kılmış ancak asıl korunması gereken hakkında hapis veya adli para cezası hükmedilen çocukları Çocuk Koruma Kanunun koruma kapsamı dışına çıkarmıştır. Çocuk Koruma Kanunun getiriliş amacı çocuğu koruyup destekleyerek tekrar topluma kazandırılması iken yasal düzenlemelere bakıldığında bunun karşılığının olmadığı görülmektedir. Bu noktadaki görüşümüz Kanunun amacına hizmet edecek şekilde hâkimlere terditli olarak karar verme imkânı tanınarak öncelikli olarak çocuğun temel ihtiyaçları belirlenerek gerekli koruyucu ve

destekleyici tedbirlerin alınması bu şekilde beklenen fayda sağlanamadığında son çare olarak sonraki aşamada güvenlik tedbirine hükmetmek yoluna gidilmelidir.

Uygulayıcıların esas aldığı temel düzenlemeler kanunlarda yer alan tanımlamalardır. Çocuk koruma amacı güden yasal düzenlemeler incelendiğinden hatalı veya eksik tanımlamalar nedeniyle gerçekten korunmaya ihtiyacı olan çocukların kanunun kapsamı dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Suça sürüklenen çocuk kavramı tanımlamasında hakkında adli para cezası veya hapis cezası hükmedilen çocukların açıkça koruma dışında bırakıldığı görülmektedir. Risk grubu içerisinde olan ve desteklenmediği zaman ilerde çok daha fazla suç işleme ihtimali olan aynı zamanda diğer tüm kesimdeki çocuklardan çok daha fazla desteğe ve yol gösterilmeye ihtiyacı olan çocukların bu şekilde koruma dışında bırakılması kanunun getirilme amacına ve ruhuna açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Kanundaki bu boşluğun giderilmesi için on sekiz yaşından küçük olan ve hakkında hapis veya adli para cezası hükmedilmiş olan çocuklar hakkında verilebilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler açıkça ve ayrıca düzenlenmelidir.

Çocukları korumaya yönelik ulusal mevzuat dağınık bir yapıdadır. Bu duruma verilecek en güzel örnek Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulamasını düzenlemek amacıyla çıkartılan Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Çocuk Koruma Kanununun Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ve Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliği adı altında üç ayrı düzenlemenin mevcut olmasıdır. Kimi konularda kanunda yer alması gereken kuralın yönetmelikte düzenlendiği veya tam tersi şekilde yönetmelikte yer alması gereken düzenlemenin kanunda olduğu görülmektedir. ÇKK'da ihtiyari olduğu düzenlenen Kuruma bildiriminin, Uygulama Yönetmeliğinde yükümlülük olarak düzenlenmesi örnek olarak gösterilebilir. Tedbir kararları özelinde ÇKK'da düzenleme şekli ve kanun sistematigi değerlendirildiğinde kararın verilmesi, uygulanması, denetimi gibi hususlar kendi özel başlığı altında değil maddeler arasına dağıtılmış şekilde olup konuya vakıf olmayan bir kimsenin bir tedbirin başından sonuna kadar uygulanma sürecini Kanun metninden anlayabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla tedbir talebinde bulunacak kişi

ve kurumlar ile tedbir kararını yerine getirecek kurumlar açısından daha net ve ayrıntılı düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kanun tek başına bu hali ile uygulama açısından yeterli değildir. Tez çalışmamızda çokça yer verildiği üzere Yargıtay'ın önüne gelen davaların çoğu görev ve yetki uyuşmazlığına ilişkin olup en temel konu olan mahkemelerin görevi konusunun dahi uygulamada oturmadığı ve genel olarak aynı gerekçelerle bozma yapıldığı görülmektedir. Hem mahkemeler hem de tedbir kararının yerine getiren kurumlar nezdinde hataların en aza indirgenmesi ve yeknesaklığın sağlanması amacıyla Kanun sistematığında değişikliğe gidilerek daha net ve sistemli düzenlemeler yapılması yoluna gidilmelidir.

Suçta sürüklenen veya korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin yapılan alan araştırmaları ve sosyal inceleme raporları genel olarak değerlendirildiğinde karşılaşılan sorunların temel kaynağının aile olduğu ortaya çıkmaktadır. Amaç gerçekten çocukların korunması ve desteklenmesi ise çocuklar suça sürüklenmeden veya korunmaya muhtaç hale gelmeden önce devlet ve toplum olarak gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Aileler eğitimsizlik ve özellikle maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarına karşı yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Bu nedenle öncelikle ailelerin maddi açıdan desteklenmesi ve çocuk yetiştirme konusunda eğitilmesi gerekmektedir. Bunun için devletin güçlü bir sosyal hizmet teşkilatı kurması gerekmektedir. Sosyal devlet olarak toplumun en küçük biriminden en güçlü kurum ve kuruluşlara kadar maddi destek ve işbirliği içerisinde çalışma örgütü kurularak çocukların suça sürüklenmesi veya korunmaya ihtiyaç duyan konuma düşmesi engellenmelidir.

KAYNAKÇA

A. Kitaplar

Akbulut, Berrin. “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:19, Sayı:2, 2013, ss. 541-586.

Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen ve A. Caner Yenidünya. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, 2009.

Bağdat, Cengiz. **5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunundaki Danışmanlık Tedbirinin Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi; Ankara Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Balo, Yusuf Solmaz. “Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar ile Korunmaya Muhtaç Çocuklar Bakımından Görev ve Yetki Kuralları”, **TBB Dergisi**, Sayı:51, 2004, ss. 213-238.

Danış, Mehmet Zafer ve İbrahim Şahbikan. “Suça Sürüklenmiş Çocukların Yeniden Toplumsallaşma Sürecinde ve İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmet Yaklaşımlarının Yeri ve Önemi”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı:18, Haziran 2014, ss. 627-651.

Erbay, Ercüment, Derya Kayma Güneş, Ahmet Ege, Yasemin Baksi ve Ferda Civelek. “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi, Cilt:26, Sayı:2, Ekim 2015, ss. 31-52.

Erükçü, Gamze ve Emrah Akbaş. “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, 2012, ss. 135-153.

Gençcan, Ömer Uğur. **Velayet Hukuku**, Yetkin, Ankara, 2015.

Karakuş, Özlem ve Hasan Hüseyin Tekin. “Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği)”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:7, Sayı:29, Temmuz-Aralık 2012, ss. 29-43.

Karataş, Kasım. “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt:18, Sayı:2, Ekim 2007, ss. 7-19.

Kurt, Sevil Lale. “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı:36, Ocak-Haziran 2016, ss. 99-127.

Mamur, Yasemin Işıkçı ve Selma Karatepe. “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2016, ss. 69-100.

Merey (Ed.), Zihni. **Çocuk Hakları**, Pegem Akademi, Ankara, 2016.

Merey, Zihni. “Türkiye ve ABD’deki İlköğretim Okullarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2012, ss. 95-119.

Mermut, Serdar. “Çocuk Koruma Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Legal Hukuk Dergisi**, Sayı:37, 2006, ss. 105-110.

Özdamar, Demet. “Çocuk Koruma Kanunu’nda ve Türk Medeni Kanununda Çocuğu Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler”, **İzmir Barosu Dergisi**, Sayı:1, 2011, ss. 52-96.

Özkan, Salih. “Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytami”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:19, 2006, ss. 211-219.

Özmen, İsmail. **Velayet Hukuku Davaları ve Çocuk Mahkemeleri**, Kartal Yayınevi, Ankara, 2005.

Serozan, Rona. **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.

Sever, Sedat. “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt:35, Sayı:1- 2, 2002, ss. 26-37.

Tarımeri, Nihat. **Çocuk Korumama Kanunu**, SABEV, Ankara, 2007.

Tomanbay, İlhan. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Koruma Anlayışı ve Türkiye’deki Çocuk Koruma Kanunu”, **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar** (Ed. Süleyman Hançerli, Bilal Sevinç, Cüneyt Gürer ve Muzaffer Cihat Öner), SABEV, Ankara, 2011, ss. 17-30.

Topaloğlu, Mahir. **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Uluğtekin, Sevdâ. **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004.

Usta, Sevgi. **Çocuk Hakları ve Velayet**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Üstün, Elif ve Berrin Akman. “Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlin Algısının İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:23, 2002, ss. 229-233.

Yalçın, Arslan. “Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 05 - 07 Aralık 2012, ss. 194-206.

Yolcuoğlu, İsmet Galip. “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi”, **Aile ve Toplum**, Cilt:5, Sayı:18, 2009, ss. 43-57.

Zevkliler, Aydın. “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:25, Sayı:1, 1957, ss. 173-236.

B. İnternet Kaynakları ve Kanunlar

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanun.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/01/20030118.htm>, (19.05.2019)

Avrupa Komisyonu, “AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi”,
Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.4.2018, https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, (28.04.2019), s.39

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, **Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/991)**, 10.3.2005, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c091/tbmm22091125ss0963.pdf>, (24.04.2019), s. 963,

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi. http://insanhaklari.maltepe.edu.tr/sites/default/files/files/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf, (01.05.2019)

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, (01.05.2019)

Ceza Muhakemesi Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>. (19.05.2019)

Çocuk Koruma Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>. (19.05.2019)

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik. [-http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm), (23.04.2019)

Çocuk Koruma Kanununun Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>, (19.05.2019)

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf, (19.05.2019)

Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm>, (23.04.2019)

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9615.pdf>, (28.04.2019)

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf> ,
(28.04.2019)

Milli Eğitim Temel Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>,
(02.05.2019)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18059.pdf>, (19.05.2019)

Türk Ceza Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>,
(19.05.2019)

Türk Medeni Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> ,
(15.05.2019)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>,
(01.05.2019)

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm>, (14.05.2019)